

In Colombia: preken met
een politieke agenda

Naald en draad als wapen

Hind Eljadid: 'Publiek verzet
zet opnieuw aan tot gesprek'

MO*

**Moedig.
Menselijk.
Mondiaal.**

MO.BE

WAT ZIE JIJ ALS JE TERUGKIJKT OP 2025?

De verschrikkelijke beelden uit Gaza zijn je ongetwijfeld bijgebleven.

Maar ondertussen zagen we ook tienduizenden mensen die in het rood op straat kwamen voor Palestina. Óveral werden rode lijnen getrokken. Allen met één duidelijke boodschap: België moet handelen tegen genocide en mensenrechten respecteren.

Samen verschoven we het debat. Politici moesten kleur bekennen. Er kwamen engagements die er zonder publieke druk nooit waren geweest.

Dát is de kracht van volgehouden solidariteit.

Solidariteit die we vandaag moeten volhouden. Want maanden later blijven cruciale sancties van het Gaza-akkoord onuitgevoerd. Het toont dat duurzame verandering vraagt om structurele kracht en volgehouden werk.

Scan mij met
je QR-scanner

Wil jij die kracht mee mogelijk maken?

Met een **maandelijkse bijdrage aan 11.11.11** zorg je ervoor dat druk op het beleid niet verslapt. Zo is solidariteit geen momentopname, maar een blijvende kracht.

Of steun ons vandaag met een eenmalige gift – elke bijdrage versterkt onze slagkracht.

Kies jouw bijdrage op **gift.11.be**.

11.be

Vijanden, aartsvijanden en politieke vrienden

door Marie Geukens
Hoofdredactrice MO*

Voor humanitaire hulp heeft België op jaarbasis 170 miljoen euro veil. Dat kondigde Buitenlandse Zaken vorige maand trots aan. In een mooie zaal van het Egmontpaleis, waar de ngo-goegemeente mee aan tafel schoof, werd voor het eerst in veertien jaar een nieuwe strategie voorgesteld.

70 procent van dat budget is flexibel geld dat door lokale organisaties gericht ingezet kan worden daar waar de nood het hoogst is. 'Efficiëntie' is het codewoord. België moet een betrouwbare partner zijn, waarop landen in crisis kunnen rekenen om mensen te beschermen zodat ze een waardig en menselijk leven kunnen leiden. Humanitaire hulp is immers gelinkt aan veiligheid en stabiliteit en baant de weg naar vrede, wat dan weer verbonden is met de grote uitdagingen op het vlak van migratie en klimaat. Een voluntaristische boodschap, waarop applaus volgde.

In die boodschap zit zowat alles verrat waar het het afgelopen jaar goed fout ging. Er is bij het groeiende aantal rechtse regeringen wereldwijd bijzonder weinig animo voor solidariteit en voor de bescherming van kwetsbare mensen. De excessieve verheerlijking van de eigen identiteit leidt stevast tot de vernedering en – erger – tot de ontmenselijking van 'de ander'. De ongeziene brutaliteit die dat mogelijk maakt, zorgt voor bitter lijden, zoals pakweg in Minneapolis en in veel grotere mate in heel Palestina. Hier is geen sprake van bescherming voor mensen in nood.

Pierre Krähenbühl, directeur-generaal van het Internationale Comité van het Rode Kruis en eregast op die persconferentie over de humanitaire strategie, wees op de rechterlijke en politieke verantwoordelijkheid van staten ten aanzien van elkaar en het belang van de toepassing van het internationaal recht:

'Dehumanisatie kan niet mainstream worden. Het internationaal humanitair recht biedt een kader om de internationale veiligheid en de persoonlijke veiligheid naar elkaar toe te laten groeien.'

Hij pauzeerde. Toen kwam zijn vraag: 'Bent u bereid dit wettelijk kader ook toe te passen op uw vrienden?'

Het werd een pak stiller in de zaal en minister Prévot sloeg Pilatusgewijs even de ogen ten hemel. Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren.

Het valt Europa én België inderdaad zwaar om hun vrienden, Israël en Amerika, op hun verfoeilijke, machtsdronken mensenrechten-schendingen aan te spreken. Europa, laat staan België, is immers niet in staat om de plaats in te nemen die het al die jaren aan zijn bondgenoot liet. Zo zullen ze de impact van de afgeknaptte USAID-projecten nooit teruggedraaid krijgen, wat België of Europa ook zouden wensen voor de wereld, welk budget ze ook uittrekken.

In het focuskatern geven we feiten, cijfers en concrete voorbeelden van de rampzalige gevolgen die de razendsnelle afbouw van USAID had op vluchtelingen in Jordanië (p. 34), op de gezondheidszorg en vredesopbouw in Syrië (p. 38), op de vrijheid van meningsuiting (p. 44). De impact na één jaar wordt stilaan onderzoekbaar en reikt bijzonder ver. Het afgelopen jaar hebben meer mensen honger, zijn ze ongezonder en minder opgeleid. Volgens Boston University zijn er al 600.000 doden te tellen ten gevolge van de USAID-besparingen. Dat kan oplopen tot 14 miljoen in 2030, volgens het toonaangevende The Lancet. Zo wordt Trump een onverholen massamoordenaar. Hoog tijd om zich te beschermen tegen deze politieke vriend, het bestaande internationale wettelijke kader kan daar bij helpen. *

colofon

MO*

Moedig. Menselijk. Mondiaal.

WIE ZIJN WIJ

Hoofredactie Marie Geukens

Adjunct-hoofredactie Charis Bastin

Chef nieuws Tom Claes

Redactie Samira Bendadi, Justine Corrijn, Tine Danckaers, Arne Gillis, Elien Spillebeen en Pieter Stockmans

Eindredactie Lieve Van den Bulck

Webredactie Kilian de Jager

Huisfotografe Iratxe Álvarez

Stagiairs Melvin Lanssiers, Kaoutar El Afi,

Ferre Loeckx, Kaat Willem, Sherry

Bembuana-Keve, Kato Van Roy, Daan Souts

Werken mee aan dit nummer Anna Luyten,

Simon Clément, Alma De Walsche, Ione Saizar,

Gie Goris, Emiel Petrovitch, Margot Cassiers,

Minka Nijhuis, David Degelin, Winny Ang

Creatie en vormgeving Beau De Maesschalck

Kaarten en grafieken Foehn.studio

Illustraties Ilian Iliev, Marie Van Praag, Foehn.studio

Concept & vormgeving cover Justine Corrijn

Redactiesecretaris en

communicatieverantwoordelijke Jan Buelinckx

Administratie Dominique De Groote

Zakelijke leiding Frank Van Damme

Verantwoordelijke uitgever Josse Abrahams

Website Craftzing - Weni

CMS storyblok

Druk Roularta Printing

Vlasfabriekstraat 11 • 1060 Brussel

Tel. 02 536 19 77 • info@MO.be • www.MO.be

ISSN 1379-5619

MAAK MO* MEE MOGELIJK

Steun ons unieke non-profit mediaproject en word net als 4291 andere lezers proMO* via www.MO.be/proMO

4291 x

BEDANKT VOOR JULIE STEUN!

- MO* is een uitgave van Roularta Publishing NV in opdracht van Wereldmediahuis vzw.
- MO* wordt mee mogelijk gemaakt door onze leden. Meer info op MO.be/leden

Volwaardige leden

Broederlijk Delen
het samenwerkende netwerk

Gewone leden

Memisa, FOS, Oxfam België, Fairtrade Belgium, Plan International Belgium, Handicap International, Artsen Zonder Vakantie, Caritas Vlaanderen, UNICEF België, Dokters van de Wereld, Search for Common Ground, Incofin, Artsen Zonder Grenzen en Cera

MO* krijgt de steun van de Belgische Ontwikkelings-samenwerking en de Vlaamse Regering.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding en toestemming van de hoofdredacteur.

Inhoudstafel

3

Voorwoord

OPENER

6

De naald als wapen

ACTUEEL

12

IN BEELD

Het ritme van het protest

In Brussel vragen Shaker Abo Fuoda en een groep activisten blijvende aandacht voor Gaza.

16

INTERVIEW

'Moed is het antwoord op angst'

Lyndsey Stonebridge kijkt met de ogen van Hannah Arendt naar onze tijd.

FOCUS

26 IN CIJFERS

1 jaar later

Na de ontmanteling van VS-ontwikkelingsagentschap USAID.

28 GESCHIEDENIS

Honger als opportuniteit, hulp als businessmodel

Het niet zo vlekkeloze verleden van USAID.

34 ANALYSE

'De internationale gemeenschap mag de Syrische vluchtelingen hier niet vergeten'

Jordanië steunde op buitenlandse hulp, van de VS en van de Golfstaten.

38 ANALYSE

'De hulp aan gewone Syriërs wordt nu een machtsmiddel'

De VS geven geld voor humanitaire hulp liever aan de Syrische overheid, wat de weg vrij maakt voor Amerikaanse bedrijven.

44 ANALYSE

'Je kunt een verhaal over corruptie niet verkopen zoals een kopje koffie'

Minder bekend: de USAID-besparingen treffen ook onafhankelijke journalistiek wereldwijd.

50 REPORTAGE

Een huis vol vreugde

Het Joy House in Thailand helpt Myanmarse vluchtelingen, met of zonder USAID-geld.

VERHALEN

56 REPORTAGE

Preken met een politieke agenda

In Colombia nemen de Pinksterkerken het niet zo nauw met de scheiding tussen kerk en staat.

62 ESSAY

De geschiedenissen die we willen zien

In een poging om de dood van één jonge vrouw te begrijpen, groeit Kamay uit tot een film over rouw en volharding. Een film van de Afghaanse Hazara-regisseur Ilyas Yourish.

68 INTERVIEW

'Je krijgt zo'n mensenrechtenprijs niet omdat het goed gaat in de wereld'

Woordkunstenaar Hind Eljadid over ongelijkheid, publiek verzet en thuiskomen in taal.

72 UITGELEZEN

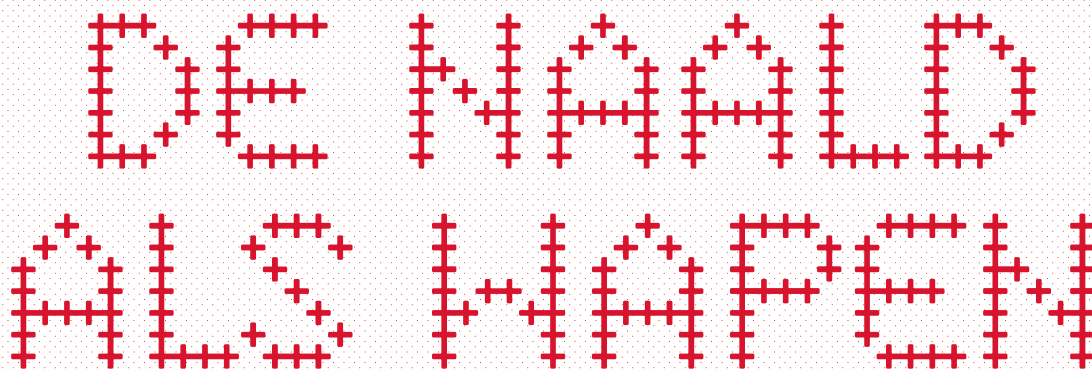
Andrée Blouin, de vrouw van wie de Belgen bang waren

De pan-Afrikaniste die net op tijd uit de vergetelheid werd gered.

74 DE OPTIMIST

Winnie Ang

Steken van vrouwelijk verzet

Tekst: Anna Luyten

Ik verbrand alles
ik scheur alles uit elkaar,
als een of andere vent op een dag
het licht in jouw ogen dooft

Een late septemberdag in 2020. Vrouwen zitten op de stoep voor het Overheidsinstituut voor Mensenrechten in Ecatepec, Mexico. Het is een van de gevaarlijkste steden ter wereld voor vrouwen. Ze zingen dit lied uit het hoofd, terwijl een deel van het gebouw in brand staat. Ze protesteren met vuurpijlen tegen de nalatigheid van overheid en politie bij femicide, moord op vrouwen die te maken heeft met gendermotieven. Tussen de rookpluimen borduurt Dulce Celina Ureña Hernández de woorden in zwarte draad op jeansstof. Steek voor steek. Het ritme van de steken zingt het lied in stilte.

De laatste woensdag van januari 2026, elf uur, de Zirkstraat in Antwerpen. In het atelier van Doek (1) schuiven vrouwen stoelen rond een hoge tafel. Ze pakken stof uit, sorteren garen, kiezen kleuren. Anastasia Astakhova haalt haar borduurpatronen tevoorschijn. Ze kwam hier

anderhalf jaar geleden voor het eerst om Nederlands te leren. Vandaag doceert ze de workshop: Oost-Slavisch borduurwerk. Patronen van bomen, krullen en cirkels: symbolen van aarde, lucht en leven.

Josephine Costa participeert als gedreven vrijwilligster. Ze werkte jaren in de modewereld als retoucheuse en assistente van bekende ontwerpers. 'Ik ontsnapte aan de ratrace en maak nu wat ik wil.' Rond de tafel zitten vrouwen uit Afghanistan, Oekraïne, Australië, Friesland, Antwerpen. Ze praten langzaam, zodat wie Nederlands aan het leren is, het gesprek kan volgen.

Het tafereel oogt onschuldig. Maar wie de geschiedenis van naald en draad kent, weet beter. 'Textielkunst zoals borduren wordt vaak populairder in tijden waarin vrouwen zich bijzonder *pissed off* voelen', schreef journaliste E. Tammy Kim in *The New York Times*.

De gevallen steek

Tijdens de Eerste Wereldoorlog zaten Belgische vrouwen breiend voor hun ramen met uitzicht op spoorlijnen. Ze leken onschuldig - precies ook wat de Duitse bezetter dacht. Maar elke steek was een code. Een rechte steek stond voor een wagon met soldaten. Een averechte voor artillerie. Een gevallen steek markeerde een bommenwerper. De voltooide sjaal of trui was een inlichtingenrapport. De vrouwen maakten deel uit van La Dame Blanche, een Belgisch spionagenetwerk van meer dan elfhonderd agenten, van wie ruim driehonderd vrouwen. MI6 noemde het de succesvolste Britse menselijke inlichtingenoperatie van de oorlog. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de breitactiek nog ingenieuzer. De dreiging werd zo ernstig genomen dat de Britse en Amerikaanse overheden in 1942 verboden om breipatronen per post te versturen.

Honderd jaar na WO I verspreiden breipatronen zich nu opnieuw als verzet, dit keer via Instagram en TikTok.

'Grab'em by the pussy', zei Donald Trump ooit in een *Access Hollywood*-opname. Roze *pussyhats* zijn vandaag een symbool van vrouwelijke kracht en verbondenheid geworden. De gebreide mutsen met kattenootjes overspoelden de straten van Washington tijdens de Women's March van 2017. Ontwerpster Kat Coyle maakte er een bewust eenvoudig brei- en haakpatroon van. Vier miljoen mensen in meer dan zeshonderd steden breiden en droegen het resultaat.

Begin dit jaar kreeg de zelfgebreide verzetsmuts een nieuwe gedaante: de rode *Melt the ICE*-mutsen. (2) Het is een replica van de rode muts die het Noorse verzet in de Tweede Wereldoorlog droeg tegen de nazi's. Nadat ICE-invallen de stadsbewoners diep hadden geraakt, verspreidde de breiwinkel Needle and Skein in Minneapolis het patroon ervan via Etsy.

Breiende verzetspatronen verspreiden zich over de hele wereld. In Wenen ontstond recent de campagne *Stitches Against Violence*. Tientallen deelnemers namen plaats in tramlijn 1 tijdens het spitsuur, waar ze vijftien haltes lang gezamenlijk breiden en haakten. (3) Vele wereldsteden volgden. Eind januari dit jaar haakten in Nederland de Dolle Mina's aan: in het hele land kwamen ze breiend samen in stations en op het openbaar vervoer. De cijfers die hen drijven: 75 procent van de vrouwen onder de 35 werd het afgelopen jaar seksueel geïntimideerd, één op de vier maakte ooit seksueel geweld mee.

Ook de suffragettes, in het Verenigd Koninkrijk, gebruikten de naald als wapen. In 1912 borduurden ze in de Londense Holloway Prison de namen van hun kameraden op witte zakdoeken. De zakdoeken overleefden. Het borduurwerk werd archief.

Zestig jaar later namen Chileense vrouwen dezelfde traditie op. Onder Pinochet begonnen vrouwen in Santiago clandestien te borduren op jute zakken, *arpilleras*. Met felgekleurde lappen stof legden ze vast wat de kranten niet mochten schrijven. Het regime verbood ze, wat alleen maar bewees hoe gevaarlijk een borduurnaald kon zijn. 'Je naait geen vogeltjes of landschappen zonder bedoeling', vertelde de Chileense Irma Prado daarover in een interview met MO*medewerkster Lisa Couderé. 'Alles heeft een betekenis.' ➔

(1)

© Doek.vzw

(2)

© Needle & Skein / Instagram

(3)

© Stitches against Violence / Instagram

Kennis door aanraking

‘Textiel maken is een manier van denken. Niet alleen van uitdrukken, maar ook van begrijpen en herinneren. De objecten die de vrouwen maken, overleven hun makers. Ze vormen een bewijs van wie ze waren.’ Aan het woord is de Colombiaanse toponderzoekster Tania Pérez-Bustos.

We spreken haar op haar kantoor van het centrum voor genderstudies van de Universidad Nacional de Colombia. Meestal is ze op het platteland bij de vrouwen; ze weeft en haakt mee. Ze bestudeert hoe handgemaakt textiel fungeert als kennistechnologie. Ze trekt de lijn van Chili naar Colombia. ‘In de jaren negentig begonnen vrouwen van wie het land was onteigend en de familie was vermoord, textiel te gebruiken als taal. De geborduurde doeken, pañuelos, uit Bojayá en Quibdó zijn getuigenissen van oorlogsmisdaden. Via naaiateliers, *costureros de la memoria*, leggen vrouwen hun ervaringen van verlies vast in stof.’ (4)(5)

Haar sleutelbegrip is het ‘textielgebaar’: de wederkerige werking van het materiaal op de maker. ‘De eerste machine van de industriële revolutie was een weefgetouw. Toch bleven mensen met de hand maken. Omdat door het maken ook andere dingen gemaakt worden: gemeenschappen, relaties, verbindingen. Wat je maakt, maakt ook jou.’

‘MENSEN BLEVEN TEXTIEL
MET DE HAND MAKEN, OOK NA
DE INDUSTRIËLE REVOLUTIE.
OMDAT DOOR HET MAKEN OOK
ANDERE DINGEN GEMAAKT
WORDEN: GEMEENSCHAPPEN,
RELATIES, VERBINDINGEN.’

TANIA PÉREZ-BUSTOS,
ONDERZOEKSTER UNIVERSIDAD NACIONAL DE COLOMBIA

Denker en schrijfster bell hooks gaf die marginaliteit een scherp kader. In 1989 schreef ze: ‘Ik maak een duidelijk onderscheid tussen de marginaliteit die wordt opgelegd door onderdrukkende structuren en de marginaliteit die men kiest als plek van verzet, als locatie van radicale openheid en mogelijkheid.’ Mensen in de marge, betoogde hooks, zien de wereld vanuit twee perspectieven tegelijk: dat van het centrum en dat van de rand. Pérez-Bustos bouwt daarop voort met wat zij ‘textiel denken’ noemt: kennis die ontstaat door aanraking in plaats van door tekst.

Naaïen om te overleven

In een Iraanse gevangenis naait Nazanin Zaghari-Ratcliffe kleren voor haar dochter. Het is 2016 wanneer de Brits-Iraanse BBC-projectmanager op het vliegveld van Teheran wordt opgepakt; haar dochter is dan 22 maanden oud. Bijna zes jaar zit ze opgesloten in de beruchte Evin-gevangenis. Op de enige naaimachine van de gevangenis

④

© Juan Carlos Pachon

⑤

© Juan Carlos Pachon

⑥

© MoMu Antwerp / Sany Dederen

maakt ze kinderkleren. Van restjes stof maken zij en medegevangenen een patchworkkussen.

Door de kieren van haar cel ziet ze duiven vliegen, de daken van Teheran, een maan die wisselt van fase. Het beperkte zicht inspireert haar. 'Ze kunnen de wereld om je heen afpakken,' zegt ze na haar vrijlating in de krant *The Guardian*, 'maar niet je verbeelding.'

In Ravensbrück, het concentratiekamp exclusief voor vrouwen, breiden gevangenen tijdens WOII als dwangarbeid sokken voor SS-soldaten. Ze maakten bewust te smalle hielen, zodat de dragers ervan blaren kregen.

In het Imperial War Museum in Londen, waar Zaghari-Ratcliffe nu ambassadeur is van het project *Creativity in Conflict & Confinement*, ligt een laken dat een ander soort verzet laat zien. Mrs. Day Joyce borduurde er tijdens haar internering in een Hongkongs kamp in de Tweede Wereldoorlog 1100 namen van medegevangenen en haar gedachten op. Het leest als een dagboek.

Een patroon als identiteit

In het Antwerpse Modemuseum en het Londense Victoria & Albert is momenteel dan weer de tentoonstelling *Tatreez. Embroidering Palestine* te zien. (6) *Tatreez*, het traditionele Palestijnse borduurwerk, vertelt waar een vrouw vandaan komt en tot welke groep ze behoort. 'Na de Nakba van 1948 werd tatreez een manier om een thuisland vast te houden dat fysiek onbereikbaar was geworden', vertelt Rachel Dedman, onderzoekster en curatrice van de tentoonstellingen.

In haar boek *Stitching the Intifada* ontrafelt Dedman hoe tatreez al decennialang fungeert als verzet. Ze documenteerde de borduursters in vluchtelingenkampen. 'Ik leerde het ambacht van binnenuit lezen, als politieke taal, gedragen op het lichaam en doorgegeven via orale traditie.'

'We raken niet alleen de stenen kwijt, ook de herinnering wordt vernietigd', zegt ontwerpster en onderzoekster Annelys de Vet, medeoprichtster van Disarming Design from Palestine. Ze noemt de Palestijnse borduurjurk een vorm van *subjective mapping*, subjectieve cartografie, met patronen die de relatie van de maker met een plek verbeelden. Onder de noemer *The Meaning of Home* brengt ze eind maart studenten uit Palestina, Nederland en België samen in Antwerpen. In samenwerking met Doek vzw zullen ze een project uitwerken.

Het zachte wapen

Waarom textiel als verzet? Borduren, breien en naaien zijn langzaam, repetitief, meditatief. Ze produceren iets tastbaars dat kan worden doorgegeven. En een vrouw met een brei- of andere naald wekt geen argwaan.

Sharifa Jamaldin, coördinatrice van Fashion Revolution België, beschrijft een steile kennishierarchie. Onderaan de maatschappelijke ladder staan handwerkers. Helemaal bovenaan: ingenieurs en wetenschappers. 'Borduren en naaien werden stereotypisch gezien als werk voor vrouwen. Het kreeg geen hoge waarde.'

Ze kiest in die context voor het woord 'reductie': generatie na generatie werd de kennis die vrouwen doorgaven, gereduceerd tot huisvuil. 'Maar haar kracht zal nooit sterven.

Dit is een essentieel onderdeel van onze creativiteit. Iedereen kent wel een vrouw in haar leven die de techniek zal doorgeven.'

Meerstemmig feminisme

Terug naar de Zirkstraat. Lies Van Assche, kunstenares en oprichtster van Doek vzw, bouwt sinds 2012 aan een textiellactivistische community. Hierbij ontwikkelde ze de methodiek van 'nomadische ontmoetingsateliers' in verschillende *community art*-projecten. 'Letterlijk iets om handen hebben is de basis voor gelijkwaardige ontmoeting.'

Ze spreekt daarbij over 'meerstemmig feminisme'. 'Iedere vrouw vult voor zichzelf in wat ze nodig heeft. Voor de een is het economische onafhankelijkheid, voor de ander is het gehoord worden. Voor weer een ander is het een plek hebben waar ze thuis kan zijn, die derde ruimte tussen huis en buitenwereld.'

'NA DE NAKBA VAN 1948
WERD TATREEZ, HET
TRADITIONELE PALESTIJNSE
BORDUURWERK, EEN MANIER
OM EEN THUISLAND VAST
TE HOUDEN DAT FYSIEK
ONBEREIKBAAR WAS GEWORDEN.'

RACHEL DEDMAN,
ONDERZOEKSTER EN CURATRICE

In Gent heeft de cocreatieve maakplek Manoeuvre al 25 jaar lang zo'n ruimte. De deur van de Bomastraat 35 staat iedere woensdag open. Vrouwen uit verschillende gemeenschappen en van verschillende generaties werken er samen met kunstenaars aan collectieve textielkunstwerken.

'Kunstenaars in residentie beginnen eerst als deelnemer', zegt Chris Rotsaert. 'Door te luisteren naar elkaars ritme, elkaars wereld aan te voelen, ontstaan de werken gezamenlijk.' Ze gelooft dat mensen kennis bezitten 'die niet in het hoofd te vinden is, maar in het lichaam. Manoeuvre brengt die intuïtie terug. Feminisme is niet alleen een vrouwenzaak. Je moet het voelen. Ook als man.'

Handwerkkennis is terug in opmars bij jongere generaties. Antropologe en modetheoreticus Cosima Bas onderzocht in verschillende landen hoe kledingherstel kan worden teruggewonnen als feministische praktijk. 'Mending was onzichtbaar vrouwenwerk. Een nieuwe generatie keert dat bewust om door zichtbaar te herstellen, als statement.'

In handwerk vinden mensen een gemeenschap en een gedeelde taal, stelt Bas, waarin kennis en kunde over generaties heen verder leven. 'Al mijn respondenten hadden nog een vrouwelijk familielid, moeder of grootmoeder die kon herstellen: de kennis is er nog, één generatie terug.' ➡

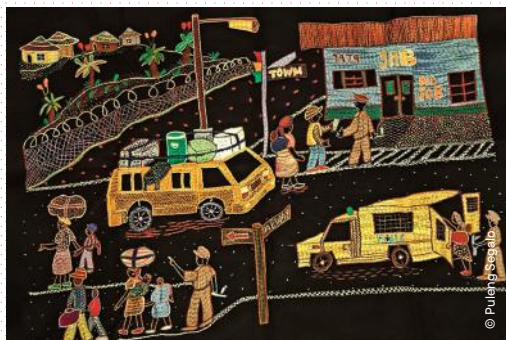
'MENSEN BEZITTEN
KENNIS DIE NIET IN HET
HOOFD TE VINDEN IS,
MAAR IN HET LICHAAM.
WIJ BRENGEN DIE INTUÏTIE
TERUG. FEMINISME MOET
JE VOELEN, OOK ALS MAN.'

CHRIS ROTSAERT,
CO-CREATIEVE MAAKPLEK MANOEUVRE (GENT)

7

8

9

Met volle handen

Nadia Mohmand, Afghaans meesterborduurster, groeide tot haar zeventiende vrij op. Tot het regime veranderde, in 1992. Borduren werd de enige manier voor Afghaanse vrouwen om nog iets te verdienen. 'Afghaanse vrouwen zijn sterk. Door de oorlog zijn velen van hen alleenstaande moeders die de eindjes aan elkaar moeten knopen.' (7)

'In de ondergrondse school Gouden Naald in Herat gaven leerkrachten stiekem les aan meisjes, terwijl kinderen aan de ingang op de uitkijk stonden. Wanneer de Taliban kwamen, verstopten alle vrouwen de boeken en pakten ze hun borduurwerk op.'

In 2009 kwam Nadia naar België, zonder diploma. 'Maar niet met lege handen. Ik ben met *volle handen* gekomen.' Bij Doek bleek de kruissteek, die ze als kind van haar oma leerde, dezelfde als in Oost-Europa. 'Alleen de kleuren verschillen.' Op donkere dagen pakt ze stof en draad. 'En ik kom terug in de tuin van mijn moeder.'

Anastasia, die de Slavische workshop leidt, kwam tweeënhal jaar geleden vanuit Moskou en bleef het eerste jaar alleen thuis. Via Doek stapte ze de wereld in. 'Vrouwen kunnen naar de gemeenschap gaan en spreken. Met naald en draad.'

Stemmen in steken

Als taal tekortschiet, spreken de steken. Na de genocide tegen de Tutsi's in 1994 keerde Christiane Rwagatare terug naar Rwanda. In het dorp Rutongo richtte ze een atelier op waar vrouwen van beide zijden van het conflict samenwerkten aan collectieve textielwerken.

In Zuid-Afrika documenteerden zwarte vrouwen de apartheid via naaldwerk. (8) 'Incidenten die ze nooit eerder hardop hadden uitgesproken', schreef de bekende Zuid-Afrikaanse psychologe Puleng Segalo. In Afghanistan verkoopt de non-profitorganisatie Guldusi het werk van vrouwen die Taliban-geweld borduren, omdat ze het niet in woorden kunnen uitdrukken.

Craftivisme

In haar baanbrekende studie *The Subversive Stitch: Embroidery and the Making of the Feminine* legde de Britse kunsthistorica Rozsika Parker in 1984 bloot hoe borduurwerk eeuwenlang vrouwelijkheid definieerde en hoe vrouwen het tegelijk gebruikten als subtiel verzet. Parker traceerde de geschiedenis van naaldwerk van de middeleeuwen tot het heden. Ze toonde aan dat de scheiding tussen 'kunst' en 'handwerk' nooit neutraal was, maar diep verweven met gender en macht.

In 2010 verscheen een herdruk van het werk met een nieuwe inleiding, waarin Parker reflecteerde over de opkomst van het *craftivisme*, de beweging die handwerk expliciet als activisme inzet. Parker overleed datzelfde jaar, maar haar intellectuele erfenis leeft voort in elke borduurster, breister of haakster die een naald opneemt als daad van protest.

Craftiviste Shannon Downey verwoordde die spanning tijdens de Women's March van 2017 in kruissteekkunstwerk: *I'm so angry I stitched just this so I could stab*

something 3000 times.' Zo boos dat ze iets drieduizend keer kon steken. Vanuit Chicago organiseert ze met Badass Cross Stitch nog altijd duizenden *badass*-borduurworkshops.

In Mexico documenteert het collectief Fuentes Rojas femicide via borduurwerk op witte zakdoeken. (9) In Denemarken ontstond in de jaren zeventig de Honsestrikk-beweging, waarbij vrouwen politieke boodschappen in hun breipatronen verwerkten.

In het Jordaanse vluchtelingenkamp Za'atari zette de Britse designer, activiste en modeprofessor Helen Storey als eerste designer-in residentie van de VN-Vluchtelingenorganisatie (UNHCR) een centrum op voor ondernemerschap en borduurworkshops met Syrische vluchtelingenvrouwen. Van daaruit trok ze haar werk door naar vluchtelingenkampen in Malawi en Mozambique.

Storey is professor *Fashion and Science* aan het Centre for Sustainable Fashion van het London College of Fashion. Ze werkt aan een 'Living Curriculum' dat de ervaringen van vluchtelingenvrouwen vertaalt naar onderwijs.

'Vluchtelingen leren de westerse wereld wat veerkracht en innovatie werkelijk zijn.' Kleding is iets wat iedereen aangaat, je kan er mensen mee nieuwsgierig maken voor iets waar ze anders van wegkijken: van de klimaatverande-

ring tot de vluchtelingencrisis. 'Mode kan een Trojaans paard zijn voor de grote kwesties van onze tijd.'

De kunstwereld omarmt die politieke kracht, zo bewijst ook de tentoonstelling *Unravel*, die in 2024 te zien was in het Stedelijk Museum van Amsterdam. 'De geschiedenis van de marginalisering van textiel kan worden begrepen als een geschiedenis van geweld, waarin deze kennissystemen als bedreigend werden gezien', schreven de curatoren.

Niet schreeuwen, maar steken

In de Zirkstraat borduurt een Afghaanse vrouw patronen die ze als kind van haar moeder leerde. In een vluchtelingenkamp in Jordanië leert een Syrische vrouw tatreez om een traditie niet te laten sterven. In een gevangenis in Teheran naait een moeder een jurk voor een kind dat ze niet kan vasthouden. In een dorp in Rwanda borduren vrouwen het landschap dat bijna alles van hen afnam.

De naald blijkt een wapen. Zoals de Amerikaanse schrijfster Ursula Le Guin opmerkte: de belangrijkste verhalen van de mensheid zijn niet de verhalen van de helden met de speer, maar van zij die draagtassen maken: degene die weeft, verzamelt, bewaart en verbindt. ★

Het ritme van het protest

Tekst: Samira Bendadi · Beeld: Simon Clément

Palestijn Shaker Abo Fuoda is de enige van zijn familie die in het buitenland woont. Dus doet hij wat hij kan om de onmogelijke situatie van zijn geliefden en landgenoten aan te kaarten. Hij mobiliseert elke week mensen voor vreedzaam protest in Brussel. ➔

Elke vrijdag verzamelen mensen zich op het Brusselse Beursplein om aandacht te vragen voor de situatie in Gaza. Wat begon als een dagelijkse protestactie, is na het staakt-het-vuren van oktober vorig jaar een wekelijks bijeenkomst geworden.

Een van de drijvende krachten achter het protest is Shaker Abo Fuoda. Hij woont nu drieënhalf jaar in België, na een zware tocht te voet door Europa en een tussenstop van vier jaar in Oostenrijk. Oorspronkelijk komt hij uit Rafah, in het zuiden van Gaza.

‘Het staakt-het-vuren betekent in geen geval het einde van de ellende voor de Palestijnen in Gaza’, zegt hij onomwonden. ‘Mensen wonen nog steeds in tenten in erbarmelijke omstandigheden. We willen dat ze tenminste caravans krijgen om zich te beschermen tegen de kou en de regen.’

‘Het staakt-het-vuren betekent in geen geval het einde van de ellende voor de Palestijnen in Gaza.’

Met een opvallende dabke-drum geven hij en zijn vrienden het protest extra kracht én meer zichtbaarheid. Want Shaker benadrukt dat het geen eenmansshow is. ‘We organiseren dit met een groep activisten uit Gaza’, legt hij uit. ‘En de steun van andere Brusselaars is van onschatbare waarde. Deze mensen bieden ons niet alleen steun maar ook bescherming.’

Zoals bij zovelen heeft het geweld in Gaza diepe sporen nagelaten bij de groep vrienden. Ook bij Shaker. ‘Ik ben de enige in mijn familie die in het buitenland woont. Mijn zus, haar man en haar kinderen zijn gedood in Gaza. Een andere zus verloor drie kinderen. Een schoonbroer werd gedood, en mijn moeder en een zoon raakten gewond. De oorlog heeft onze familie zwaar getroffen.’

De leuzen die over het Beursplein klinken, weerspiegelen zijn persoonlijke verlies. ‘*Nous sommes tous des enfants de Gaza!*’ en ‘*Siamo tutti antifascisti*’ roept hij met volle stem. Soms ook ‘Dood aan Israël!’, een uitspraak die hem al twee lopende rechtszaken heeft opgeleverd. ‘Ik ben opgegroeid met de bezetting om me heen. Ik heb niets tegen Israël’s als mensen, maar wel tegen de wapens en de tanks van de Israëlische staat’, benadrukt hij.

Hoewel er op papier een staakt-het-vuren geldt, blijven in de praktijk Israëlische aanvallen in de hele Gazastrook burgerslachtoffers maken. Sinds begin oktober zijn, volgens cijfers van het officiële persagentschap van de Palestijnse autoriteit, al meer dan 500 Palestijnen omgekomen. Ondertussen eist ook de winter zijn tol, terwijl humanitaire hulp nog steeds niet op grote schaal door mag. ★

Hannah Arendt-onderzoekster Lyndsey Stonebridge **‘Moed is het antwoord op angst’**

LYNDSEY STONEBRIDGE

- * Professor filosofie en mensenrechten aan de universiteit van Birmingham.
- * Auteur van *Vrij om de wereld te veranderen. Denken zoals Hannah Arendt anno nu* (2024).
- * Stond daarmee op de shortlist van de George Orwell Prize for Political Writing.

Trump's tweede ambtstermijn maakt het zo mogelijk nog pertinent om het werk van Hannah Arendt, de Joodse politieke denker, te (her)lezen. Wat maakt het zo actueel?

In het voorwoord van *Totalitarisme* (1951) schreef de Duits-Amerikaanse politieke denker Hannah Arendt: 'Nooit is onze toekomst minder voorstelbaar geweest, nooit zijn we in die mate afhankelijk geweest van onbetrouwbare politieke krachten, die de wetten van het gezond verstand en het eigenbelang met de voeten treden - krachten die ronduit waanzinnig lijken, als we ze beoordelen met de normen van andere eeuwen. Het is alsof de mensheid verdeeld is: de ene helft gelooft in menselijke almacht (vanuit de gedachte dat alles mogelijk is als men maar weet hoe de massa's te organiseren), de andere helft beschouwt machteloosheid als de belangrijkste levenservaring.'

Het had in januari 2026 geschreven kunnen zijn. De eerste ambtstermijn van Donald Trump was onthutsend en dystopisch, de tweede is ronduit beangstigend.

In *Vrij om de wereld te veranderen. Denken zoals Hannah Arendt anno nu* (2024) kroop de Britse professor filosofie en mensenrechten Lyndsey Stonebridge in het hoofd en onder de huid van Arendt, om met de ogen van deze Duits-Amerikaanse denker naar onze tijd te kijken.

'Wat Arendt zo speciaal maakt als een denker van de 20ste eeuw,' vertelt Stonebridge, 'is de manier waarop ze de donkere tijd waarin ze leefde, probeerde te begrijpen. Niet om een groot narratief op te bouwen, maar om een antwoord te vinden op het ongelofelijke, vreselijke, obscene kwaad waar ze getuige van was. Zij leefde tijdens de eerste golf van fascisme. Ik denk dat we nu een tweede golf van fascisme doormaken. Ook háár tijd was geken-

merkt door politieke en economische instabiliteit en racisme. Het was een tijd waarin liegen als politieke ideologie de publieke sfeer beheerste.'

De Amerikaanse journalist Bob Woodward bracht in 2018 het boek *Angst. Trump in het Witte Huis uit*. De titel is gebaseerd op een quote van Trump zelf, die in een interview zei: 'Echte macht is angst.' Zou Arendt het eens zijn met die uitspraak?

LYNDESEY STONEBRIDGE: 'Arendt beschrijft twee concepten van macht. Enerzijds de gewelddadige macht van autoritaire regimes, die floreren op basis van angst. Dat hebben we in het verleden gezien, maar ook recent in Minneapolis, toen de agenten van ICE burgers doodschoten. Soms moet je niet eens zoveel geweld plegen om toch een klimaat van angst te creëren waarbij niemand de ander nog vertrouwt, want je weet niet wie jou misschien zal verraden. Dit is autoritaire macht, angst als macht.'

'Anderzijds is er de politieke macht. Die vindt haar oorsprong in mensen die samen handelen en samen beslissen om door een bepaald gezag geregeerd te worden, met de mogelijkheid om niet akkoord te gaan en er een andere mening op na te houden. Echte politieke macht is *people's power*, de macht die uitgaat van mensen die samenkomen en samen overleggen.'

'Wat we vandaag zien bij Trump of bij de ayatollahs in Iran, is angst als macht. Het is vreselijk. Maar het goede nieuws is dat zo'n opstelling altijd mislukt. Het kan lang duren, maar op termijn is zo'n positie niet vol te houden.' 🔄

WIE WAS HANNAH ARENDT?

- * Geboren in 1906 in Hannover in een Joods-protestants gezin, overleden in 1975.
- * Studeerde filosofie, theologie en klassieke filologie.
- * Ze werd slachtoffer van de Jodenvervolgung tijdens het nazisme, maar kon tijdig Duitsland verlaten en via Frankrijk en Portugal naar de VS emigreren. Daar leidde ze een rijk intellectueel leven, schreef ze voor tijdschriften en doceerde ze aan verschillende universiteiten.
- * Ze versloeg in 1961 voor *The New Yorker* het proces van het nazikopstuk Adolf Eichmann, die verantwoordelijk was voor het organiseren van het transport van Joden naar de vernietigingskampen.
- * Haar belangrijkste werken: *On The Origins of Totalitarianism* (1951), *The Human Condition* (1958) en *Eichmann in Jerusalem* (1963).

Hoe kan je die angst counteren?

LYNDEY STONEBRIDGE: 'Tegenover angst staat moed. Moed is voor Arendt de belangrijkste politieke deugd. Ze had redenen om dat zo belangrijk te vinden, omdat ze ook daar getuige van was. Kijk naar de protesten in Iran, hoe mannen en vrouwen zichzelf blootstellen aan gevaren in het openbaar. Dat is moed.'

In *Eichmann in Jeruzalem* brengt Arendt verslag uit van het proces van de Duits-Oostenrijkse SS-ambtenaar die tijdens het nazi-regime het transport van de Joden naar de vernietigingskampen organiseerde. Haar conclusie na het beluisteren van de getuigenissen is: 'Niemand heeft het recht te gehoorzamen', een inzicht dat ze van de filosoof Immanuel Kant had meegekregen.

LYNDEY STONEBRIDGE: 'Op dat proces presenteerde Eichmann zichzelf als een moreel iemand. Eichmann ging er prat op dat hij nauwgezet alle bevelen had opgevolgd en een betrouwbare ambtenaar was. Maar Kant stelt dat er een morele wet is om ongehoorzaam te zijn wanneer we de opdracht krijgen om iets te doen dat ingaat tegen die morele imperatief in ons, tegen ons geweten.'

'Toen ik het boek over Eichmann herlas om mijn eigen boek te schrijven, viel het me op hoe vaak Arendt daarin mensen opvoert die níét gehoorzaam hebben. Mensen die de bevelen van de nazi's naast zich neerlegden: soldaten, gewone mensen, mensen in de getto's. Mensen die stelden: "Als ik dit doe, kan ik niet langer in vrede met mezelf leven", een inzicht dat Arendt had overgenomen van de oude Socrates. In sommige omstandigheden moeten mensen de moed hebben om ongehoorzaam te zijn. De weg daarnaartoe loopt via het zelf denken. Denken is voor Arendt cruciaal om je morele kompas niet te verliezen.'

Een andere conclusie die ze uit dit proces trok, is die van de 'banaliteit van het kwaad'. Wat bedoelde ze daar precies mee?

LYNDEY STONEBRIDGE: 'Arendt verwees concreet naar de bureaucratie van die vernietigingsmachine. De organisatie en administratie ervan, zonder stil te staan bij de realiteit die erachter schuilging: de vernietiging van zes miljoen Joden. Door Eichmann tijdens dat proces te observeren, stelde ze vast dat die man niet in staat was om zijn innerlijke stem te horen. Het was iemand die enkel in clichés praatte, zijn taal was banaal. Hij was niet in staat om stil te staan bij de diepte van zijn daden.'

'De analyse die Arendt maakt van hoe terreur wordt georganiseerd in totalitaire regimes, is erg relevant voor onze tijd. Welbepaalde mensen zijn verantwoordelijk voor wat er gebeurt. Stilstaan bij wat je doet en niet gehoorzamen, is wel degelijk mogelijk. Denk aan systeembeheerder en klokkenluider Edward Snowden, die in 2013 geheime documenten over spionage door de Amerikaanse inlichtingendiensten doorspeelde aan journalisten. Hij is de anti-Eichmannfiguur in verschillende opzichten. Je kan neen zeggen.'

Er zijn vandaag ook groepen die burgerlijke ongehoorzaamheid toepassen: Extinction Rebellion, de Global Sumud Flotilla naar Gaza met onder andere Greta Thunberg. Ze worden beschuldigd van terrorisme, terwijl ze opkomen voor het toepassen van internationale verdragen of het internationaal recht.

LYNDEY STONEBRIDGE: 'Voor Arendt was de wet heel belangrijk: we moeten geloven in de wetten die we als gemeenschap hebben aangenomen. Maar als de wet niet werkt of als er misbruik van gemaakt wordt, dan is het de verantwoordelijkheid van burgers om hem af te dwingen. Groepen die handelen vanuit burgerlijke ongehoorzaamheid overtreden de wet niet. Zij komen op voor het respecteren van een wet die door de overheid met de voeten wordt getreden.'

'Ik denk dat heel veel mensen het zo aanvoelen, je merkt dat aan de protesten in Europa of in Iran. Het is een heel diepmenselijk kenmerk om de

wet terug op te eisen, om ervoor te zorgen dat die binnen jouw gemeenschap wordt toegepast. Ik zie het ook meer en meer gebeuren dat mensen sociale media verlaten en de straat op gaan om in het openbaar uit te komen voor hun mening.'

Vorig jaar hebben we een opstoot gezien van protesten van Gen Z, van Nepal over Marokko tot Peru. Hoe zou Arendt daarop reageren?

LYNDEY STONEBRIDGE: 'Het zou haar enthousiast maken. Arendt was ook erg enthousiast over de Hongaarse revolutie van 1956 - die uiteindelijk mislukte omdat het Sovjetregime hard terugsloeg - omdat het een spontane opstand was van de bevolking. Ze geloofde heel erg in de kracht van een beweging van onderuit, eerder dan dat iemand zich opwerpt als leider van een nieuwe beweging. Je kan mensen geen revolutie opleggen, want dat eindigt in tirannie. Ze moet spontaan opkomen, mensen moeten zelf beslissen om over te gaan tot actie.'

Elke revolutie is een poging om de richting van de geschiedenis te veranderen, maar slechts zelden kent zo'n gebeuren een goede afloop. Toch bleef Arendt het zien als iets heel hoopvol.

LYNDEY STONEBRIDGE: 'Met een revolutie, ook al mislukt die, begint er altijd iets nieuws. Dat is hoe de loop van de geschiedenis gaat: die leidt niet naar de dood, maar telkens weer naar een nieuw begin.'

Arendt heeft heel lang geloofd in de Amerikaanse revolutie en de federale staat die daaruit is voortgekomen, gefundeerd op burgerschap en niet op herkomst. Tot voor kort toch. Op het einde van haar leven, met de Vietnamoorlog, de protesten daartegen en het racisme, zag ze duidelijk dat het in de VS fout liep.'

'Opdat een revolutie zou kunnen slagen, zijn er instellingen nodig en een grondwet, die constant moet worden herzien en aangepast om overeind te blijven. Een grondwet is een basis om grenzen te stellen. Je hebt grenzen nodig, zodat mensen de vrijheid →

‘Wat precies onze impact
op of bijdrage aan de
wereld is, weten we vaak
zelf niet, of we zijn ons er
niet van bewust. Maar ze
verandert de wereld wel.’

LYNDSEY STONEBRIDGE

hebben om vrij te zijn. Maar elke generatie moet de oefening maken om de grondwet en de fundering ervan relevant en bij de tijd te houden, en daarvoor heb je een kritische gemeenschap nodig. Grondwetten zijn levende documenten.'

'Revoluties hebben geen behoefte aan een blauwdruk, ideologie of utopie. Ze hebben behoefte aan mensen van goede wil. Een revolutie maak je ook met zorg voor elkaar en voor de wereld, stelt Arendt.'

De titel van uw boek is: *We zijn vrij om de wereld te veranderen*.

Kunnen we de wereld veranderen?

LYNDESEY STONEBRIDGE: 'Door actief deel te nemen aan de wereld en te handelen, veranderen we de wereld. Wat precies onze impact of bijdrage is, weten we vaak zelf niet of we zijn ons er niet van bewust. Wanneer je de publieke ruimte betreedt, in de politiek gaat of in de media aanwezig bent, word je gezien en gehoord. Mensen zullen een oordeel over je hebben. Maar zelf heb je geen controle over dat oordeel.'

'Je weet vooraf ook niet wat de gevolgen zijn van iets dat je in gang zet. We zijn dus vrij om iets in de wereld te brengen, maar de gevolgen ervan ontsnappen aan onze controle. Arendt gelooft ook niet in controle, wel in akkoorden en regels, in dialoog en in samenwerking. Maar je moet de vrijheid hebben om vrij te zijn en aan politiek te kunnen doen. Als je kijkt naar de situatie in Gaza of op andere plaatsen in de wereld: daar is geen ruimte om vrij te zijn.'

Arendt had een visionaire kijk op wat er met Israël zou gebeuren wanneer het in de greep van het zionisme zou komen. Ze was Joodse, maar geloofde niet in het zionisme.

LYNDESEY STONEBRIDGE: 'Ze geloofde wel in een vroege versie ervan. Ze zag wel de noodzaak van een thuisland voor de Joden. Maar toen er een Joodse staat voor alle Joden in Israël werd uitgeroepen op het grondgebied van

andere bewoners, geloofde ze niet dat dit ooit zou kunnen werken. In haar ogen zou dit leiden tot tirannie, en een tirannie is geen toekomst beschoren.'

Totalitaire techbedrijven

Ondanks de donkere tijden en de donkere thema's die ze uitdiepte, leidt Arendts denken niet naar een uitzichtloze wereld. Er is altijd een nieuw begin. Die 'nataliteit' is een kernbegrip in haar denken.

LYNDESEY STONEBRIDGE: 'Arendt was een fenomenologe. Ze beschreef de wereld om zich heen, met alle onvolkomenheden. Ze hield van de wereld met die onvolkomenheden erbij, ze hield helemaal niet van roekeloze hoop. In haar boek *Tussen Verleden en Toekomst* schetste ze precies die positie van de mens, die overeind moet blijven met het verleden, dat achter hem ligt, en de toekomst, nog volledig in het duister gehuld. Tussen die twee krachten speelt het leven zich af, hier en nu.'

'Wat ons, mensen, te doen staat, is ons bewust te worden van die menselijke conditie en die te doen oplichten. Dat is niet eenvoudig, omdat bigtech-bedrijven en allerlei tools het menselijk gedrag beïnvloeden. En omdat er systemen zijn die het particuliere menselijke gedrag in de kiem smoren, want dat is wat totalitaire systemen doen.'

'De beste remedie daartegen is denken en je verantwoordelijkheid opnemen. Maar ook: de plekken beschermen waar dat denken kan plaatsvinden. Onderwijs en opvoeding zijn van cruciaal belang. De reden waarom de Verenigde Staten vandaag zo'n ramp zijn, is omdat het onderwijs de afgelopen twintig jaar is verwaarloosd. Vandaag zie je dat alles wat er niet direct functioneel is, wordt aangevalen: denken, kunst, muziek, schrijven. Mensen worden omgeven door sociale media, maar die zijn geen kanaal voor het denken. Je reageert gewoon op prikkels en impulsen. AI is een bedreiging voor het denken. Arendt schreef in 1965 al over de nefaste gevolgen van "denkmachines" op onze cultuur.'

'De andere vraag daarbij is: wie heeft die ontwikkeling nog onder controle? Totalitaire staten, of totalitaire techbedrijven? Volgens Arendt kunnen kunstenaars en historici ons helpen om te blijven denken en om onze menselijke conditie te bewaren. Ze was daarin heel profetisch.'

Ook nu bevinden we ons tussen verleden en toekomst, in heel grote onzekerheid.

LYNDESEY STONEBRIDGE: 'We maken een moeilijke tijd door, maar in Europa is er nog een zekere stabiliteit. Ik denk alleen dat we ons nog veel meer moeten inzetten om die stabiliteit te verdedigen.' ★

Vrij om de wereld te veranderen.
Denken zoals Hannah Arendt anno nu.
Uitgegeven door Atlas Contact, 2024.
352 blz.

ZEBRA
STRAAT

ZEBRASTRAAT 32, 9000 GENT
WWW.ZEBRASTRAAT.BE

Maria Blondeel 366 Toevalligheden

27.02 - 22.03.2026

expo open
do 14:00 tot 22:00
vr/za/zo 14:00 tot 18:00

vernissage do 26.02 van 20:00 tot 22:00

foundation
—
stichting
liedts meesen

Maria Blondeel, 366 Toevalligheden © Tina De Souter Bookdesign

Optie expo: culturele inspiratie in Wallonië

LUIK

LA BOVERIE VIERT TIEN JAAR — Achter de schermen van een bijzondere collectie

LA BOVERIE
29.05.26 > 23.08.26

Ter gelegenheid van zijn tienjarige bestaan (2016–2026) presenteert La Boverie van 29 mei tot 23 augustus 2026 een uitzonderlijke jubileumtentoonstelling die een blik achter de schermen van een groot museum biedt. Vertrekkend vanuit de prestigieuze kunstcollectie van de stad Luik ontvouwt zich een rijk en gelaagd verhaal over de werking van een hedendaagse instelling.

Meer dan 250 werken brengen iconische meesterstukken samen met zelden getoonde parels uit de reserves: van conservatie en restauratie tot onderzoek, scenografie, depotbeheer en internationale bruiklenen. Door de werken met elkaar in dialoog te brengen ontstaat een dynamische reflectie op de vaak verborgen rol die musea spelen in het bewaren en herinterpreteren van cultureel erfgoed.

Het parcours, dat de volledige benedenverdieping beslaat, maakt de vele taken van het museum zichtbaar: van conservering en restauratie tot onderzoek, scenografie, depotbeheer en internationale bruiklenen. Door de werken met elkaar in dialoog te brengen ontstaat een dynamische reflectie op de vaak verborgen rol die musea spelen in het bewaren en herinterpreteren van cultureel erfgoed.

LUIK

L'ABRI

LA CITÉ MIROIR
Mei 2026

Onder de voormalige Bains et Thermes de la Sauvenière – vandaag La Cité Miroir – schuilt een uitzonderlijke luchtschipbunker uit de Tweede Wereldoorlog, erkend als beschermd Waals erfgoed. Dit ondergrondse complex met zes verbonden ronde alkoven bood tijdens de bombardementen onderdak aan tot vierhonderd Luikenaars en behoort tot de best bewaarde schuilplaatsen van zijn soort. Vanaf mei 2026* wordt deze verborgen plek opengesteld voor het publiek.

Bezoekers volgen geen klassieke rondleiding, maar worden ondergedompeld in een zintuiglijke ervaring die het dagelijkse leven in oorlogstijd tastbaar maakt. Met behulp van realistische scenografie, lichtregie en hedendaagse, museale technieken krijgen persoonlijke verhalen en historische documenten een centrale plaats.

De tentoonstelling gaat verder dan het reconstrueren van het verleden. Ze werpt een kritische blik op burgerbescherming en gewapende conflicten, en verbindt lokale herinnering met mondiale vraagstukken.

*exacte startdatum nog te bevestigen.

LUIK

200 JAAR VAL SAINT-LAMBERT

CRISTALLERIE DU VAL SAINT-LAMBERT
Vanaf 11.04.26

In 2026 viert de Cristallerie Val Saint-Lambert haar tweehonderdjarig bestaan met een negen maanden durend feestprogramma. Sinds 1826 belichaamt deze iconische fabriek de top van Belgisch kristal, waar ambachtelijk vakmanschap, technische innovatie en tijdloze elegantie elkaar versterken.

De jubileumtentoonstelling biedt bijvoorbeeld een volledig vernieuwd parcours, bedacht en gerealiseerd door Europa Expo. Het omvat een update van de permanente tentoonstelling en de heropening van het immersieve parcours in de kelder met decorstukken. Naast de tentoongestelde werken kunnen bezoekers ook zien hoe kristal ontstaat tijdens live demonstraties van glasblazen door de nog actieve ambachtslieden van Val Saint-Lambert.

Vanaf 11 april vormt de historische site in Seraing het decor voor twee grote tentoonstellingen en negen publieksgerichte evenementen, gespreid over het jaar. Deze ambitieuze jubileumeditie zet niet alleen een uitzonderlijk industrieel erfgoed in de kijker, maar benadrukt tegelijk de hedendaagse dynamiek en vernieuwingskracht van een plek die haar verleden blijft heruitvinden.

Een verjaardag, een expo rond stotteren, het leven zoals het is in een bunker, reflecteren over slachthuizen en een ode aan kristal. Getriggerd? De culturele tentoonstellingen in Wallonië brengen dit seizoen weer een kritische blik op de samenleving maar ook iconische kunstwerken en tijdloze parels van vakmanschap.

CHARLEROI

CHANTAL MAES ...

Omdat zelfs de sterren stamelen

BPS22

Nog tot 03.05.26

... puisque bafouillent aussi les astres [... omdat zelfs de sterren stamelen] vormt de eerste grote retrospectieve van Chantal Maes (Brussel, 1965). In deze tentoonstelling ontvouwt de Belgische fotografe haar volledige artistieke traject: van bekende reeksen tot nooit eerder getoonde ensembles en nieuwe werken die speciaal voor deze gelegenheid zijn gecreëerd.

Het project is het resultaat van een driejarige samenwerking met Jean-François Chevrier en Élia Pijollet en bundelt dertig jaar artistiek onderzoek. Naast fotografie omvat het parcours ook video- en geluidsopnames en gefilmde performances die voortkomen uit Maes' langdurige reflectie over stotteren en kwetsbaarheid als ervaring en thema.

De tentoonstelling fungeert tegelijk als terugblik en vooruitwijzing: een zorgvuldig opgebouwd corpus dat het verleden herleest en ruimte laat voor een knipoog naar toekomstige projecten. Zo ontstaat een gelaagd portret van een oeuvre dat zich blijft vernieuwen en de grenzen tussen beeld, lichaam en stem aftast.

BERGEN

À LA BELLE VUE DE L'ABATTOIR

**BECRAFT & DE GROTE HAL VAN HET
VOORMALIGE SLACHTHUIS VAN BERGEN
08.03.2026 > 24.05.2026**

BeCraft neemt zowel haar galerieruimte als de Grote Hal van het Voormalige Slachthuis van Bergen in met een grootschalige tentoonstelling die een zestigtal kunstenaars uit twaalf Europese landen samenbrengt rond één beladen thema: het slachthuis. De Europese groepstentoonstelling markeert twintig jaar aanwezigheid van de vereniging op deze site en onderzoekt hoe deze plekken resoneren in verbeelding, geschiedenis en heden-daagse kunstpraktijken.

Via uiteenlopende benaderingen – van aanklacht en herinnering tot poëzie en kritische analyse – nodigen de werken uit tot een bedachtzame, geïnformeerde blik op deze ruimtes van doorgang, productie en transformatie, die vandaag als erfgoed worden gezien. Zo opent de tentoonstelling een reflectieruimte over wat slachthuizen blootleggen over onze samenleving: onze verhouding tot het levende, tot arbeid, tot sporen en tot verdwijnen.

**Meer informatie
over deze en andere
tentoonstellingen
in Wallonië:**

**[WWW.VISITWALLONIA.BE/
TENTOONSTELLINGEN](http://WWW.VISITWALLONIA.BE/TENTOONSTELLINGEN)**

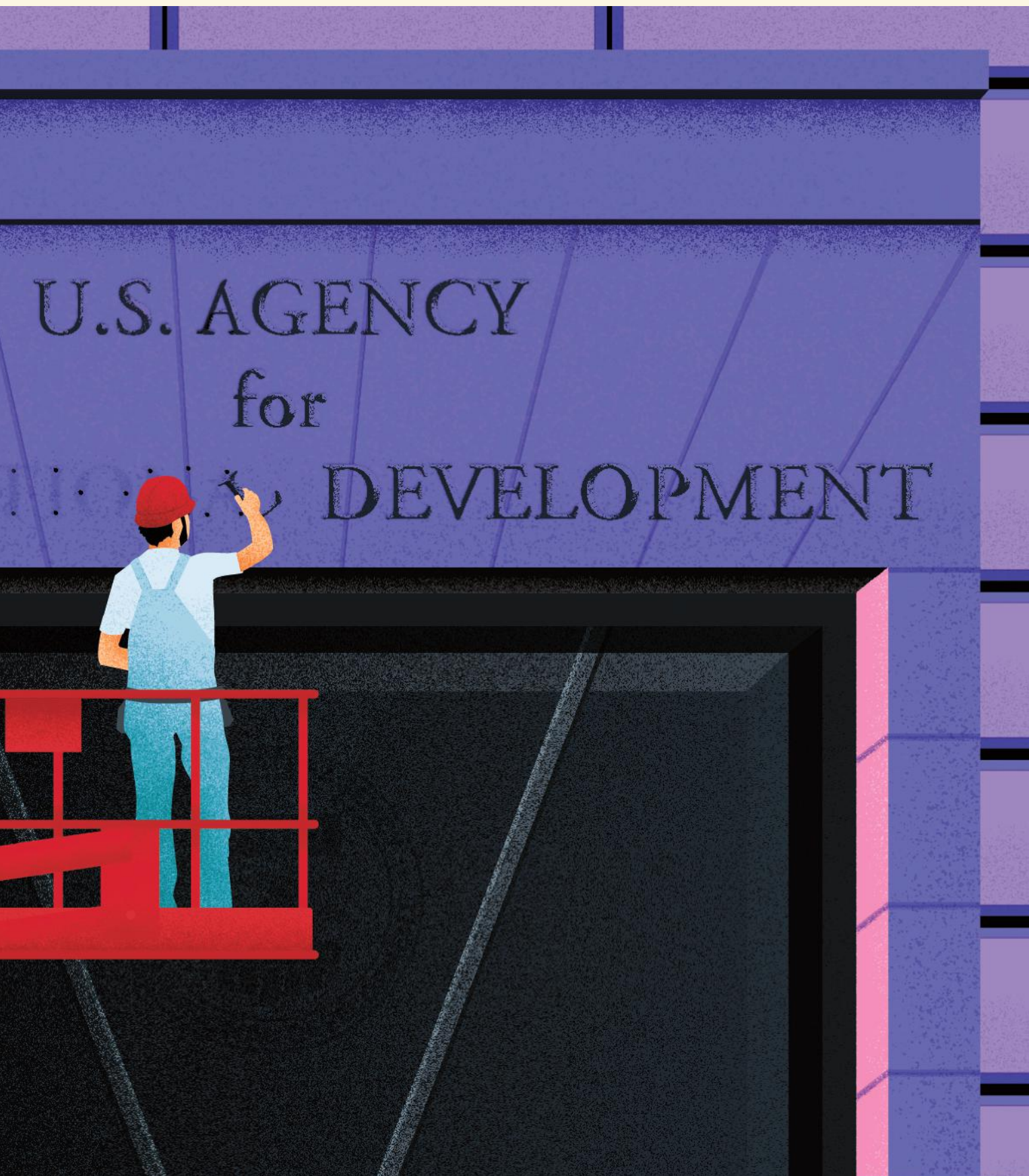
**VISIT
Wallonia
.be**

De Amerikaanse organisatie die 64 jaar lang wereldwijd voor meer gezondheid, democratie en economische groei moest zorgen en ook voor minder armoede, werd vorig jaar met één pennenstreek ontmanteld. We leggen de focus op één jaar later, met een kritische reflectie over wat USAID betekend heeft en geven voorbeelden van de concrete impact van die ontmanteling op onder meer vluchtelingen, vredesopbouw en de vrije pers.

Illustratie: © FoeHN.studio

FOCUS

U.S. AGENCY
for

DEVELOPMENT

1 jaar na de ontmanteling van USAID

Tekst: Elien Spillebeen en Tom Claes
Infografieken: Foehn.studio
Bron grafieken: ForeignAssitance.gov

Ruim een jaar geleden besliste de regering-Trump om USAID grotendeels te ontmantelen. Tegen maart 2025 werd maar liefst 86% van de projecten van USAID stopgezet. Programma's voor gezondheidszorg, klimaatbescherming en voedselzekerheid kwamen abrupt tot stilstand, noodhulp werd van de ene dag op de andere stopgezet.

De gevolgen zijn verwoestend. Volgens berekeningen van Boston University zijn sinds deze besparingen al meer dan 600.000 mensen overleden, van wie twee derde kinderen. Het toonaangevende medische tijdschrift *The Lancet* waarschuwt dat deze ingreep tegen 2030 kan leiden tot zo'n 14 miljoen doden. In het rapport *America first. Menselijkheid laatst* bundelde 11.11.11 begin 2026 enkele ingrijpende gevolgen van op het terrein.

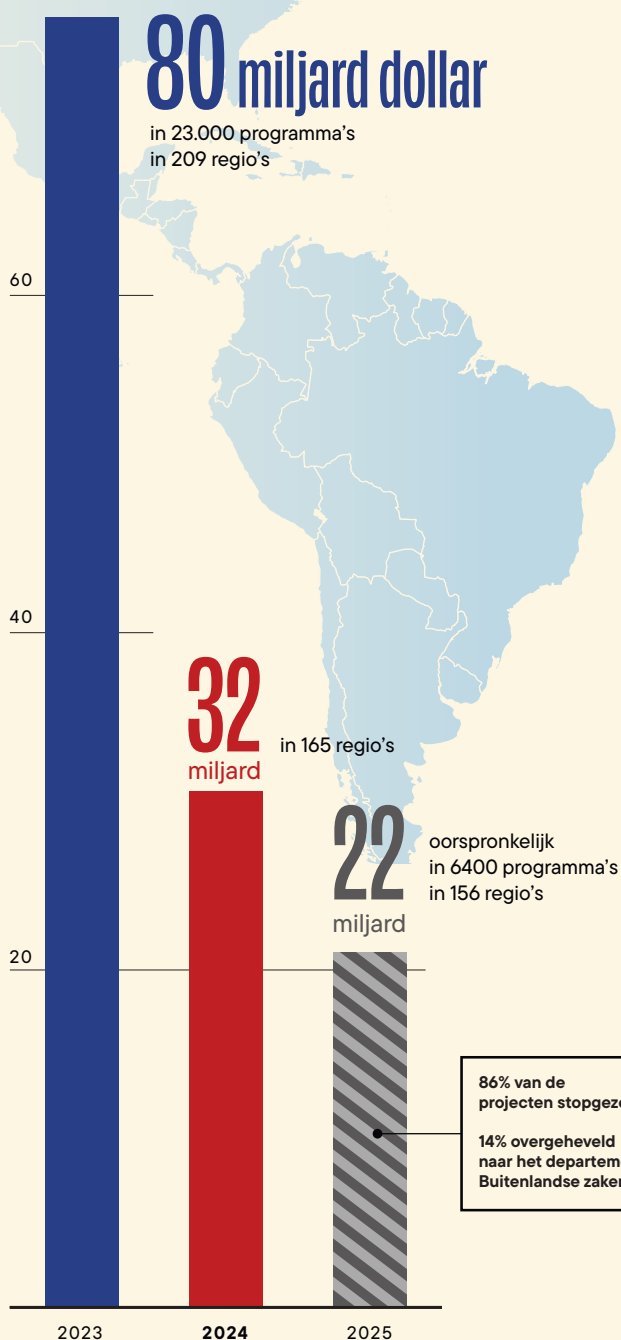
De neergang was al eerder ingezet. Zelfs vóór de massale bezuinigingen van de regering-Trump konden de Verenigde Naties, een van de belangrijkste ontvangers van USAID, slechts 50 procent van de vastgestelde humanitaire noden financieren.

Internationale solidariteit staat wereldwijd onder zware druk, ook bij ons. Vlaanderen schrapte vorig jaar zijn volledige budget voor ontwikkelingssamenwerking, en België plant om daar dit jaar 25 procent op te besparen. *

Wat deed USAID?

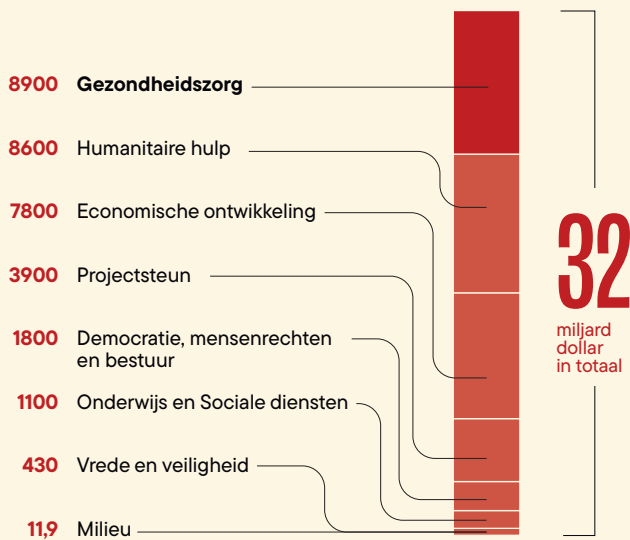
1

UITGAVEN VAN USAID
in miljard dollar

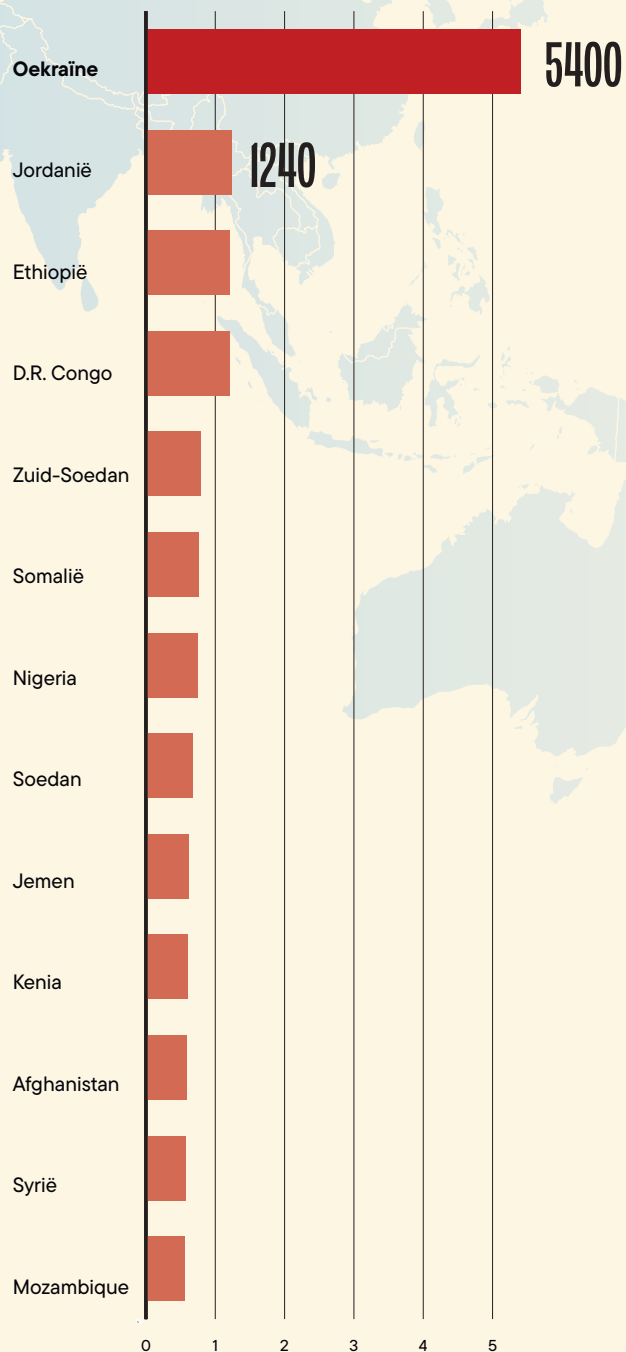
2 DE DOELEN VAN USAID

in 2024 in miljoen dollar

3 TOP ONTVANGERS VAN USAID

in 2024 in miljoen dollar

De niet zo vlekkeloze
geschiedenis van USAID

Honger als opportuniteit, hulp als businessmodel

Kandahar, 2012. Een Afghaanse jongen en een Amerikaanse militair, die
USAID-werknemers begeleidde bij hun bezoek aan een school in opbouw.

De Verenigde Staten zetten begin 2025 de hakbijl in hun grootste ontwikkelingsorganisatie, USAID. Omdat die duur en inefficiënt zou zijn, en vooral omdat de projecten zouden ingaan tegen de Amerikaanse belangen. Nochtans waren de US altijd al belangrijker dan de *aid*.

Sinds de besparingen op USAID zijn al meer dan 600.000 mensen overleden aan behandelbare ziekten, zo citeert 11.11.11 in haar rapport van eind januari cijfers van Boston University. Volgens *The Lancet* kan het aantal bijkomende doden tegen 2030 oplopen tot 14 miljoen. Het Institute for Security Studies stelde dat ‘Trumps besparingen op hulp volgend jaar nog eens 5,7 miljoen Afrikanen in extreme armoede kunnen duwen’. En de lijst met verwoestende humanitaire gevolgen is nog veel langer.

‘Kan zijn’, zegt Vijay Prashad, directeur van het Tricontinental Institute for Social Research, maar hij is blij dat het Amerikaanse imperialisme zijn humanitaire arm verliest. Op de vraag waarom antwoordt hij: ‘Landen uit het Globale Zuiden zijn afhankelijk van overheidsmiddelen uit de VS omdat we onze eigen grondstoffen niet controleren en niet zelf de nodige structuren opzetten om belastingen te innen. Wij zouden onze eigen sociale welvaartsstaten moeten financieren in plaats van te hopen op humanitaire budgetten uit Washington.’ Dat was de reden dat de toenmalige Boliviaanse president Evo Morales in 2013 USAID het land uit zette, en waarom zijn Filipijnse collega Rodrigo Duterte in 2017 dreigde hetzelfde te doen.

De sluiting van USAID lijkt niemand onbewogen te laten. Je kan de reacties onderverdelen in vier grote categorieën, schrijft de Indiase onderzoeker Mohammad Amaan Siddiqui: ‘Eerst zijn er de vele reacties van groepen die klagen over het stopzetten van “levensreddende hulp”. Ten tweede zijn er degenen die vrezen dat Rusland of

China de leemte zullen vullen die gecreëerd wordt door de beslissing van de VS.’

‘Een derde soort reacties komt van mensen die blij zijn dat er nu minder geld verspilld zal worden aan projecten die de Amerikanen toch niet ten goede zullen komen. En ten slotte is er het kamp van degenen die al decennia ijveren voor het opdoeken van USAID omdat de organisatie “onderdeel is van het Amerikaanse imperialisme”.’

Altijd al America First

USAID was al controversieel nog voor de organisatie formeel boven de doopvont gehouden werd op 3 november 1961. Met de oprichting gaf president Kennedy uitvoering aan de Foreign Assistance Act, die een paar maanden eerder, op 4 september 1961, goedgekeurd werd in het parlement. Die wet op buitenlandse bijstand was een poging om eerdere programma’s en initiatieven op één lijn te brengen. Kennedy argumenteerde dat dat nodig was om de middelen efficiënter en effectiever te besteden. En dat was dan weer van belang voor zowel de arme meerderheid in de wereld als voor de Amerikanen.

Kennedy stelde bij de oprichting van het agentschap dat de VS om verschillende redenen moesten doorgaan met hulp aan “onderontwikkelde naties”. Daarbij verwees hij onder andere naar de ‘economische verplichtingen als het welvarendste volk in een wereld van overwegend arme mensen’. Maar tegelijk onderlijnde hij dat ontwikkeling in het Amerikaanse eigenbelang was: ‘Want wijdverbreide →

John F. Kennedy en zijn first Lady Jackie in Venezuela, 1961.
Ze promoveerden er een landbouwprogramma onder de Alliance for Progress, die Zuid-Amerikaanse economieën moet 'moderniseren'.

armoede en chaos leiden tot het ineenstorten van bestaande politieke en sociale structuren, wat onvermijdelijk zou leiden tot meer totalitarisme in elke zwakke en onstabiele regio. Daardoor zou onze eigen veiligheid in gevaar komen en onze eigen welvaart ondermijnd worden.'

De toon en de woordkeuze van John F. Kennedy verraden meteen dat USAID opgericht werd in de context van een Koude Oorlog tussen "het Vrije Westen" en "de communistische wereld". De dekolonisering golf die door Afrika en Azië ging in de decennia na de Tweede Wereldoorlog legde de verarming bloot die het gevolg was van koloniale uitbuiting. Maar hij stelde de nieuwe machthebbers ook in staat om de twee grootmachten van die periode tegen elkaar uit te spelen.

Al was ook dat niet nieuw. In 1949 riep president Harry Truman op om werk te maken van ontwikkelingshulp - de programma's waren gekend als Point Four Programmes. Hij noemde daarbij twee redenen voor die hulp: 'Eén: het creëren van markten voor de VS door armoede te verminderen en productie te verhogen in ontwikkelingslanden. En twee: het verminderen van de dreiging van het communisme door landen te helpen floreren onder het kapitalisme.'

Orde, veiligheid en privatisering

Een van de eerste programma's waarmee USAID uitpakte, en zeker niet het minst controversiële, was de Alliance for Progress. Dat grootschalige programma was op Latijns-Amerika gericht en stond al voor de oprichting van USAID in de steigers. Met een budget van 20 miljard dollar voor tien jaar creëerde de Alliance een krachtige hefboom voor de "modernisering" van de Zuid-Amerikaanse economieën. In concreto hield dat in dat industrieën geprivatiseerd en landhervormingen tegengehouden moesten worden.

In datzelfde eerste decennium van zijn werking financierde USAID onder andere ook de Inter-American Police Academy in Panama. Daar werden politiemensen uit verschillende Latijns-Amerikaanse landen "bijgeschoold" om beter orde en stabiliteit te handhaven. Volgens Buitenlandse Zaken was dat noodzakelijk om de sociale, economische en politieke ontwikkeling van de regio mogelijk te maken. In de tweede helft van de jaren 1960 werd die opleiding verzorgd op VS-grondgebied, in de International Police Academy. Daar kwam ook meer nadruk te liggen op inlichtingenwerk en het bestrijden van "interne vijanden", een codewoord voor linkse of communistische bewegingen.

Die investering in politiewerk kwam als een boemerang terug toen volksbewegingen en studentenbewegingen de extreme ongelijkheid in Latijns-Amerikaanse landen niet langer pikten en op straat kwamen voor structurele veranderingen. De repressie door de ordediensten werd al snel gelinkt aan de Amerikaanse opleidingen. Al is het verre van zeker dat de Latijns-Amerikaanse troepen qua repressie en foltertechnieken veel lessen te leren hadden van hun Yankee-instructeurs.

De programma's van USAID in Azië waren nog meer dan in Latijns-Amerika bedoeld om de aantrekkingskracht en de verspreiding van het communistische gedachtegoed tegen te gaan. Niet verwonderlijk, uiteraard, want de overwinning van de Communistische Partij in China bracht meer dan één Aziatische leider op ideeën. Tegen het einde van de jaren 1960 had USAID alleen al in Zuid-Vietnam een personeelsbestand van dik tweeduizend mensen. Vietnam was dan ook de grote slokop van ontwikkelingsmiddelen.

Die samenhang tussen buitenlandse interventies en hulp werd trouwens een van de kenmerken van de Amerikaanse ontwikkelingssamenwerking. De vijf landen die tussen 1945 en 2023 de meeste Amerikaanse hulp ontvingen, zowel via USAID als langs andere programma's, waren Israël, Egypte, het vroegere Zuid-Vietnam, Afghanistan en Zuid-Korea. En in 2023 ging 14,4 miljard van de 18 miljard aan "economische ontwikkelingshulp" naar Oekraïne.

Dergelijke gepolitiseerde en dus oneigenlijke keuzes vertaalden zich in een lange lijst schandalen. Zo investeerde USAID in Afghanistan bijvoorbeeld 1,46 miljard dollar in alternatieve landbouwontwikkeling om de papaverteelt en de opiumeconomie tegen te gaan, met verbeterde irrigatie en andere ingrepen. Het resultaat daarvan bleek een exponentiële verhoging van de opiumproductie. Die vaststelling kwam overigens niet van tegenstanders van de interventie: het was de inspectiedienst van de Amerikaanse overheid zelf die het narekende.

Hulp als breekijzer

Maar het ging niet louter om politieke regimes, het ging vooral om economie: vrijhandel en toegang tot markten, zoals Truman in 1947 al zei. In 1967, bijvoorbeeld, weigerde USAID voedselhulp aan India, ook al was er sprake van hongersnood in enkele noordelijke deelstaten. Pas toen India toegaf en een liberalisering doorvoerde in de landbouwsector, kwamen de VS over de brug met graan en landbouwtechnologie - waaronder nieuwe tarwe- en rijstsoorten, kunstmest en pesticiden. De doelstelling was duidelijk: India moest een afzetmarkt worden voor Amerikaanse industriële landbouwproducten. Dat werd een groot succes. De Groene Revolutie die volgde maakte India voedselzeker maar maakte het ook tot een enorme invoerder van Amerikaanse kunstmest en pesticiden.

Ook Haïti werd onder druk gezet om zijn markten open te gooien. Dat leidde in de jaren 1980 tot de ineensstorting van de lokale rijstbouw, omdat de ingevoerde, gesubsidieerde rijst goedkoper en aantrekkelijker was.

De agressieve liberaliseringsagenda van de Amerikaanse ontwikkelingshulp bleef overigens niet beperkt tot de Koude Oorlogsjaren. In een USAID-brochure uit 2019 stelde Mark Green, toenmalig hoofd van de organisatie: 'Feed the Future helpt markten te openen voor bedrijven uit de VS, verbetert de beleidsomgeving voor verantwoorde private investeringen en creëert vraag naar innovaties en expertise uit de VS.'

USAID besteedde projecten bij voorkeur uit aan Amerikaanse privébedrijven. Want 'projecten zijn in het parlement altijd populairder als het geld terugkeert naar de VS'.

Steeds meer werd de ontwikkelingssamenwerking zelf trouwens geprivatiseerd. Bij het begin van deze eeuw richtte USAID de Global Development Alliance op: 'Een partnerschap waarin USAID en de privésector samenwerken om marktgebaseerde oplossingen voor ontwikkelingsuitdagingen te ontwikkelen en toe te passen'. Het was de tijd waarin consultants en CEO's recht in de camera konden kijken en beweren dat ze de sleutel hadden gevonden 'to do good by doing well': de wereld redden door winst te maken.

Om dat mogelijk te maken richtte USAID ook een kredietverstrekker op, DCA. Die is vergelijkbaar met onze eigen Credendo (vroeger de Nationale Delcrederedienst), de overheidsorganisatie die op uw radio met een bespottelijk Oxford-accent aankondigt: 'Turning uncertainties into opportunities!' Publieke middelen worden gebruikt om de risico's van privé-investeersders te dekken, waarna de privéondernemingen de winsten vaak verhuizen naar belastingparadijzen. Samantha Power, hoofd van USAID onder president Biden, gebruikte in 2023 zelfs de term 'hulp-industrieel complex' om duidelijk te maken dat er met veel te veel grote internationale organisaties en Amerikaanse onderaannemers gewerkt werd.

De privatisering zorgde voor een serie schandalen en een hoop kritiek. Een van de namen die voortdurend opdoken in analyses van wat er fout ging met USAID, is Chemonics International Inc. Deze consultancyfirma kreeg tussen 2008 en 2024 voor meer dan 17 miljard dollar opdrachten toegewezen door USAID. Chemonics was onder andere de uitvoerder van USAID-hulp na de aardbeving in Haïti in 2010. De firma wierf daarbij minder lokale medewerkers aan dan voorzien en kreeg toch een uitbreiding van het contract met 53 miljoen dollar, om 141 bijkomende projecten uit te voeren. ➡

Chemonics was ook de hoofdcontractant voor een mega-project dat voor eens en altijd de aanvoer van medische voorraden naar een aantal landen moest regelen. Totaalbudget: 9,5 miljard dollar. Na twee jaar bleken de doelstellingen wat timing en levering betreft totaal niet gehaald te worden, maar dat belette USAID niet om het contract met Chemonics met twee jaar en 2 miljard dollar te verlengen.

Andere bekende namen onder de privé-uitvoerders van Amerikaanse “ontwikkelingshulp” zijn Bechtel en Halliburton, twee van de bedrijven die nog voor de inval in Irak in 2003 uitgekozen werden voor heropbouwprojecten.

(Boven) John F. Kennedy ondertekent de Foreign Assistance Act, begin jaren '60, die leidt tot de oprichting van USAID.

(Onder) Donald Trump zet zijn handtekening onder een presidentieel decreet, eind januari 2025. Met zo'n decreet zette hij een streep onder USAID.

Bechtel had in de jaren 1990 al een elektriciteitsbedrijf helpen opzetten in de Indiase deelstaat Maharashtra, om zo de energiemarkt open te breken en klaar te maken voor privatisering. En in 1999 tekende de firma een contract met toenmalig Boliviaans dictator Hugo Banzer om de drinkwatervoorziening in Cochabamba te privatiseren. Dat project werd, door protesten over de forse stijging van de prijzen, snel opgedoekt.

De idee dat privébedrijven altijd efficiënter werken, wordt talloze keren tegengesproken. Zo beschreef Amerikaans senator Byron Dorgan ooit een eenvoudig project dat moest zorgen voor airconditioning in een gebouw in Bagdad. Die opdracht werd uitbesteed, waarna ze naar een onderaannemer ging, die nog iemand anders contracteerde om het uit te voeren. Waarna die laatste een ventilator aan het plafond liet hangen. Er was betaald voor een aircosysteem, maar ‘het geld ging als ijsblokjes van de ene hand naar de andere’, zei Dorgan.

De Amerikaanse regering wil wél de hulp stopzetten, maar niet de jarenlang opgebouwde architectuur van afhankelijkheid.

Toch bleef USAID meestal bij de keuze om projecten bij voorkeur uit te besteden aan privébedrijven. Want ‘projecten zijn in het parlement altijd populairder als het geld terugkeert naar de VS’, zegt een anonieme parlementaire medewerker in een artikel voor *New Lines Magazine* in 2023. Meer dan 85 procent van de onderaannemers van USAID waren bedrijven uit de VS.

In Senegal werden Amerikaanse aannemers wél bedankt voor hun diensten in de scholenbouw en ging USAID in zee met de Senegalese overheid. Een door Amerikanen gebouwde school kostte de organisatie 425.000 dollar, een door Senegalezen gebouwde school niet meer dan 200.000 dollar.

Afhankelijkheid blijft

Waren we verrast toen Musk en Trump met de sloophamer door de internationale hulpprogramma's gingen?, vroeg ontwikkelingsstrateeg Ali Al Mokdad zich vorig jaar af. Neen, antwoordt hij zelf. ‘We wisten het. We zagen het aankomen. We hadden jaren om ons voor te bereiden, maar we hielden het comfortabel - genietend van de workshops, de lounges, de theorieën. En nu houden we de gebroken onderdelen in onze blote handen en proberen we betekenis te geven aan wat altijd voorwaardelijk was.’

In een lange en emotionele reactie op het wegvallen van de Amerikaanse hulp schreef Al Mokdad nog: 'Dit gaat niet over USAID. Het gaat niet over donoren die hun fondsen verlagen. Het gaat niet over de VN of internationale ngo's die personeel ontslaan en projecten stopzetten. Het gaat over de architectuur van afhankelijkheid die we partnerschap bleven noemen.'

Het slechte nieuws is dat de Amerikaanse regering wél de hulp wil stopzetten - de anticonceptie, de aidsbehandeling, de zorg voor meisjes en vrouwen in conflictgebieden, de strijd tegen malaria - en zeker ook de partnerschappen, maar niet die "architectuur van afhankelijkheid".

Begin 2026 kondigde het Witte Huis aan dat de VS zich terugtrekken uit 66 internationale organisaties, waaronder Unctad (de VN-organisatie voor Handel en Ontwikkeling), UN-Habitat (de VN-organisatie voor menselijk wonen), UNFPA (het VN-Bevolkingsagentschap) en Global Forum on Migration and Development. Deze exit werd voorafgegaan door de aankondiging, eind december 2025, van een nieuw *Memorandum of Understanding* tussen de VS-regering en de VN, waarbij de VS alvast 2 miljard dollar per jaar

toezeggen om 'tientallen miljoenen mensen te behoeden voor honger, ziekte of de verwoestingen van oorlog.' Deze nieuwe manier van werken laat de Amerikaanse regering toe te kiezen naar welke landen de middelen gaan. Een lijst van 17 landen werd bekendgemaakt, maar Afghanistan en Jemen zijn daar niet bij.

Jeremy Lewin, een hoge ambtenaar op het departement Buitenlandse Hulp, Humanitaire Zaken en Religieuze Vrijheid, verduidelijkte nog dat dit nieuwe opzet ervoor moest zorgen dat 'elke dollar belastinggeld die uitgegeven wordt aan humanitaire hulp zowel de Amerikaanse nationale belangen dient als de grootste mogelijke levensreddende impact realiseert.' Daarmee lijken MAGA-Republikeinen en pro-USAID-Democraten op dezelfde lijn te zitten, want vorig jaar schreef de Democratische senator Andy Kim op X: 'USAID is geen liefdadigheidsinstelling. Het is een instrument van buitenlands beleid (...) dat cruciaal is in deze gevaarlijke mondiale omgeving. Dat ontmantelen betekent ook het ontmantelen van onze mogelijkheid om te concurreren en Amerika veilig te houden.' ★

The Congo Panorama

1913

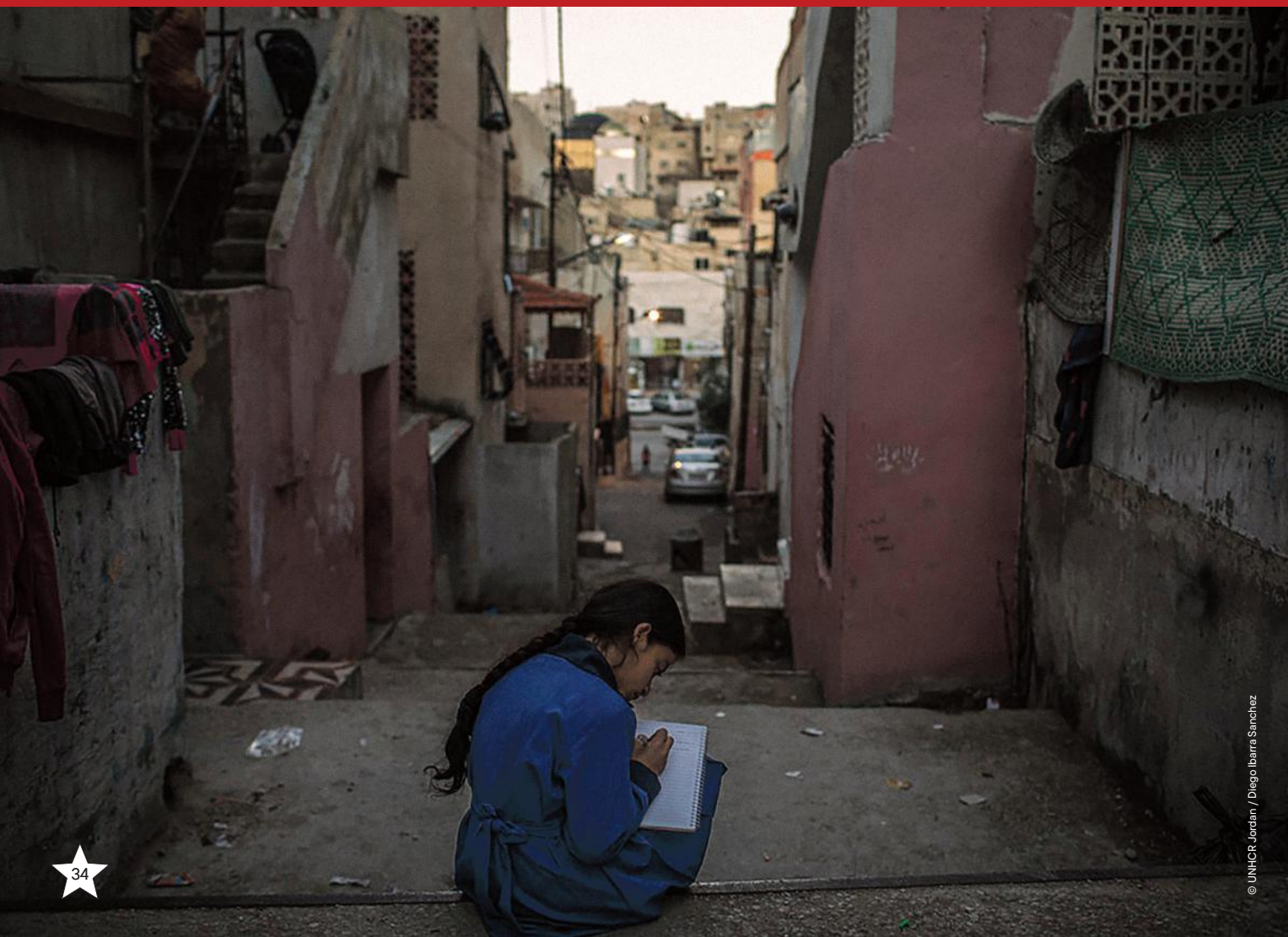
COLONIAL
ILLUSION
EXPOSED

AFRICA
museum

28.11.2025
– 27.09.2026

USAID-besparingen in Jordanië,
strategische bondgenoot van de VS

'De internationale gemeenschap mag de Syrische vluchtelingen hier niet vergeten'

Jordanië vangt meer dan een miljoen vluchtelingen uit buurland Syrië op. De Amerikaanse besparingen op USAID zijn een zware klap voor hen en voor de Jordaanse hulporganisaties, al is het niet de eerste. ‘Dit heeft ook te maken met politieke allianties.’

‘Ik wil mijn documenten vernieuwen, maar ik heb via het Commissariaat een afspraak gekregen voor 15 maart. Dat lijkt me lang, is dit normaal? Ze zeiden dat ik naar Amman moet, terwijl ik dit gewoonlijk in Irbid doe. Klopt dat wel? Gelieve me te informeren, met dank.’ Het is een vraag van 20 januari 2026, in een Facebookgroep van Syriërs in Jordanië. ‘De vernieuwing (*van de verblijfsdocumenten, red.*) is sinds juli naar Amman verhuisd. En de wachttijden zijn lang, dat geldt voor iedereen’, antwoordt een groepslid.

Iemand anders vraagt: ‘Ik wil naar Syrië, maar mijn vrouw en mijn kinderen blijven in Jordanië. Zullen ze hun voedselbonnen blijven krijgen?’ Zowel antwoord als commentaar volgen in de groep.

Naast berichten van particuliere aard (iemand zet een gasfornuis te koop, een ander biedt vervoer naar Syrië aan, weer een ander deelt zijn nummer voor wie een elektricien zoekt) worden er ook berichten van officiële instanties gedeeld. Zo meldt de VN-Vluchtelingenorganisatie

(UNHCR) dat vluchtelingen in het Zaatari-kamp die hun woonunit willen verkopen, daarvoor een vergoeding krijgen, op voorwaarde dat dit gebeurt in het kader van een vrijwillige terugkeer naar Syrië.

Fragiel

Vluchtelingen in Jordanië moeten roeien met de riemen die ze hebben, en die riemen zijn best fragiel. De beslissing van VS-president Trump om begin 2025 buitenlandse hulp drastisch te verminderen, heeft een grote impact op een land met beperkte middelen, een zwakke economie en, op Libanon na, het hoogste aantal vluchtelingen per hoofd van de bevolking ter wereld. ‘2026 belooft catastrofaal te worden, vooral voor vluchtelingen in Jordanië’, zegt Riad Al-Sobh, mensenrechten-expert met een jarenlange ervaring bij VN-vluchtelingenorganisaties.

De grootste groep vluchtelingen in Jordanië, de Palestijnen buiten beschouwing gelaten, zijn de Syriërs. In totaal gaat het volgens de Jordaanse overheid om meer dan 1,3 miljoen

mensen, verspreid over het land. Van de 437.000 vluchtelingen die vandaag in Jordanië geregistreerd staan bij UNHCR, zijn ongeveer 90 procent Syriërs. Naast de Syriërs verblijven in Jordanië ook vluchtelingen uit Irak, Somalië, Jemen en Soedan. Slechts 20 procent van de geregistreerde vluchtelingen woont in de twee grote kampen, Zaatari en Azraq. De rest leeft onder de Jordaniërs.

‘Deze vluchtelingen kampen met een zorgwekkende voedselonzeekerheid, terwijl hun aantal een ongeken-de druk legt op de begroting, de natuurlijke hulpbronnen, de infrastructuur en de arbeidsmarkt’, schrijft het Wereldvoedselprogramma (WFP) op zijn website over Jordanië.

Dat de impact van de vermindering van de Amerikaanse hulp meteen voelbaar is, blijkt uit de vragen die vluchtelingen elkaar stellen op sociale media. Voor velen is documenten vernieuwen in de eigen regio niet langer mogelijk. Twee UNHCR-registratiecentra, in Mafraq en Irbid, steden in het noorden van het land, gingen dicht. ➔

Wat overblijft, is een registratiecentrum in de hoofdstad Amman. Vluchtelingen moeten daardoor lange afstanden afleggen om hun documenten te vernieuwen.

En dat is slechts een van de gevolgen van verminderde hulp, bevestigt Sara Granlund, woordvoerder bij UNHCR in Jordanië, aan MO*. 'Ons programma is in 2025 met ongeveer 30 procent teruggeschroefd ten opzichte van wat oorspronkelijk gepland was en wat volgens ons nodig was voor de vluchtelingen in Jordanië', vertelt ze. 'We proberen de tekortkoming te verzachten door meer op afstand te werken, via digitale interviews en verlengingen, en door kwetsbare mensen te ondersteunen die niet in staat zijn om te reizen. Toch heeft dit een duidelijke impact op vluchtelingen.'

Ook het veldwerk buiten de kampen werd afgebouwd. 'Voorheen ondersteunden we zogeheten *community support committees*, die bestonden uit zowel Jordaniërs als vluchtelingen. Zij vormden een schakel tussen de lokale gemeenschappen en de UNHCR, zodat we goed zicht hielden op wat er leefde onder vluchtelingen. Door de financieringstekorten moesten we de ondersteuning van deze comités stopzetten'. Daarnaast is ook de financiële steun gedaald voor basisbehoeften die de VN-organisatie aan vluchtelingen verstrekt. 'In het afgelopen jaar zakte het aantal gezinnen dat deze steun ontving van ongeveer 20.000 naar ons laagste punt, 14.000 à 15.000 gezinnen', zegt Sara Granlund. Taha Yousef, ook woordvoerder bij UNHCR Jordanië, vult aan: 'Deze financiële steun is enorm belangrijk, en de noden blijven groot. Veel vluchtelingen leven in Jordanië onder de armoedegrens en hebben schulden, bijvoorbeeld bij bureaus of lokale winkels.'

'En niet alleen VN-agentschappen, maar alle humanitaire partners en organisaties die met vluchtelingen en in andere humanitaire contexten actief zijn, worden geconfronteerd met financieringskortingen', stelt Yousef vast.

Een dalende trend

Maar het zou fout zijn om te stellen dat de verminderde dienstverlening alleen het gevolg is van de teruggeschroefde Amerikaanse steun. De terugval was al eerder ingezet. In 2025 is dat proces vooral versneld doordat verschillende landen hun visie en beleid aanpasten. Sommige landen wilden zich richten op nieuwe geopolitieke situaties, andere hebben een deel van hun middelen verschoven naar defensie-uitgaven of naar nieuw beleid, verduidelijken de twee woordvoerders.

'Het aantal vluchtelingen dat van ons financiële steun krijgt, bijvoorbeeld, is al sinds 2022 gedaald', zegt Sara Granlund.

'USAID vormt een derde tot 40 procent van de totale hulp die aan ngo's wordt versterkt. Er is geen enkele ngo die geen medewerkers heeft moeten ontslaan of geen programma's heeft stopgezet.'

RIAD AL-SOBH,
MENSENRECHTENEXPERT

Ook mensenrechtenconsultant en vluchtelingenexpert Riad Al-Sobh bevestigt dat de vermindering van humanitaire hulp al een paar jaar aan de gang is. 'Het begon met de oorlog in Oekraïne en zette zich door na de oorlog in Gaza. Maar ook de ontwikkelingen in Syrië en de terugkeer van een deel van de Syrische vluchtelingen naar hun land speelden een rol. De beslissing van Trump om buitenlandse hulp te verminderen, was de druppel die de emmer deed overlopen', zegt hij.

Ook kinderrechtenorganisatie Unicef spreekt liever in algemene ter-

men en wijst naar concurrerende mondiale crises als oorzaak. Op onze vraag naar de impact van de bevriezing van USAID in Jordanië antwoordt de organisatie dat ze genoodzaakt is geweest essentiële diensten terug te schroeven. Unicef wordt er nu geconfronteerd met het risico op verdere bezuinigingen of zelfs op de volledige opschorting van de resterende diensten.

Een breder probleem

De hulp die naar de vluchtelingenorganisaties ging, is slechts een klein deel van de jaarlijkse steun van de VS aan strategische bondgenoot Jordanië. Het land heeft een vredesakkoord met Israël, biedt onderdak aan ongeveer 4000 Amerikaanse soldaten en staat op de derde plaats van de landen die Amerikaanse hulp krijgen. In 2024 bedroeg de hulp 1,65 miljard dollar.

'De Amerikaanse hulp aan Jordanië is vertakt', stelt Ahmad Awad, algemeen directeur van het Phenix Center for Economics and Informatics Studies, vast. 'Er is hulp vanuit Buitenlandse Zaken, er gaat hulp naar defensie en hulp naar ngo's. Het leeuwendeel van de hulp gaat naar de overheid. Maar de staat heeft niet veel te lijden gehad van verminderde steun. De opmaak van de begroting van 2026 is in ieder geval vrij soepel verlopen.'

Wat wel zwaar werd getroffen, is het middenveld. Lopende projecten die door USAID werden opgezet of die in samenwerking met ngo's werden uitgevoerd, worden niet meer verlengd. Geplande projecten gaan niet meer van start. 'Programma's voor ontwikkeling, democratie, mensenrechten, transparantie en goed bestuur zijn er dus niet meer', zegt Awad. 'De VS steunen wie ze willen steunen op politieke basis, dat is het criterium. Vanuit de EU kwam er wel extra hulp, maar die steun was niet gericht op ngo's.'

'USAID vormt een derde tot 40 procent van de totale hulp die aan ngo's wordt versterkt', verduidelijkt Riad Al-Sobh. 'Er is geen enkele ngo

die geen medewerkers heeft moeten ontslaan of geen programma's heeft stopgezet, sommige hebben de deuren gesloten. Grote organisaties zoals IOM en UNHCR zijn verhuisd naar kleinere locaties. Bij sommige organisaties bestaat de naam nog, maar er is nog vaak maar één persoon die de winkel opent en weer sluit.'

De mensenrechten- en vluchtelingenexpert wordt zelf ook getroffen door de schrapping van de humanitaire hulp. Zijn contract bij het ministerie van Buitenlandse Zaken werd niet verlengd. 'Zelfs de verantwoordelijke voor het project en zijn medewerker werden bedankt voor bewezen diensten. Ze zijn mijn concurrenten op de arbeidsmarkt geworden', zucht hij.

Maar er is ook een onrechtstreekse impact. 'Uit ramingen die het Jordan International Forum heeft opgemaakt, enkele maanden na de aankondiging van de bevrozing van USAID, blijkt dat 35.000 Jordaniërs beïnvloed zouden worden door het nieuwe beleid in de VS', zegt Ahmad Awad. 'Maar in 2026 zullen er nog meer mensen worden ontslagen en projecten stopgezet.'

'Er zijn in de drie eerste maanden na de USAID-stopzetting al ongeveer 3500 banen definitief verdwenen. In Jordanië is dat veel', zegt van haar kant Alyse Kennedy, directeur van het Jordan INGO Forum (JIF), een netwerk van internationale ngo's in Jordanië. 'De langetermijnramingen waren toen dat het banenverlies veel groter zou zijn, vanwege de domino-effecten van grote USAID-programma's op het creëren van jobs. Al heeft het volledige banenverlies dat werd verwacht, voor zover wij weten, niet plaatsgevonden. Wel zijn er een paar grote programma's die ondersteuning boden aan kwetsbare mensen en die ongeveer 20.000 mensen hielpen, volledig weggevallen.'

'Het probleem van Jordanië,' zegt Kennedy, 'is dat het steunt op buitenlandse hulp van de VS en van sommige Golfstaten. Dat heeft te maken met het tekort aan hulpbronnen, maar ook met politieke allianties.'

'De last voor Jordanië wordt groter', stelt Riad Al-Sobh. 'We zijn het op één na armste land ter wereld als het gaat om de beschikbaarheid van water. Er is een watertekort. En de openbare scholen zijn overbevolkt. In de steden draaien ze twee shiften, een in de voormiddag en een in de namiddag. In de gezondheidssector is er geen algemene ziekteverzekering. Veel mensen hebben leningen die ze nu door het verlies van hun werk niet meer kunnen betalen. Veel mensen kunnen de school van hun kinderen niet meer betalen. In Jordanië is zowat een derde van de scholen privé.'

Wedden op terugkeer

De afschaffing van de Amerikaanse hulp viel ongeveer samen met de val van het Assad-regime in Syrië, en op een moment dat het discours over terugkeer van Syrische vluchtelingen naar hun land het luidst klonk.

Begin 2025 zijn inderdaad meer dan 180.000 Syriërs teruggekeerd. 'Dit is een vermindering van bijna dertig procent van de geregistreerde vluchtelingen in Jordanië,' zegt UNHCR, of iets meer dan tien procent van de totale Syriërs in Jordanië, volgens experts. Het aantal zou groter zijn mocht de situatie in Syrië verbeteren op het vlak van veiligheid en als er economische vooruitzichten zijn. Maar Syrië is nog steeds onstabiel.

'Ondanks politieke veranderingen en de terugkeer wereldwijd van meer dan 1,5 miljoen vluchtelingen naar Syrië, verblijven nog steeds veel vluchtelingen in opvanglanden in de regio.'

TAHA YOUSEF, UNHCR
(VN-VLUCHTELINGENORGANISATIE)

De Jordaanse staat beschouwt de kwestie van de vluchtelingen als een verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap, zegt Ahmad Awad. Toch schat Alyse Kennedy de houding van de Jordaanse overheid positief in. 'De regering heeft vrij snel aangegeven het voortouw te nemen voor een inclusieve dienstverlening op het vlak van onderwijs en gezondheidszorg voor vluchtelingen. Dat is een goede zaak.'

'Ook het officiële discours is verschoven', vervolgt Kennedy. 'In het begin van vorig jaar vond de regering dat het tijd was voor vluchtelingen om naar huis te gaan. In de zomer werd het verhaal dat Syriërs zouden terugkeren naar Syrië maar dat Jordanië steun en diensten blijft verlenen tot dat gebeurt. Dat is geen onbelangrijke verandering.'

De regering-Trump stelde in februari voor om een nieuw Bureau voor Rampen- en Humanitaire Hulp op te richten, maar het is nog afwachten wat dat concreet betekent voor het middenveld en voor de vluchtelingen in Jordanië.

'Het probleem is regionaal', zegt Taha Yousef van UNHCR. 'Ondanks politieke veranderingen en de terugkeer wereldwijd van meer dan 1,5 miljoen vluchtelingen naar Syrië, verblijven nog steeds veel vluchtelingen in opvanglanden. Niet alleen in Jordanië, maar ook elders in de regio: Turkije, Irak, Libanon, Egypte. De kern blijft dus dat we aandacht moeten blijven hebben voor hun noden. Die zijn niet verdwenen, ze zijn er nog steeds, en ze zijn mogelijk zelfs groter dan voorheen. De internationale gemeenschap mag vluchtelingen, en specifiek Syrische vluchtelingen, niet vergeten.' *

Stopzetting USAID maakt de weg
vrij voor Amerikaanse bedrijven

‘De hulp aan gewone Syriërs wordt nu een machtsmiddel’

**ACTION
FOR
HUMANITY**

حرصاً من منظمة العمل من أجل الإنسانية على تحقيق المساءلة والشفافية والعدالة في تقديم الخدمة والارتقاء بخدماتنا نحو الأفضل نرجو أن تتضمن الشكوى كل من جنس الملتكى وعمره بالإضافة إلى اسم المدينة أو القرية ويمكن التواصل بإحدى الطرق التالية :

طريقة تقديم الشكوى والاستفسار

تعينة الشكوى المرفقة و وضعها في الصندوق
رقم الواتساب: 009647512756835
رقم الاتصال: 0987012258
إرسال إيميل إلى: info.iraq@actionforhumanity.org

www.actionforhumanity.org

In Syrië was het grootste deel van de humanitaire hulp afkomstig van USAID. Door die steun stop te zetten, gebruiken de VS hulp nu als drukmiddel. ‘Zo zit Trump in elkaar: de politieke macht teruggeven aan Damascus én voorrang afdwingen voor Amerikaanse bedrijven bij de heropbouw.’

De kraamkliniek van Raqqa ligt aan het plein waar ISIS ooit afgehakte hoofden tentoonstelde. Het was het eerste ziekenhuis dat na de val van ISIS opnieuw de deuren opende. Het is nog altijd zwaar beschadigd, maar er werd een nieuwe afdeling opgetrokken. De naam Action for Humanity is er overal zichtbaar: op de muren, de apparatuur, de kledij van het personeel. Die Britse hulporganisatie financiert de volledige werking van het ziekenhuis, met donaties van het Europese agentschap voor humanitaire hulp en het Duitse ontwikkelingsagentschap. Het ziekenhuis beschikt over de enige mammograaf in de hele stad.

Van het Amerikaanse ontwikkelingsagentschap USAID kreeg het ziekenhuis geen cent, en toch veranderde op 20 januari 2025 alles. Die dag vaardigde president Trump het presidentieel decreet uit waarmee hij buitenlandse hulp-programma's voor 90 dagen 'pauzeerde'. Vele klinieken in Raqqa en het omliggende platteland boden, dankzij USAID, gratis gezondheidszorg aan ontheemde mensen. Na de 'pauze' verloren honderden medewerkers hun baan en moesten sommige klinieken zelfs sluiten.

‘Al hun patiënten moesten naar de kraamkliniek van Raqqa en naar andere klinieken die niet door USAID gefinancierd werden’, zegt Charles Lawley van Action for Humanity. ➡

De kraamkliniek van Raqqa wordt volledig beheerd door de Britse hulporganisatie Action for Humanity.

‘Daar kwam een grotere druk op het personeel en een zwaardere belasting van de al beperkte middelen, zonder extra financiering. De kraamkliniek van Raqqa voerde vóór deze extra druk elke maand al zo’n 300 keizersneden en 650 natuurlijke bevallingen uit. We hebben tot vandaag geen duurzame oplossing op lange termijn.’

De situatie vóór januari 2025 was al precair. Sinds het begin van de oorlog in Syrië gaven de Verenigde Staten ongeveer 17 miljard dollar aan humanitaire hulp. In 2024 ging het nog om 1,1 miljard dollar. De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Marco Rubio noemde deze hulp ‘een mondiaal ngo-industrieel complex dat op kosten van de belastingbetaler draait’. Maar dankzij die steun bleven ziekenhuizen open, werkten water- en elektriciteitsnetten verder en konden miljoenen ontheemde mensen overleven.

Toch is die hulp nooit voldoende geweest om alle noden te dekken. In 2024 werd slechts 36,8 procent van alle humanitaire noden effectief gefinancierd, volgens cijfers van het VN-kantoor voor de Coördinatie van Humanitaire Aangelegenheden (OCHA). Ná de beslissing om USAID te pauzeren is dat percentage verder gedaald.

“ISIS-kampen” bedreigd

Onmiddellijk na Trumps decreet werd in totaal 237 miljoen dollar aan financiering voor VN-organisaties en ngo’s in Syrië ingehouden. Vooral Noordoost-Syrië belandde in een catastrofale situatie, want USAID financierde daar 90 procent van de humanitaire dienstverlening, volgens cijfers van de VN. In die regio was jarenlang een autonoom bestuur aan de macht. De slagkracht van dat bestuur kreeg een klap, ook al heeft het samen met de Amerikanen ISIS bestreden.

Een van de grootste humanitaire organisaties in Noordoost-Syrië, Blumont, was de Amerikaanse contract-partner voor voedselvoorziening en veiligheid in de kampen voor families van ISIS-leden en sympathisanten. Het moest op 24 januari al zijn activiteiten op deze uiterst gevoelige plaatsen stopzetten. Ongeveer 300 personeels-leden, onder wie bewakers, kwamen niet opdagen, wat even paniek veroorzaakte. Ook de voedselvoorziening werd gehalveerd.

‘Wat mij het meest zorgen baart,’ zegt Shekhmus Ahmed, minister van Sociale Zaken van het toenmalige

Een ziekenhuis in Raqqa ondersteund door het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken.

De Syrische ngo Bahar organiseert cashhulp in Afrin met middelen uit het Syria Cross-Border Humanitarian Fund (SCHF), waarvan USAID een van de belangrijkste donoren was.

‘Juist nu zouden donoren hun steun moeten verhogen. De kwetsbare overgangsperiode na de val van het Assad-regime biedt een zeldzame kans op stabilisatie, herstel en de terugkeer van vluchtelingen.’

CHARLES LAWLEY, ACTION FOR HUMANITY

autonome bestuur, ‘is dat ook de financiering van de deradicaliseringscentra en re-integratiecentra in die kampen stopte. Daar kregen mensen begeleiding bij hun terugkeer naar de samenleving. Radicalisering kan nu opnieuw toenemen. Het is niet duidelijk hoe dat de Amerikaanse belangen bevordert.’

In maart vorig jaar was MO* in Raqqa en stelden we met eigen ogen vast hoe dat een sleutelstad was voor internationale donoren. Er waren meer dan veertig internationale ngo’s en meer dan honderd Syrische organisaties actief. De hele stad draaide op ngo’s met middelen van USAID en Europese donoren. Nadat de internationale coalitie tegen ISIS Raqqa militair heroverd had, in 2017, namen deze hulporganisaties een cruciale rol op zich in de strijd om de *hearts and minds* van de bevolking.

We zagen in de ziekenhuizen dat ook programma’s voor gendergelijkheid en bescherming tegen gendergerelateerd geweld alomtegenwoordig waren. Human Rights Watch verwijt de VS nu dat het buitenlandse hulp inzet om ontvangers te dwingen dit werk stop te zetten. ‘Dat is een gevaarlijk misbruik van hulp’, zegt Hiba Zayadin van Human Rights Watch. ‘In Syrië zijn initiatieven voor gendergerelateerde rechten verweven met bredere zorg in de medische sector. Precies die sectoren zijn getroffen door de tijdelijke stopzetting van Amerikaanse buitenlandse hulp.’

Water afgesloten

Zelfs de watervoorziening, nochtans levensnoodzakelijk, kwam in gevaar. ‘Met de steun van USAID sloten wij contracten af met bedrijven om water te leveren in vluchtelingenkampen’, legt Sharvan Ibesh uit, directeur van de grootste Syrische hulporganisatie, Bahar. ‘We konden die bedrijven dus niet meer betalen. De volgende dag moesten

we duizenden mensen laten weten dat er vanaf morgen geen water meer zou zijn. Dit is de wereld van Trump.’

In sommige kampen legden bewoners hun laatste eigen middelen samen om water te kopen. Ibesh probeerde zijn contacten in de VS te bereiken, maar kreeg wekenlang geen antwoord. ‘Jarenlang werkten we vlot samen met onze contactpersonen in de VS, en plots leek het alsof niemand ons nog kende’, zegt hij. ‘Maar ook onze hele organisatie was bedreigd. De lonen van ons management werden betaald met USAID-steun.’

Bahar verloor 40 procent van haar operationele budget. ‘Het Britse ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking sprong in beperkte mate bij, net als Europese donoren en VN-agentschappen en Save the Children. Maar ook die zijn vaak afhankelijk van USAID’, zegt Ibesh. Geen enkele grote Europese donor heeft plannen om het gat volledig te vullen. Verschillende Europese landen kondigden intengendeel aan dat ze hun ontwikkelingshulp terugschroeven: Nederland met 30 procent, Frankrijk met 37 procent, België met 25 procent en het Verenigd Koninkrijk zelfs met 40 procent.

‘Juist nu zouden donoren hun steun moeten verhogen, met meerjarige en voorspelbare financiering’, zegt Charles Lawley van Action for Humanity. ‘De kwetsbare overgangsperiode na de val van het Assad-regime biedt een zeldzame kans op stabilisatie, herstel en de terugkeer van vluchtelingen. Door het wegvallen van essentiële diensten dreigt die kans verloren te gaan en wordt een veilige en duurzame terugkeer alleen maar moeilijker.’

Begin maart liep de officiële pauze van USAID af. Wat volgde, waren vage vrijstellingen die toelieten dat zogenoemde “levensreddende” hulp kon doorgaan, maar zonder een duidelijke definitie van wat daar precies onder viel. ➡

Waar USAID vroeger invloed uitoefende door zijn aanwezigheid, gebeurt dat nu via zijn afwezigheid.

Ontheemde kinderen in een school in Raqqa, die omgebouwd werd tot opvangcentrum. 'Zoveel kinderen leven in mensonwaardige omstandigheden. Het is een schande.'

'Bahar kreeg een vrijstelling voor een aantal van onze activiteiten, waaronder waterdistributie. Maar we moesten ze toch stopzetten omdat we geen garantie kregen dat USAID-steun daadwerkelijk zou doorkomen', zegt Sharvan Ibesh. 'Het gevolg was een acuut liquiditeitstekort. De waterdistributie naar 68 informele kampen, waar bijna 60.000 mensen wonen, bleef opgeschort. Net zoals de voedselhulp voor 1500 gezinnen. In de meeste van die kampen zijn wij de enige organisatie die diensten aanbiedt.'

Ook Action for Humanity werkte met USAID-financiering aan voedselzekerheid in Syrië. 'Deze programma's hebben we moeten terugschroeven of helemaal stopzetten', zegt Charles Lawley. Pas op 1 juli, na bijna een half jaar van chaos, volgde duidelijkheid. In een bericht van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken klinkt een wrokkige Marco Rubio die, door USAID-fondsen in te houden, wraak lijkt te nemen op landen die niet naar de VS geluisterd hebben. 'Met ingang van 1 juli zal USAID officieel stoppen met het uitvoeren van buitenlandse hulp. Hulpprogramma's die Amerikaanse belangen dienen, worden voortaan door het ministerie van Buitenlandse Zaken uitgevoerd', klopte Rubio zich op de borst.

Maar ook dan bleef het onduidelijk hoe de nieuwe samenwerking tussen het ministerie en de partnerorganisaties eruit zou zien. 'Op 16 september 2025 zou er een receptie plaatsvinden in het Amerikaanse consulaat in Istanbul. Waarschijnlijk om de nieuwe samenwerking uit te klaren. Maar ik heb vandaag een annulering ontvangen', liet Ibesh ons op 12 september weten.

Middenveld gedecimeerd

De meeste Syrische ngo's zijn kleiner dan Bahar en hebben geen contacten in de VS. Veel van deze kleinere ngo's zijn vertegenwoordigd in het Civil Society Organizations Platform in North and East Syria. Shivan Rasoul, die er lange tijd als coördinator werkte, wijst op een belangrijk

institutioneel gevolg van de stopzetting van USAID: 'Veel van deze organisaties waren in de gemeenschap verankerd, ze boden hulp in hun eigen gemeenschappen. Dat actieve middenveld dreigt nu te verdwijnen, terwijl internationale ngo's wel kunnen blijven werken en de centrale regering in Damascus haar macht versterkt. Dat verlies wordt vaak onderschat.'

Onder het Assad-regime konden Syrische ngo's in het afgescheiden noordoosten zich niet registreren in Damascus. Daardoor hadden ze geen toegang tot VN-financiering en werd USAID hun belangrijkste levenslijn, meestal als uitvoerende partner van internationale hulporganisaties.

'Sinds het wegvallen van USAID moesten 113 kleine mediaorganisaties en zo'n 40 hulporganisaties hun werking stopzetten', zegt Shivan Rasoul. 'Nu kunnen ngo's uit Noordoost-Syrië zich wel registreren bij de nieuwe regering, maar dat verloopt traag en bureaucratisch. VN-financiering is dus nog steeds geen alternatief. Om toch nog USAID-steun te krijgen, via een vrijstelling voor levensreddende activiteiten, is rechtstreeks contact met de Amerikaanse overheid nodig, iets wat kleine Syrische ngo's nooit hadden. Zonder actieve opvolging zijn hun fondsen weggefallen, met directe gevolgen voor mensen die afhankelijk waren van hun hulp.'

'Het aantal intern ontheemden blijft zelfs stijgen, omdat ook de nieuwe regering het nodig vindt oorlog te voeren', vervolgt Rasoul. 'In Qamishli, een belangrijke stad in Noordoost-Syrië, moesten door de gevechten in januari meer dan tienduizend nieuw ontheemde families in scholen en moskeeën worden ondergebracht. Zoveel kinderen leven in mensonwaardige omstandigheden. Het is een schande.' Bijna vijftien jaar na het begin van het conflict en meer dan een jaar na de val van Assad leven nog altijd 1,4 miljoen ontheemde mensen in kampen en 4,8 miljoen bij andere mensen thuis of in publieke gebouwen - zoals scholen en sporthallen.

Alles langs Damascus

Januari 2025 begon met het wegvallen van USAID, januari 2026 begon met oorlog. Twee keer werd Noordoost-Syrië volledig door elkaar geschud.

De USAID-besparingen verzwakten het hele jaar 2025 het autonome bestuur in Noordoost-Syrië. De regering in Damascus maakte daarvan gebruik om tijdens onderhandelingen steeds meer macht naar zich toe te trekken. Begin 2026 volgde de fatale klap: het Syrische regerings-leger viel het gebied militair aan.

Op exact datzelfde moment, op 9 januari, ontving de Syrische interimpresident Ahmad al-Sharaa Europees Commissievoorzitter Ursula von der Leyen in Damascus. Zij sprak haar steun uit voor een 'nieuw, vreedzaam, inclusief en veilig Syrië'. In de praktijk was de keuze lang voordien al duidelijk: Europa schaarde zich achter één centrale regering. Von der Leyen kondigde een nieuw kader voor politieke en economische samenwerking aan, goed voor 620 miljoen euro dit en volgend jaar. Dat Europese geld is bedoeld om essentiële diensten opnieuw op te starten en de Syrische economie te ondersteunen.

De Europese hulp geldt voor het hele land. 'Er is nu nog maar één aanspreekpunt. De centrale regering in Damascus coördineert voortaan de hulp', zegt Ahmad al-Ahmad van Bahar. Internationale ngo's passen zich snel aan. Zo sloot de Franse medische ngo Mehad al een

overeenkomst met het Syrische ministerie van Gezondheid en blijft ze actief in Noordoost-Syrië, met gezondheidscentra, dialyseafdelingen en bloedbanken.

Ook aan Amerikaanse kant was de koers al eerder gewijzigd. Dat USAID werd ondergebracht bij het ministerie van Buitenlandse Zaken was volgens Al-Ahmad geen technische ingreep, maar een politieke keuze: 'Onder president Trump wordt humanitaire hulp een instrument van buitenlands beleid. In Syrië betekende dat: de macht van het autonome bestuur afbouwen en de nieuwe regering in Damascus versterken, als partner van de VS.'

Waar USAID vroeger invloed uitoefende door zijn aanwezigheid, gebeurt dat nu via zijn afwezigheid. Al-Ahmad vindt dat zorgwekkend: 'Gewone mensen waren in Syrië al jarenlang de dupe van politieke machts spelletjes, maar nu wordt ook de hulp aan hen een machtsmiddel. Als de grootste donor zich niet langer laat leiden door noden op het terrein, maar door eigen belangen, kunnen anderen dat voorbeeld volgen. Dat zou de toekomst van hulpverlening en lokaal bestuur in Syrië ernstig ondermijnen.'

Nu de macht in Damascus is geconsolideerd, kan Amerikaanse ontwikkelingshulp in Syrië opnieuw op gang komen, maar dan via de ministeries van de centrale regering. Al-Ahmad vermoedt dat daar een prijs tegenover zal staan: 'Voorrang voor Amerikaanse bedrijven bij investeringen in Syrië. Zo zit Trump in elkaar.' *

10
TIENDE EDITIE

**AFRIKA
GENT FILM
FESTIVAL**

24 > 28 maart 2026

dc **decentrale.**
INTERCULTUREEL CENTRUM

© STILL FROM 'MY FATHER'S SHADOW' © LAKIN OGUNBANWO

Besparingen treffen ook
onafhankelijke journalistiek

'Je kunt een verhaal
over corruptie niet verkopen
zoals een kopje koffie'

Met de ontbinding van USAID werd ook de steun voor onafhankelijke journalisten en mediaorganisaties over de hele wereld opgeblazen. Journalisten uit Kenia, Kirgizië, Moldavië en Oekraïne vertellen over de impact van die plotse beslissing en over hoe het één jaar later met hen gaat.

Uit documenten die de regering-Trump deelde met het Huis van Afgevaardigden blijkt dat 86 procent van de projecten van het Amerikaanse ontwikkelingsagentschap USAID zijn stopgezet. Die plotse stopzetting begin 2025 zou in een jaar tijd al honderdduizenden levens gekost hebben, volgens onder meer een berekening van Boston University. Maar wat grotendeels onder de radar blijft, is dat de bezuinigingen ook een impact hebben op de wereldwijde journalistiek.

USAID voorzag ook financiële steun voor journalisten die zich bijvoorbeeld in oorlogssituaties bevinden of die door hun onderzoekswerk moeilijk middelen krijgen in eigen land. Het Amerikaanse parlement had voor 2025 een budget van 268 miljoen dollar goedgekeurd ter ondersteuning van 'onafhankelijke media en de vrije informatiestroom'. Het overgrote deel van die financiering is verdwenen.

Snel en chaotisch

'Dit heeft wereldwijd een einde gemaakt aan veel onafhankelijke journalistiek,' zegt Meera Selva over de gevolgen van de stopzetting. Selva is de CEO van Internews Europe, een non-profitorganisatie in Londen, gespecialiseerd in mediaontwikkeling. Samen met BBC Media Action en Free Press Unlimited maakte Internews Europe een rapport over de globale impact van het plotse wegvallen van de USAID-middelen.

Selva zegt dat de gevolgen verstrekkend zijn. 'Financiering is geschrapt. Journalisten zijn hun jobs kwijtgeraakt. Media zijn gesloten. Gemeenschappen in crisis zijn de betrouwbare en vaak levensreddende informatiebronnen waarop ze steunden, verloren.' Ze hekelt vooral de plotse manier waarop dat gebeurde. 'Er werd zeer snel en chaotisch een enorme hoeveelheid geld uit de sector gehaald.' Daardoor kregen mediaorganisaties die rekenden op de steun geen kans om een overgang te maken.

Dat bevestigt ook Oksana Romaniuk, hoofd van het Oekraïense Institute of Mass Information (IMI), dat onder meer desinformatie bestrijdt en lokale journalisten ondersteunt met veiligheidsmateriaal en geld. 'De USAID-bezuinigingen waren een schokgolf voor het IMI. We verloren letterlijk van de ene op de andere dag zo'n 85 procent van ons budget, nadat een stopzettingsbevel alle door de VS gefinancierde activiteiten had bevroren.'

'Dat betekende een onmiddellijke verlamming van de ondersteuning die we ter plaatse aan journalisten boden', verduidelijkt Romaniuk. 'We moesten 104 subsidies aan kleinere regionale media stopzetten, media die al op het randje werkten, en plotseling konden we de basiskosten zoals kantoorhuur in de regio's niet meer betalen.' Ze vertelt dat daartoe ook vijftien veilige werkplekken behoorden voor journalisten aan de frontlinies, met oplaadmogelijkheden en apparatuur. ➡

Romaniuk en haar collega's besloten om door te werken. 'Ik ben mijn team enorm dankbaar. Niemand is vertrokken, zelfs niet toen de financiële situatie uiterst onzeker was. Mensen bleven omwille van het geloof dat onafhankelijke journalistiek in oorlogstijd geen luxe is, maar een essentieel deel van onze nationale veerkracht.' Er kwam Europese noodfinanciering op gang en na enkele maanden konden ze het kernwerk van het IMI verderzetten.

Veel projecten in Oekraïne werden zwaar getroffen door het wegvallen van de Amerikaanse steun, want sinds de start van de Russische invasie zijn volgens het IMI zo'n 90 procent van alle media in het land afhankelijk van subsidies om te overleven.

'Sommige journalisten zijn bij gerechtelijk bevel tot extremisten verklaard.'

DILBAR ALIMOVA,
OPRICHTSTER VAN POLITKLINIKA

Oekraïne is voor verschillende donoren een prioritair land, dus er kwamen snel nieuwe middelen op gang. Maar die zijn niettemin lager en onvoorspelbaarder dan voordien, vertelt Romaniuk. 'We zijn er wel in geslaagd om alternatieve steun te verkrijgen, maar veel Europese donoren voorzien vooral kortlopende subsidies, van drie tot zes maanden. Dat heeft natuurlijk geholpen om een onmiddellijke ineenstorting te voorkomen, maar heeft ook de hele sector in een soort permanente noodtoestand gebracht.'

Zo heeft ze het Oekraïense medialandschap fragieler en ongelijker zien worden. 'De meeste redacties zijn gedwongen om zich niet langer te richten op ontwikkeling, maar puur op overleven.'

Manieren om te overleven

Het uithollen van ondersteuning voor journalisten, die desinformatie bestrijden, heeft ook een enorme impact op het informatie-ecosysteem waarin we allemaal leven. Meera Selva is verrast over hoe snel de online platformen verslechterd zijn op één jaar tijd. 'We zien veel desinformatie, veel polarisatie en veel aanvallen op vrouwen in de digitale ruimte.'

'Wat we daar ook zien, is de zeer snelle toestroom van Russische en Chinese journalistiek', zegt Selva. Media die voordien USAID-financiering kregen, vertelt ze, zijn benaderd door China en Rusland, die informatie en financiële steun aanboden in ruil voor redactionele invloed.

'Er is dus in feite ruimte gecreëerd voor wat wij, vanuit ons perspectief, als kwaadaardige invloed beschouwen. Het verandert de mondiale machtsverhoudingen op het gebied van informatie. En uiteindelijk tast het de journalistieke integriteit aan, omdat journalistiek zo erg dicht bij staatspropaganda komt te staan.'

Die evolutie wordt ook opgemerkt in Kirgizië, bevestigt Dilbar Alimova, oprichtster van *PolitKlinika*, een onafhankelijk en veelgelezen online medium. Het staat bekend om zijn onderzoeksjournalistiek, die grote corruptiepraktijken aan het licht brengt, en om zijn factchecking van valse informatie en manipulatie door de overheid en van Russische propaganda in Kirgizië.

'Met het einde van de USAID-activiteiten heeft het medialandschap in Kirgizië ingrijpende veranderingen ondergaan', vertelt Alimova. 'Zo verdwenen projecten van ons op het gebied van onderzoeksjournalistiek, datajournalistiek, factchecking en mediakritiek.'

Het wegvallen van de steun heeft de journalistiek in Kirgizië verzwakt, en die maakt sowieso al een moeilijke periode door, aldus Alimova. 'Tegen veel journalisten en mediakanalen zijn strafzaken aangespannen. Sommigen zijn gearresteerd, anderen zijn gedwongen naar het buitenland te vluchten. Sommige journalisten zijn bij gerechtelijk bevel tot extremisten verklaard.' De journaliste werd zelf ook al hard onder druk gezet door de Kirgizische autoriteiten.

'De overgebleven mediakanalen in Kirgizië zijn gedwongen hun toevlucht te nemen tot zelfcensuur. Enerzijds vanwege bezuinigingen en anderzijds door het gebrek aan vrijheid van meningsuiting, wat een gevaarlijke situatie heeft gecreëerd. Op dit moment kan geen enkel mediabedrijf in het land vrij opereren. Onderzoeken zijn stopgezet. Kritiek op de regering is uiterst gevaarlijk geworden. Elk mediabedrijf zoekt naar een manier om te overleven.'

'Veel journalisten geven niet graag op, dus ze blijven proberen en oplossingen zoeken. We moeten een ander model vinden.'

MEERA SELVA,
NGO INTERNEWS EUROPE

Alimova en haar collega's hebben wel alternatieve middelen gevonden voor *PolitKlinika*, maar het is onduidelijk hoe lang die steun zal duren. 'We proberen ook inkomsten te genereren met onze online aanwezigheid, via bijvoorbeeld advertenties. Maar ondanks ons miljoenenpubliek is het erg moeilijk om advertenties te krijgen voor onze onderzoeksredactie. We hebben gemerkt dat adverteerders terughoudend zijn om met zo'n team in zee te gaan en zichzelf in de problemen te brengen.'

Geen kopje koffie

Het team achter de Moldavische onafhankelijke krant *Ziarul de Gardă* kent dezelfde uitdaging. Het is de meest gelezen krant in het land, en de redactie won in 2025 de European Press Prize voor het beste onderzoeksjournalistieke verhaal in Europa. 'Ik denk dat iedereen die dat hoort zich afvraagt: "Oké, je bent erg succesvol. Waarom heb je dan geld nodig uit een subsidie?"' stelt Alina Radu, medeoprichtster en manager van *Ziarul de Gardă*.

'Het probleem is dat onderzoeksjournalistiek geen geld oplevert. Je kunt een verhaal over corruptie niet verkopen zoals een kopje koffie. Verslaggeving over mensenrechten, corruptie, Russische invloed en misdaden is erg moeilijk en je hebt er tijd en een bekwaam team voor nodig. Helaas is Moldavië een arm land. En we bevinden ons al vier jaar nabij een oorlog (*in buurland Oekraïne, red.*), dus niemand wil hier investeren.'

Het verlies van de USAID-middelen was dan ook een schok voor Radu. Dat het gebeurde aan het begin van een verkiezingsjaar, met veel risico op beïnvloeding van buitenaf, maakte de uitdaging nog groter. 'Op het moment dat dit werd aangekondigd, hadden we vier lopende subsidies met Amerikaans geld. Alles was gebaseerd op duidelijke en transparante contracten. We hadden nooit gedacht dat zo'n contract zomaar op een dag vernietigd zou kunnen worden, dus we waren er niet op voorbereid.'

'Plots was 40 procent van het loonbudget van ons onderzoeksjournalistieke team geschrapt', vertelt Radu. 'Je kan niet zomaar tegen je team zeggen: "Oké, ga maar weg, we hebben geen geld, kom maar terug wanneer dat wel zo is." Want op dat moment waren we net bezig met belangrijke onderzoeken naar Russische betrokkenheid bij de Moldavische verkiezingen, en naar hoe geld vanuit

Moskou werd betaald aan mensen in Moldavië om anti-Europees te stemmen.' Dat hield ook in dat er op dat moment journalisten uit hun team undercover aan het werk waren.

Het was om meer dan één reden een traumatiserende periode, getuigt Radu. 'Onmiddellijk nadat de Amerikaanse regering had aangekondigd dat ze de hulp gelden zou stopzetten, begon Rusland een enorme, diepgaande en langdurige lastercampagne tegen ons. Het waren groepen trollen die waren getraind om te beweren dat de journalisten die USAID-fondsen gebruikten, criminelen waren. Waar we ook een verhaal publiceerden, waar we ook een interview gingen doen, overal waren er trollen die zeiden: "Jullie zijn criminelen, jullie moeten de gevangenis in."'

Het had een grote impact op Radu persoonlijk, die zelfs haar familie aangevallen zag worden. Ook haar team werd hard aangepakt. 'Het is echt pijnlijk voor een jonge journalist, die eerlijk zijn werk doet, zijn leven riskeert bij zijn onderzoeken en undercoveroperaties uitvoert bij corrupte instanties, en vervolgens met dergelijke aanvallen wordt geconfronteerd. Het was heel erg, en dat is het vandaag nog steeds. We hebben nooit eerder zo'n lastercampagne meegemaakt.'

'Onmiddellijk nadat de Amerikaanse regering aankondigde dat ze de hulp gelden zouden stopzetten, begon Rusland een enorme, diepgaande en langdurige lastercampagne tegen ons.'

ALINA RADU,
MEDEOPRICHTSTER EN MANAGER VAN ZIARUL DE GARDĂ

Dankzij de goede reputatie die de krant in haar 21-jarige bestaan had opgebouwd, kon Radu uiteindelijk alternatieve middelen vinden bij andere donoren. 'We moesten bezuinigen, maar we konden het team wel houden.' Het blijft niettemin een dagelijkse strijd om voldoende financiële steun te vinden. Veel verder dan enkele maanden kan de manager niet vooruit plannen. ➡

Dat bevestigt ook haar Moldavische collega Anastasia Nani, vicedirecteur van het Independent Journalism Center (IJC), dat journalisten bijstaat met onder meer training. De financiering die het IJC verloor, kon door het verkiezingsjaar deels gecompenseerd worden door andere donoren.

‘Het was een belangrijke financieringsbron, omdat het in de meeste gevallen kernsteun bood die organisaties hielp hun werk te doen en zo capaciteitsopbouw mogelijk maakte.’

ANASTASIA NANI,
VICEDIRECTEUR VAN HET
INDEPENDENT JOURNALISM CENTER (IJC)

Maar Nani denkt dat de afwezigheid van USAID op lange termijn de Moldavische journalistiek zal verzwakken. ‘Het was een belangrijke financieringsbron, omdat het in de meeste gevallen kernsteun bood die organisaties hielp hun werk te doen en zo capaciteitsopbouw mogelijk maakte.’ Met die laatste term doelt ze op het verbeteren van de vaardigheden en middelen van een organisatie, zodat die op lange termijn sterker wordt.

‘Bij Europese subsidies ligt het iets anders, omdat die projecten meestal korter duren. Ze zijn meer gericht op het produceren van media-inhoud. Natuurlijk zijn er ook projecten die helpen om de capaciteit van mediakanalen op te bouwen, maar sinds het vertrek van USAID is de situatie echt wel veranderd.’

Sprankjes hoop

In Kenia zorgde de financiële ondersteuning door USAID voor een groter bereik voor media. Dat vertelt William Oloo Janak, programmadirecteur van de Kenya Correspondents Association en secretaris-generaal van het Congress of African Journalists. ‘Journalisten konden zo de meest gemarginaliseerde gemeenschappen bereiken, zoals in het noorden, en onderwerpen behandelen als vluchtelingen, malariaprogramma’s en hiv/aids. Toen de financiering stopte, trokken journalisten zich terug in de steden. Dat betekent dat de stemmen van afgelegen gemeenschappen niet langer beschikbaar zijn voor politici in de stad.’

Het heeft het vermogen van de media om betrouwbare informatie te genereren verminderd, stelt de ervaren journalist vast. ‘En dat heeft dan weer ruimte gegeven aan mensen binnen de blogosfeer en sociale media om verhalen te vertellen die veel nepnieuws en verkeerde info bevatten.’

Om de impact van dat verminderde bereik te illustreren, geeft hij het voorbeeld van goudwinningsgemeenschappen. ‘Daar zijn gevaren zoals kwikvergiftiging, en onderzoek is nodig om die aan het licht te brengen. Er zijn ook buitenlandse bedrijven die gemeenschappen van hun land willen verdrijven. Die gemeenschappen worstelen, maar de media zijn niet in staat om hun een stem te geven, omdat het zelfs moeilijk is om ernaartoe te reizen.’

‘Dus leveren ze in hun eentje een strijd. Tegen de tijd dat de media ter plaatse raken, zijn de gemeenschappen en de zogenaamde investeerders met elkaar in conflict geraakt en zijn er doden gevallen. Dan zijn de media er om verslag te doen van de doden, niet van de kritieke kwesties waarmee de gemeenschappen kampen. Bovendien kunnen lokale overheden niet langer voldoende ter verantwoording worden geroepen, omdat de media daar niet meer toe in staat zijn.’

‘Toen de financiering stopte, trokken journalisten zich terug in de steden. Dat betekent dat de stemmen van afgelegen gemeenschappen niet langer beschikbaar zijn voor politici in de stad.’

WILLOAM OLOO JANAK,
PROGRAMMADIRECTEUR VAN KENYA CORRESPONDENTS
ASSOCIATION EN SECRETARIS-GENERAAL VAN HET
CONGRESS OF AFRICAN JOURNALISTS

Het wegvallen van het USAID-geld heeft bestaande problemen verergerd, stelt Oloo Janak vast. ‘De mediasector in Kenia was robuust, maar heeft aanzienlijk aan kracht ingeboet wat betreft haar vermogen om als waakhond op te treden en een stem te geven aan de gemeenschappen die traditioneel gemarginaliseerd worden. Daardoor keren we terug naar een situatie waarin slechts enkele dominante stemmen de boventoon voeren, namelijk die van de regering.’

Op de korte en middellange termijn zullen de media het moeilijk krijgen, maar toch is Oloo Janak hoopvol over de toekomst. 'De media zullen niet volledig instorten, omdat ze ondanks al deze uitdagingen veerkrachtig lijken te blijven, zowel in Kenia als in Afrika in het algemeen. Er zijn eerlijke, geloofwaardige online media in opkomst. We zijn nu aan het praten over mogelijke nieuwe vormen van steun voor Afrikaanse media. De Afrikaanse Ontwikkelingsbank bijvoorbeeld, die tot nu toe vooral ondersteuning bood met infrastructuur, heeft nu financiering aangekondigd. Ze vindt dat Afrika zijn eigen verhaal moet vertellen.' 'We denken er ook over na om zogenaamde mediaduurzame fondsen op te zetten. Lokale filantropen die voorstander zijn van mediavrijheid, kunnen daar dan geld in stoppen zonder dat ze direct controle hebben over de mediasector. De toekomst biedt dus sprankjes hoop.'

Die inventiviteit ziet Meera Selva ook. 'Veel journalisten geven niet graag op, dus ze blijven proberen en oplossingen zoeken. Er is een besef dat het misschien verkeerd was om zo afhankelijk te zijn van Amerikaanse financiering, dat dat niet duurzaam was. We moeten een ander model vinden, en we zien verschillende soorten journalistiek opkomen die vroeger gedreven werden door contentmakers en influencers. Dat is een positieve verrassing.'

Aan de basis van die hoopvolle signalen ligt steeds de veerkracht van onafhankelijke journalisten. Vanuit het koude Kiev prijst Oksana Romaniuk haar collega's: 'Oekraïense journalisten zijn ongelooflijk moedig, energiek en vastberaden toegewijd aan hun werk. Die veerkracht is belangrijk, want het betekent dat het beroep niet onder de druk is bezweken. Het heeft zich aangepast en is volwassen geworden.' *

25 26 27 28
2026

brosella
Spring Festival

VGLTA
OSSEGEMSTRAAT 55
1050 MOLENBEEK

BEX
BXL x LDN Interplay III
Compro Oro Delishoko dj set
Disko Kebab dj set
Dorian Dumont Large Trio 'La Volte'
De Beren Gieren - Fuzzy Bears
Lupo Spaccaro
Lucid Lucia ft. D'Grazzshoppa
Mattias De Craene ft. Black Koyo
NABOU Ola Tunji
Rosie from the block dj set
Shabz dj set The Brums
Wet Enough !?

INFO & TICKETS
WWW.BROSELLASPRINGFESTIVAL.BE

**AFRIKA
LEUVEN
22 > 26 april 2026
FILM
FESTIVAL**

leuven
KU LEUVEN
Africaal
nationale loterij
DEXAM
STELLA & ARTORS
ZED
MO
afrikafestival.be

PHOTO: STILL FROM 'MY FATHER'S SHADOW' - ILAMIN OGBURN/AMBI

Centrum in Thailand helpt
Myanmarese vluchtelingen,
met of zonder USAID-steun

Een huis vol vreugde

Bijna een kwart van zijn budget voor dit jaar: zo groot is het verlies door de USAID-besparingen voor het Joy House. Dat is op korte tijd uitgegroeid tot een warme, broodnodige thuis voor gevluchte Myanmarezen in buurland Thailand. 'Dit is mijn thuis.'

Schoenen en slippertjes vullen de treden naar het vanillekleurige gebouw in een stille zijstraat van het Thaise stadje Mae Sot. Het getjirp van vogels in de tuin mengt zich met aarzelende vioolmuziek. In de ruimte op de begane grond oefent een handjevol studenten met een frons van concentratie *Twinkle Twinkle Little Star*, op aanwijzing van hun muziekdocent. Tegen de muur leunen gitaren. Het rek ernaast is gevuld met yogamatten en een paar rode bokshandschoenen.

Het gemeenschapscentrum Joy House geeft cursussen in onder andere tekenen, schilderen, muziek, handenarbeid, dans en sport. Zo biedt de organisatie indirecte psychosociale hulp aan Myanmarezen die het oorlogsgeweld, de onderdrukking en de armoede in hun vaderland ontvlucht zijn. Op een kleurig bord staan de woorden waar het in Joy House om draait: *understand, connect, openness, relax, friendship, explore, love*.

Vluchtelingen in Thailand

Het project had ruim drie jaar geleden een vliegende start. Tienduizenden Myanmarezen in en rond Mae Sot leiden een moeizaam bestaan, meestal zonder documenten of rechten - dat was ook al zo voor de staatsgreep van 1 februari 2021. Thailand heeft het Vluchtelingenverdrag van de VN niet geratificeerd. Myanmarezen worden er gedoogd, zolang ze zich niet al te

openlijk manifesteren. Ze dienen ook als goedkope arbeidskrachten in fabrieken en plantages in de omgeving. Na de coup in Myanmar kwamen er nog eens duizenden vluchtelingen bij.

Voor de Amerikaanse filmmaakster Jeanne Hallacy, die verschillende documentaires draaide over het lot van burgers onder de dictatuur in Myanmar, was het de zoveelste dag vol schrijnende verhalen. Over doden, politieke gevangenen, vluchtelingen, armoede en uitzichtloosheid. Mensen hier hebben een plek van vreugde nodig, een plek die wat uitzicht biedt, dacht Hallacy hardop. Die was er niet in Mae Sot. Zo ontstond het idee van Joy House.

Ook de 44-jarige Nay Chi Win zinde op een manier om meer te doen dan noodhulp geven aan haar gevluchte landgenoten. Toen ze het nieuws van de coup hoorde, huilde ze aanvankelijk onafgebroken. Als jong meisje had ze in 1988 gezien hoe het leger massale protesten in de vroegere hoofdstad Yangon met geweld onderdrukte. 'Al die herinneringen, waarvan ik dacht dat ik ze vergeten was, kwamen weer boven.' Een dag later sprak ze zichzelf toe: 'Huilen is het antwoord niet.' Ze wilde bijdragen aan de strijd voor een vrijer land. 'Aan dit regime moet een einde komen. Niet voor mezelf, maar voor de volgende generatie.'

Ze had twintig jaar ervaring in humanitair werk en woonde in Mae Sot. Maar het was een zware taak om na de staatsgreep de tweehonderd nieuw gevluchte families bij te staan. Aan alles was gebrek: kleding, eten, een dak boven hun hoofd. Het geld dat Nay Chi Win met donaties bij elkaar sprokkelde, was nooit genoeg. Ook zij merkte hoe veel ontheemden niet alleen fysiek maar ook psychisch leden onder hun situatie. 'Ze voelden zich kwetsbaar, zonder waardigheid nu ze van hulp afhankelijk waren.' Keer op keer kreeg ze te horen dat de nieuwkomers hun eigen inkomen wilden verdienen, hun handen uit de mouwen wilden steken. Er waren zoveel professionals, zoveel kwaliteiten en talenten die ongebruikt bleven, verzuchtte ze bij zichzelf. ➔

‘Dit was precies het project waar ik naar verlangde. Voor kinderen, voor jong en oud. Waar we contact hebben met elkaar. Een veilige plek, om samen te groeien.’

NAY CHI WIN,
INITIATIEFNEEMSTER JOY HOUSE

Toen Hallacy haar benaderde om de leiding van Joy House op zich te nemen, aarzelde ze geen moment. ‘Dit was precies het project waar ik naar verlangde. Voor kinderen, voor jong en oud. Waar we contact hebben met elkaar. Een veilige plek om onze competenties te delen en om samen te groeien.’

Een Amerikaanse donor had al enthousiast gereageerd op het idee en stuurde per direct 15.000 dollar nadat Hallacy op papier met een voorstel was gekomen. Nog geen maand later opende Joy House zijn deuren.

Uit zijn voegen

De eerste trainers waren maar net geronseld en de tafels en stoelen nog niet eens gearriveerd toen zich buiten al verwachtingsvolle rijen vormden. Al snel puilden de yogaklassen uit tot op de veranda. De deelnemers aan de gevechtssporttraining oefenden noodgedwongen buiten in de tuin.

Joy House verhuisde naar een groter gebouw met verschillende ruimtes en twee verdiepingen. Er kwam structuur in de organisatie van zes vaste medewerkers. De trainers zijn vrijwilligers die werken voor een bescheiden bedrag, maar het zijn wel professionals. Zo deed de leraar vechtsporten mee aan de Olympische Spelen voor hij zich aansloot bij de protesten tegen het regime. Zijn echtgenote was in Myanmar landelijk kampioene. De viooldocent gaf populaire muzieklessen in Yangon en heeft een YouTube kanaal met 28.000 abonnees en duizenden volgers op sociale media. Deelnemers betalen 300 baht (ongeveer

8 euro) voor 12 lessen. Sinds de opening drie jaar geleden deden een paar duizend mensen mee aan de activiteiten van het centrum.

Het nieuws over het Joy House ging ook rond. Vrienden doneerden violen. Een judomeester stuurde professionele witte judopakken vanuit Japan. Een yogaleraar uit Bangkok kwam met maten en ander materiaal. De ijskast werd aangeschaft door Koreaanse bezoekers die geschokt waren dat Joy House niet eens eten en drinken kon koelen.

Het succes van het gemeenschapscentrum werd groter dan verwacht. Hulp zoeken bij mentale problemen is nog altijd een taboe in de conservatieve cultuur van Myanmar, al komt daar langzaam verandering in. De angst voor een stigma is nog steeds groot. Maar omdat de nadruk op de activiteiten ligt, heeft Joy House een lage drempel, zegt Nay Chi Win.

Voor zwaardere psychische problemen kan het centrum doorverwijzen naar andere organisaties, al zijn die mogelijkheden in Mae Sot beperkt.

Net als hun leerlingen kampen de Myanmarese trainers en staf regelmatig met heimwee en ontheemding. Ook voor hen is Joy House helend. ‘We worden sterker door ons werk’, vertelt Nay Chi Win. Ze vindt het de beste baan die ze ooit had. Al is die niet makkelijk, met alle persoonlijkheden die hun eigen bagage en verleden in Myanmar meedragen. ‘Maar we hebben hetzelfde doel. We vormen een team.’

Een kwart minder geld

De zelfredzaamheid in het netwerk rond Joy House neemt toe. Het zangkoor dat het centrum oprichtte, wordt ingehuurd voor evenementen. Sommige deelnemers aan de kook- en handwerklessen hebben eigen bescheiden zaken opgezet. De vioolleraar kreeg extra leerlingen voor zijn privélessen.

Het project draait op een jaarbudget van ongeveer 128.000 dollar van een handvol buitenlandse donoren, plus nog private giften en opbrengsten van campagnes.

Hulpprojecten voor Myanmar werden zwaar geraakt toen president Trump begin 2025 besloot USAID te ontmantelen. Decennia was de Amerikaanse ontwikkelingsorganisatie

een belangrijke donor. Amper een jaar eerder zag het er nog veelbelovend uit voor Joy House: USAID had besloten een eerste som geld toe te kennen aan Joy House. Er kon zelfs een tweede centrum geopend worden, aan de grens met Myanmar, verder naar het noorden. Joy House doorstond de test en scoorde hoog op de vereiste criteria. USAID had voor de volgende drie jaar financiële steun toegezegd. Met een pennensstreek in Washington werd die belofte teniet gedaan.

De beslissing trof Joy House als een mokerslag. Het nieuwe centrum in het noorden, dat volledig op USAID-geld had gedraaid, moest bijna alle activiteiten stoppen. Er was ook indirecte schade: twee van de donoren beperkten hun steun omdat hun eigen budgetten gekrompen zijn door de maatregel in Washington.

Enkele andere kleine projecten voor Myanmarezen moesten de deuren sluiten. Joy House draait door, ook al is het toegezegde budget voor 2026 met bijna een kwart afgenomen. De staf heeft zijn loon verminderd. De trainers waren bereid door te werken, ook als de bescheiden beloning uit bleef of nog lager werd. Maar de cursussen die de Myanmarese trainers op drie Thaise middelbare scholen gaven, en die bedoeld zijn om een brug te slaan tussen de twee gemeenschappen, moesten worden uitgesteld tot er nieuw geld binnenkomt.

Heilzaam

Op deze zaterdagmiddag in Joy House is het een komen en gaan. De weekenden zijn druk. In de kleine zijkamer op de begane grond krijgen een tiental jongens en zes meisjes tussen de vier en negen jaar tekenles. Plastic dozen met waskrijt en potloden vullen de kleine, lage tafels. Aandachtig voeren ze de opdracht van hun twee leraressen uit om in een schets een rechte lijn, een cirkel en een curve te verwerken.

‘Ik was bang toen ik kwam, maar nu heb ik vrienden’, zegt Chaw van ‘bijna acht’ na afloop van de les. In een fladderende, roze jurk en met een wapperend paardenstaartje rent ze al snel weer met de andere kinderen mee. Dan komt ze nog even terug. ‘Soms heb ik nog nare dromen’, zegt ze zachtjes. Hun lerares, de 27-jarige Shwe Zin, beschrijft hoe schuw kinderen de eerste keer binnenkomen.

‘Ik kan nauwelijks uitdrukken wat Joy House voor me betekent. Het is mijn thuis. Ik vergeet er mijn slechte herinneringen.’

SHWE ZIN,
TEKENLERARES IN JOY HOUSE

‘Ze lachen of zingen niet.’ Ze ziet hun trauma’s, zoals afgebrande huizen, terug in de tekeningen. Maar ze ziet hen gaandeweg vrolijker worden.

Ook voor haarzelf is Joy House heilzaam, zegt ze, haar ogen ernstig achter de bril die haar smalle gezicht bedekt. Na de staatsgreep moest haar familie, die bekendstond om haar politiek activisme tegen de militairen, vluchten om niet gearresteerd te worden. Nadat ze na een hachelijke tocht in Mae Sot arriveerde, werd ze depressief. ‘Ik kon me niet losmaken van al het vreselijke nieuws op sociale media, ook al wist ik dat het niet goed voor me was.’ Haar betrokkenheid bij Joy House noemt ze een keerpunt. Ze nam lessen in klassieke dans en maakt ook deel uit van een

groep die bij evenementen optreedt. ‘Ik kan nauwelijks uitdrukken wat Joy House voor me betekent. Het is mijn thuis. Ik vergeet er mijn slechte herinneringen.’ Ze voelt weer hoop na alle somberte. ‘Misschien zullen we in Myanmar op een dag zonder angst en in vrede leven.’

De 37-jarige Sonny brengt zijn dochtertje van net 7 jaar naar de traditionele dansles. Thuis in Yangon was ze een vrolijk, actief kind, vertelt hij. Maar het leven in angst na de staatsgreep, de vlucht naar Thailand en het nieuwe onbekende bestaan in Mae Sot eisten hun tol. Ze werd teruggetrokken en lusteloos. ‘Zo jong als ze is, begrijpt ze al wat illegaliteit betekent’, vertelt hij zorgelijk.

Ze is nog steeds niet de oude, maar het gaat intussen wel veel beter. Sonny’s blik gaat even naar zijn dochtertje. In haar broek van dunne spijkerstof beweegt ze mee met de passen van de docent, die met luide stem de passen telt: ‘*Thit, nit, thong, leh*, een, twee, drie, vier.’ Dan vervolgt hij: ‘We zaten in Mae Sot gevangen in onze situatie. Met zoveel zorgen over het dagelijks leven, over de toekomst. En we raakten onze identiteit kwijt.’

Ook met hemzelf gaat het beter sinds hij met zijn vrouw aan activiteiten meedeed. ‘We maken weer deel uit van een gemeenschap.’ Ook zijn schoonvader van in de zestig had

depressies, al vond hij het moeilijk om dat toe te geven. Thuis was hij een succesvol ingenieur. Na de staatsgreep en zijn vlucht naar Mae Sot was hij alles kwijt. Maar hij raakte op zijn gemak in Joy House en nam zelfs deel aan een programma voor psychologische hulpverlening. Nu zet hij zijn wekelijkse meditatie voort bij een tempel aan de rand van Mae Sot.

Kinderen spelen verstoppertje rond de trap. Boven wordt geschaakt. Op matten op de vloer beneden oefenen 14 judoka’s in witte pakken hun bewegingen. Ze doen hun koprol voor- en achterwaarts, groeten respectvol voordat ze elkaar in een greep nemen. Boven hun hoofden begint het plafond te dreunen. Op de eerste verdieping krijgt een tiental kleintjes les in vechtsport. Al snel druipen kleine zweetdruppels over hun gezichten. Ze stoten kreten uit.

Nay Chi Win heeft de hoop op een terugkeer naar huis nog niet opgegeven, al beseft ze dat het nog jaren kan gaan duren voordat er betere tijden komen. ‘Dan moeten er over het hele land Joy Houses komen.’

Er gaat onder de staf een spreuk rond over de grote boom die zijn gebladerde boven Joy House uitspreidt, terwijl de omhooggekomen wortels een steeds groter, knokig netwerk vormen in de schrale grond. ‘De boom houdt stand, net als wij.’ ★

Verhalen

Freshta worstelt met de zelfmoord van haar oudste zus Zahra. Wanneer ze op de bergflanken in Centraal-Afghanistan kamay plukt, overpeinst ze hoe Zahra geen kans kreeg aan de universiteit om deze plant te bestuderen. Kamay zelf kan onder zware omstandigheden overleven en symboliseert zo de veerkracht van de Hazara-gemeenschap, waartoe Freshta behoort. In de gelijknamige documentaire brengt regisseur Ilyas Yourish de zoektocht van de familie naar gerechtigheid in beeld.

(Lees het essay van Ilyas Yourish op p. 62)

Beeld: © Kamay Film

Pinksterkerken in Latijns-Amerika

Preken met een politieke agenda

Tekst en beeld: Arne Gillis

Net als in heel Latijns-Amerika zijn ook in Colombia de pinksterkerken in opmars. Ze leunen sterk op het emotionele en hebben uitgesproken politieke ambities, vertelt MO*journalist Arne Gillis, die een paar maanden in Colombia ging wonen en heel wat gebedsplaatsen op zijn pad tegenkwam. ➔

Ze zit op het puntje van haar stoel, het oude besje, in dit mega-auditorium dat omgetoverd werd tot kerk. Met twee handen klemt ze haar tas vast. Dikke tranen biggelen over haar kaken. Als de predikant vocaal uithaalt, reikt ze, net als de honderden andere gelovigen rondom haar, de handen ten hemel. De handtas valt op de grond. Niemand lijkt het op te merken. Niemand die haar helpt, niemand die haar troost. Mensen zitten hier in hun eigen wereld: de wereld van Avivamiento, van 'Heropstanding'.

Gelegen in een oostelijke, volkse buitenwijk van de hoofdstad Bogotá vertegenwoordigt Avivamiento een nieuwe ster aan het religieuze firmament. Het is een van de vele Evangelische kerken die de afgelopen dertig jaar furore maakten.

Het is vrijdagavond en de gelovigen zijn in dichte drommen komen opdagen. Het is een divers publiek, de meesten zitten in de tweede helft van hun leven, en komen goeddeels uit de lagere middenklasse. In het auditorium staan de stoeltjes keurig in rijen opgesteld. Op elk ervan ligt een envelop, bedrukt met het hoofd van de predikant en een Bijbels vers dat het betalen van de tienden opdraagt. De tienden zijn het tiende deel van het maandinkomen, dat gelovigen aan de kerk schenken.

Een tiental kerkmedewerkers trekken kriskras door het publiek, elk getooid met een vlaggetje op de rug. Er staat een QR-code en het logo van een bank op. Als haaievinnen dansen de vlaggetjes boven de mensenzee uit. Er is een man met een sandwichbord, met daarop dezelfde QR-code. Ja, deze organisatie is professioneel en gaat mee met de tijd: gelovigen kunnen de tienden digitaal betalen.

Hoofdpredikant Rodríguez laat zijn klinkers net te lang aanslepen. In een drang naar maximale dramatiek zwelt de muziek onder zijn woorden aan, telkens hij zijn punt maakt.

En dat punt is bij Avivamiento helder. Hoe meer je gelooft in God, hoe meer die in jou zal geloven. In een lange rij voor hem staan de gelovigen op het podium. Eén voor één getuigen ze over een recent mirakel dat hen te beurt viel. Eentje heeft net wat meer vakantiegeld gekregen dan verwacht. Iemand anders zag een wonderbaarlijke genezing van kanker.

Onder luid gejuich raakt Rodríguez hen aan op het voorhoofd. 'Tócale', roept hij daarbij, god uitnodigend tot persoonlijke interventie. 'Raak hem aan', 'Raak haar aan'. Devoot zijgen de gelovigen neer op de grond. Sommigen blijven nasidderen.

Later, tijdens Rodríguez' preek, haalt hij zijn eigen parcours als predikant aan. Ricardo Rodríguez kreeg naar eigen zeggen halverwege de jaren 80 een openbaring, waarna hij in zijn appartementje een kerkdienst inrichtte.

Hij bleek succes te hebben: met de groeiende groep volgelingen moest hij al snel op zoek naar grotere zalen. Sinds enkele jaren installeerde hij zich in dit mega-auditorium in het oosten van Bogotá. Rodríguez' diensten worden intussen gelivestreamd tot in de Verenigde Staten en Spanje toe. Net als andere succesvolle predikanten heeft hij een eigen televisie- en YouTube-kanaal, met zo'n 850.000 volgers.

Betoverd

De op de spits gedreven emotie verhuult een invloed die véél verder reikt dan de eigen kerkdeuren. De pinksterkerken spelen een groeiende rol in de Colombiaanse politiek, waar morele overtuigingen steeds vaker wetgeving bepalen.

Avivamiento is maar een van de vele honderden pinksterkerken in Colombia. Samen hebben ze vele duizenden filialen, verspreid over het hele land.

Tot in de kleinste dorpjes kom je ze tegen, onder zowat alles wat een dak heeft en stoelen kan zetten. Garages, appartementen, polyvalente zalen, mega-auditoria herbergen al eens een pinksterkerk.

Sinds hun opkomst, dertig jaar geleden, beginnen de pinksterkerken meer en meer te interfereren met de Colombiaanse maatschappij, vertelt godsdienstsocioloog William Beltrán. Dat is geen uniek Colombiaans verhaal, wel een Latijns-Amerikaans. In landen als Brazilië en Guatemala raken presidenten zelfs niet meer verkozen zonder de expliciete steun van de pinkstergemeenschap.

'Met twintig procent aanhangers onder de Colombianen zijn we zo ver nog niet', stelt Beltrán. 'In Brazilië loopt het op tot dertig à veertig procent.' Maar dat hun impact aanzienlijk is én groeit, staat volgens Beltrán buiten kijf.

Om het fenomeen te begrijpen, geeft Beltrán alvast enkele richtlijnen. De eerste is dat de pinkstergemeenschap een huis is met vele kamers. 'De ene kerk richt zich meer op toekomstvoorspellingen of "profetieën", de andere op genezingen. Bij nog een andere spelen mirakels in het algemeen een grotere rol. Afhankelijk van de inhoud verschillen ook de politieke ambities. Sommige kerken spreken zich daar duidelijk over uit, andere niet. Net die verscheidenheid garandeert het succes van de pinksterkerken.'

‘Wie met een Europese bril naar het pinksterfenomeen kijkt, zal er niets van begrijpen’, gaat de godsdienstsocioloog verder. De reden is eenvoudig. ‘Europa maakte met de Verlichting een proces van “onttovering” door’, stelt Beltrán. ‘Latijns-Amerika heeft dat proces nooit doorgeemaakt, waardoor het mystieke een grotere plaats krijgt in het dagelijkse leven.’

Beltrán heeft gelijk. Zelfs in kringen van kosmopolitische grootstedelingen uit Bogotá is toeval zelden een verklaringsfactor. Wat onverklaarbaar is, daar is hekserij mee gemoeid, of toch minstens de ‘hand van God’. Maradona won er ooit een kwartfinale mee op het WK.

Maar niet wát Maradona verklaarde was cruciaal, het was de manier waarop: met charisma. Charisma verklaart waarom drommen mensen hun hoop vestigen op een predikant zoals Ricardo Rodríguez in Avivamiento – een man die nochtans niet overloopt van overvloedige Bijbelkennis. De manier waarop hij preekt is de onderscheidende factor.

‘Het succes dat ik heb, kunnen jullie ook hebben. De openbaring die mij te beurt viel, zal ook jullie te beurt vallen’, buldert Rodríguez door het peperdure geluidssysteem. Beschikbaar voor een interview is hij niet. En nadat het beveiligingsteam opmerkt dat ik foto’s maakt van de dienst, word ik tussen de regels verzocht om de dienst te verlaten.

De oude vrouw raapt intussen haar handtas op en vist er met bevende vingers wat bankbiljetten uit. Wanneer de dienst voorbij is, wacht ik haar buiten op. Ze verloor een kind, waarna ze God vond. Ook in andere gesprekken wordt duidelijk dat kerkgangers vooral houvast zoeken.

Een politiek ontwaken

Hoe verscheiden de kerken onderling ook mogen zijn: hun gemene deler is dat ze een bepaald wereldbeeld aanhangen. In dat beeld staat de familie centraal, onder God. Alles wat daarvan afleidt, is des duivels. Met het gekende stokpaardje

als ultieme vijandbeeld: niet sociale ongelijkheid, religieus fundamentalisme en racisme zijn de ziektes van dit land, maar ‘genderideologie’. Bovendien beschikken kerken over een publiek, infrastructuur en legitimiteit. Drie belangrijke troeven in maatschappelijke debatten.

Beltrán kadert het begin van die politieke positionering in 2016. In dat jaar roept toenmalig president Juan Manuel Santos een vredesreferendum uit: zijn de Colombianen vóór of tegen een vredesakkoord met de FARC-guerrilla? Het nee-kamp wint, niet met stalinistische cijfers, maar toch. Beltrán benoemt expliciet de pinkstergemeenschap als doorslaggevende factor voor de overwinning van het nee-kamp.

Het akkoord erkende expliciet vrouwen en lgbt’ers als aparte categorieën van slachtoffers in de Colombiaanse burgeroorlog. Beltrán verklaart: ‘Binnen die sociale categorieën zijn er buitensporig veel slachtoffers gevallen. Het vredesvoorstel erkende dat voor het eerst.’

De officiële uitleg uit de politiek ontwaakte pinkstergemeenschap is dat zoiets “genderideologie” heet – en dat past niet in het kraam van hun God. Maar achter de schermen speelt een hoger doel. Een jaar later, in 2017, staan er verkiezingen gepland in Colombia. De conservatieve Duque zou het daarin opnemen tegen de linkse voormalige guerrillero Gustavo Petro.

De pinkstergemeenschap zag in het verwerpen van het vredesakkoord een manier om zich af te zetten tegen de uit-tredende, centrumlinkse regering-Santos – nota bene de regering die in 2016 het homohuwelijk erdoor duwde. Door Duque te steunen, wilden ze die beslissing ongedaan maken en het land verder in een conservatieve richting sturen.

Dat daarvoor een oorlog moest blijven duren, namen de betrokken pinksterkerken maar voor lief, stellen critici.

Naar de volle wasdom

Marcela en Karin zijn zussen, afkomstig uit het provinciestadje San Gil. Hun pinksterdienst zit er net op en ze zijn bereid tot een gesprek. De twee vrouwen van halverwege de 30 zijn welbespraakt, hoogopgeleid en rijk. En vooral: ze zijn overtuigde *crístianas*, zoals pinksteraanhangers hier worden genoemd. ➡

Het hoofdgebouw van de kerk El Lugar de Su Presencia in Bogotá, Colombia.

Klooster Nuestra Señora de La Candelaria vlak bij Raquira (Boyacá, Colombia). Met stichtingsdatum 1604 is het een van de oudste kloosters van het land.

Twee uur spreken we over hun relatie met God. Soms werpen ze dan de ogen dramatisch ten hemel.

‘God heeft zich persoonlijk aan mij geopenbaard’, zegt Karin. Marcela kijkt even weg, zij heeft nog geen openbaring gehad. Maar beiden zien wel zijn hand in de dingen. Vader overleeft eerste covid-golf? God hielp hem erdoor. Broer sterft in motorongeval? God riep hem bij zich.

Gevraagd welke wetten Karin zou invoeren mocht ze dat kunnen, hoeft ze niet te twifelen. Abortus en het homohuwelijk mogen onmiddellijk op de schop. ‘Het raakt aan wat familie voor mij betekent’, klinkt het. Vindt ze niet dat kerk en politiek best gescheiden blijven, zoals het een democratie betaamt? Haar antwoord is ontwapenend eerlijk. ‘Kijk, als jij overtuigd bent van iets en je hebt een groep van gelijkgestemden, dan is het toch normaal dat je die groep in beweging zet om jouw doel te bereiken?’

De perikelen rond het vredesreferendum tonen alvast aan dat de cristianos niet losgezongen zijn van een vakkundige politieke strategie. Maar om te begrijpen waar de politieke ambities en tactieken écht liggen, trekken we naar de Universidad Javeriana in Bogotá. Daar doceert Bibiana Ortega, gespecialiseerd in de relatie tussen partijpolitiek en religie. Zij ontwaart twee politieke partijen die banden onderhouden met

de pinkstergemeenschap, met elk hun eigen strategie richting politieke macht: ‘De eerste partij, MIRA, is ontstaan vanuit één specifieke pinksterkerk (*Iglesia de Dios Ministerial, red.*) en combineert sterke interne discipline met politiek pragmatisme. Ze respecteert bestaande wetgeving rond pakweg lgbt-rechten, en werkt voorts rond een breed scala aan maatschappelijke thema’s. Bij MIRA zijn de kerk en de partij formeel autonoom.’

Deze aanpak van verbreding contrasteert met die van de partij Colombia Justa Libres (CJL). Ortega: ‘CLJ is opgericht door meerdere Evangelische kerken en profileert zich veel doctrinairder op religieus-ethische thema’s zoals abortus, euthanasie en het homohuwelijk. Waar MIRA inzet op aanpassingsvermogen en coalities om politiek relevant te blijven, richt Colombia Justa Libres zich vooral op ideologische eensgezindheid rond antiabortusstandpunten. CJL rekent daarbij op een relatief beperkte maar sterk gemobiliseerde achterban en enkele prominente religieuze leiders als politieke boegbeelden.’

Ik bezocht vijf verschillende pinksterdiensten, en ontwaarde geen enkele rechtstreekse verwijzing naar partijpolitiek. Hoe vertalen predikanten hun religieuze overtuiging dan naar hapklare politieke standpunten voor het publiek?

Ortega stelt dat die boodschappen vooral impliciet plaatsvinden: ‘Officieel zeggen kerken dat ze geen politiek bedrijven. Tijdens de zondagse dienst wordt er niet over partijen gesproken en lijkt de scheiding tussen kerk en politiek intact. Maar zodra verkiezingen naderen, verschuift die grens. Getuigenissen krijgen een politieke toon, gelovigen verschijnen met partijsymbolen en gebedsbijeenkomsten “voor Colombia” worden momenten waarop predikanten duidelijke politieke boodschappen meegeven. Plots zie je ook politici op de kansel verschijnen.’

Dat blijkt. De speech in pinksterkerk El Lugar de Su Presencia gaat minutenlang over de familie waarvan ‘de relatie tussen man en vrouw de hoeksteen is’. De waarden die hierbij worden meegegeven aan het publiek zijn impliciet, niet expliciet. El Lugar de Su Presencia bedient een hippe bovenklasse. In het publiek zitten hier en daar mensen die er geen geheim van maken in de lgbt-boot te zitten. Je zou als predikant gek zijn ze te hard tegen hun haren in te strijken.

Voor Ortega hoeft het niet te verbazen dat predikanten telkens op dezelfde thema’s blijven hameren. ‘Thema’s als genderideologie of godsdienstvrijheid hebben de capaciteit om te mobiliseren, te disciplineren’, stelt Ortega. ‘Zo geven ze richting aan stemgedrag in het algemeen. Daarmee verwerven ze concrete invloed.’ In combinatie met de inkomsten van het tiendenstelsel en fiscale vrijstellingen bouwen kerken zo morele én materiële macht op.

Het pragmatische of radicale pad

Aan alle vernoemde pinksterkerken en eraan gelinkte politieke partijen, vroeg ik een reactie. De enige die inging op de interviewaanvraag was Manuel Piraquive, partijvoorzitter en senator van MIRA. Ik tref hem op de Plaza Bolívar in Bogotá, aan het Capitool.

De senator schetst het beeld van een pragmatische politieke partij, die gewoon erkent dat zijn partij een religieuze inslag heeft. Toch wil hij benadrukken dat dat geen invloed heeft op de wetgeving die hij voorstelt als senator. ‘In de kerk prediken we het evangelie, en in het Congres maken wij sociale wetten’, stelt Piraquive. ‘Kijk maar na, geen enkel wetsvoorstel

van MIRA vermeldt God. Kerk en partij zijn twee autonome structuren.'

Ter ondersteuning van die zienswijze haalt Piraquive aan dat MIRA de anti-discriminatiewetgeving heeft gesteund, die voorziet in gelijke rechten voor alle burgers op basis van geaardheid en ras. Hij erkent dat dat moeilijk viel bij een deel van zijn achterban in de kerken. 'Bij thema's als abortus en euthanasie blijft MIRA principieel tegen, maar als zulke wetten democratisch worden aangenomen, respecteren wij ze, want aan de staat geven we wat van de staat is.'

Hoewel ontstaan vanuit dezelfde achtergrond contrasteert dat met de radicalere, smallere, wettelijke agenda van CJL. Zij richten zich in hun parlementair werk louter op het realiseren van een oerconservatieve agenda gericht tegen de *catch-all* vijand 'genderideologie'. In het parlement uit zich dat in steun aan voorstellen om abortus juridisch te beperken, genderneutrale taal uit onderwijs

Het verschil dat zij maakt? 45 miljoen.

Volgens FAO zouden 45 miljoen méér mensen toegang hebben tot goed eten als vrouwelijke boeren dezelfde kansen kregen als mannen. Vandaag is die kans nog te vaak een moedige uitzondering.

Daarom maakt Rikolto de weg vrij voor vrouwelijke ondernemers die het systeem veranderen. Pioniers zoals Laura in Ecuador, die haar eigen chocoladeketen oprichtte. Of Hannah in Ghana, die met haar spaargroep vrouwen in haar gemeenschap economisch onafhankelijk maakt.

In dit Internationale Jaar van de Vrouwelijke Boer schalen we hun succes op naar die talloze andere vrouwen die ook het verschil kunnen maken.

Staat u dit jaar ook achter deze vrouwen?

Of ga naar
rikolto.to/vrouwen

De geschiedenissen die we willen zien

Tekst: Ilyas Yourish | Beeld: Kamay Films

In zijn eerste documentaire, *Kamay*, volgt de Afghaanse Hazara-regisseur Ilyas Yourish zes jaar lang een familie uit Centraal-Afghanistan na het overlijden van hun dochter Zahra. Hij beschrijft hoe hij de dood van één jonge vrouw probeerde te begrijpen, en hoe die poging uiteindelijk zou uitgroeien tot een film over rouw en volharding.

Lang voordat haar dochter overleed, had Hawa de adem van de dood al op haar huid gevoeld. Op een bergpad kruiste een enorme herdershond haar weg. Iets in de roerloosheid van het dier maakte haar onrustig. Op de terugweg viel het beest haar aan. Het beet zich vast in haar sjaal en sprong naar haar gezicht. Minutenlang worstelde Hawa met het dier. Ze verloor veel bloed. In haar dorp was geen arts, laat staan een ziekenhuis. De dichtstbijzijnde kliniek lag uren verderop. Zonder medische hulp herstelde ze langzaam. Het werk kon niet wachten: ze bleef zorgen voor de amandelbomen en het vee die het gezin in leven hielden.

Het was niet de eerste keer dat Hawa voor haar leven vocht, en evenmin de laatste. Maar ditmaal streed ze niet alleen voor zichzelf: ze was zwanger van een zoon, Ibrahim, genoemd naar Haji Ibrahim Gawsawar, een Hazara-held die zich midden twintigste eeuw verzette tegen de Afghaanse koning.

Hawa en haar gezin zijn Hazara, een volk met Turks-Mongoolse wortels en Centraal-Aziatische kenmerken en tradities. Al eeuwenlang wonen zij in wat vandaag Centraal-Afghanistan is. Aan het einde van de negentiende eeuw

werden Hazara's het doelwit van een bijzonder gewelddadige campagne. Abdul Rahman Khan, van 1880 tot 1901 emir van Afghanistan, probeerde hen uit te schakelen als aparte politieke en etnische groep. Dorpen werden verwoest, land onteigend. Mannen, vrouwen en kinderen belandden als slaven op markten in Kabul en Kandahar. Minaretten werden gebouwd uit de hoofden van verslagen rebellen. Sommige historici spreken van genocide.

Dat geweld viel samen met de vorming van Afghanistan als bufferstaat tussen rivaliserende grootmachten. Abdul Rahman presenteerde zijn oorlog als jihad en bestempelde de overwegend sjiitische Hazara's als ongelovigen. Het narratief waarmee hij zijn macht vestigde, verdween niet met hem, het eist nog steeds levens. De Taliban, IS en andere extremistische groeperingen rechtvaardigen hun massamoorden op Hazara's als een heilige daad, een religieus fanatisme dat diepgeworteld is in historische vooroordelen.

Ik groeide op met verhalen over het verzet van de Hazara, maar ook met latere herinneringen: de strijd tegen de Sovjets en tegen de eerste Talibanregering. Het waren wintervertellingen in Kabul, gedeeld bij zwak lamplicht. ➔

Doelwit

Op 19 november 2017 in Kabul waren het niet die verhalen waar ik aan dacht. We werden al jaren wakker met berichten over aanslagen door de Taliban en IS: op scholen, sportclubs, huwelijken, bussen en ziekenhuizen in Hazara-wijken. Elke plek waar Hazara's samenkwamen, kon een doelwit zijn.

Die dag verscheen een bericht op sociale media: een meisje genaamd Zahra Khawari, studente aan de faculteit Diergeneeskunde, had zichzelf van het leven beroofd in de meisjesslaapzaal van de universiteit van Kabul. Ondanks de dagelijkse cijfers over doden en gewonden trof dit nieuws mij onmiddellijk. Er was iets ongewoons aan.

De universiteit lag op loopafstand van ons huis en was nauw met mijn familie verbonden. Mijn moeder gaf er les tot ze tijdens het communistische regime werd ontslagen. Mijn oudste zus studeerde er geneeskunde - een dagelijks gevecht, als vrouw en als Hazara. Mijn tweede zus schreef zich in voor een rechtenstudie, maar hield het na enkele maanden voor bekeken. De discriminatie werd ondraaglijk. Zelf studeerde ik er journalistiek en werkte ik later mee aan onderzoek naar islamitisch extremisme en sektarisch geweld op de campus.

Ik groeide op met verhalen over het verzet van de Hazara, maar ook met latere herinneringen: de strijd tegen de Sovjets en tegen de eerste Talibanregering.

Wat daar voor politiek doorging, had weinig te maken met debat of uitwisseling, maar des te meer met intimidatie, uitsluiting en fysiek geweld. Vooral in de mannenslaapzaal werden Hazara-studenten herhaaldelijk aangevallen, onder het voorwendsel van religie, etniciteit of overtuiging. Slaapzaalmooskeëen vaardigden fatwa's uit die menigtes op de been brachten. Bij die confrontaties vielen gewonden, soms doden.

Zahra Khawari kwam uit Centraal-Afghanistan. Ze behoorde tot de duizenden Hazara-meisjes en -jongens die na de val van de Taliban in 2001 naar Kabul trokken, gedreven door de belofte van onderwijs zonder discriminatie. Maar in Afghanistan volstaat inzet doorgaans niet. Toegelaten worden is altijd een dubbeltje op zijn kant, en voor meisjes nog meer. Universiteiten en slaapzalen werkten met etnische quota per provincie, vastgelegd in een land zonder betrouwbare volkstelling, maar met hardnekkige aannames over wie waar thuishoort. Voor meisjes uit afgelegen berggebieden betekende één bed vaak het verschil tussen blijven en vertrekken tussen studeren en verdwijnen.

Zahra werd toegelaten tot de faculteit Diergeneeskunde en kreeg een plaats in de meisjesslaapzaal. Ze had geluk, maar liep ook gevaar. Voor Hazara - en meer nog voor

Hazara-vrouwen - was de universiteit geen bastion van kennis en vooruitgang, maar een arena waarin een machtsstrijd langs etnische en religieuze lijnen fysiek werd uitgevochten. Dat geweld bleef meestal verzwegen, maar maakte voor Hazara-studenten deel uit van het dagelijkse leven.

'Deur staat altijd open'

Zahra's dood doorbrak die stilte. Op sociale media volgden reacties elkaar snel op. Ik ging naar de campus en zag hoe studenten voor het rectoraat riepen om gerechtigheid. Ze eisten verantwoordelijkheid, transparantie en een onderzoek. De leuzen golfd door de menigte: gerechtigheid, gerechtigheid, gerechtigheid.

Ik sprak met Zahra's medestudenten en kwam via een klasgenote uit haar geboorteregio in contact met haar schoonbroer, Amin Joya. Hij vertegenwoordigde de familie in Kabul en diende klacht in tegen de faculteit en tegen de professor die haar eindwerk had begeleid. Ik besloot zijn queeste op film vast te leggen. Dat werd het begin van *Kamay*.

Amin sprak snel, met de beheersing van iemand die weet hoe dossiers werken en met de vermoedheid van iemand die beseft dat de regels niet voor iedereen gelden. Hij vertelde dat Zahra's vader haar lichaam in het ziekenhuis in Kabul had opgehaald. Er was korte media-aandacht, een verklaring voor de camera's. Daarna vertrok hij met familieleden naar het dorp waar Zahra werd begraven, hoog in de bergen, op het voorouderlijke kerkhof.

Ik belde Zahra's vader met de vraag of ik een documentaire over haar mocht maken. 'Als je de waarheid spreekt,' zei hij, 'en werkelijk een film over haar wil maken, dan staat mijn deur altijd voor je open. Dan ben je familie.'

Ik had geen verdere aanmoediging nodig en vertrok via snelweg nummer 2 naar Zahra's geboorteplaats in Shahrstan, op bijna een dag reizen van Kabul. Het is een eeuwenoude weg. Ooit maakte hij deel uit van de Zijderoute, vandaag verbindt hij de hoofdstad met het lang gemarginaliseerde Hazara-gebied.

In de vroege ochtend hing er een voelbare spanning in Kote Sangi, de vertrekplaats in West-Kabul. Passagiers zaten dicht tegen elkaar aan en spraken nauwelijks. Iedereen wist wat Jalrez betekende.

Toen het minibusje dat gebied naderde, viel een doodse stilte. De radio ging uit. Op de ruwe, verwoeste weg was alleen het geluid van de motor te horen. Pas toen we het achter ons lieten, veranderde de sfeer. De chauffeur zette de radio weer aan: een eerste teken dat de dreiging was geweken.

Na bijna vierentwintig uur onderweg stapte ik uit en belde Younus vanaf het afgesproken punt: links de meisjesschool waar Zahra had gestudeerd, rechts een heuvel met een opvallende boom. Zijn broer kwam me ophalen en bracht me naar het laatste huis van een dorp in de bergen, dat van de familie Khawari.

Het huis was warm en stil. Hawa bakte brood in een met rook gevulde keuken. Younus zaagde een droge amandelboom in stukken. Ibrahim zat roerloos, zijn blik gericht op een smalle lichtstraal die door het raam viel. Hij is verlamd, een letsel dat de familie verbindt aan de

aanval van de herdershond op Hawa tijdens haar zwangerschap. Soms zingt hij zacht voor zichzelf. De noten klinken vals, maar lijken deel uit te maken van het huis.

Ibrahim is intelligent en gevoelig. Zijn ouders zijn gek op hem. Hawa vertelde dat ze meteen na zijn geboorte met haar zoon naar de dokter wilde, maar artsen zijn ver en vervoer is schaars. Toen ze na acht maanden uiteindelijk op consultatie kon, was het te laat. Zijn toestand is in dit huis een blijvende herinnering aan wat uitsluiting betekent voor wie ver van zorg en staat leeft.

Zijn jongere zus Freshta, die later de verteller van de film zou worden, doorbrak de stilte. 'Ik weet niet wat Zahra doormaakte', zei ze. 'De stad Kabul, de universiteit, de docenten: welke invloed hadden ze op haar?'

Zoektocht naar gerechtigheid

Bijna zes jaar lang volgden we Hawa en Yunus. Ze brachten dagen door in gangen van rechtbanken en in wachtzalen van administraties in Kabul, op zoek naar gerechtigheid. Dossiers bleken onvindbaar, bevoegde functionarissen afwezig. Telkens keerden ze terug: uitgeput, maar vastbesloten om door te gaan.

Freshta zag wat dit van haar ouders vergde en begon zich af te vragen wat gerechtigheid eigenlijk betekende. Ze stond op het punt om toelatingsexamens af te leggen voor dezelfde universiteit waar haar zus was gestorven. Gezeten tussen haar boeken stelde ze een vraag waarop niemand een antwoord heeft: kan een plek die jonge vrouwen ombrengt een universiteit worden genoemd?

De exacte omstandigheden rond Zahra's dood blijven onduidelijk. Steeds opnieuw vertelden haar verwanten over Zahra's onvermoeibare arbeid in het laatste jaar van haar leven. En over de afwijzing die daarop volgde. ➡

Aan de universiteit hield Zahra zich afzijdig. Ze stond bekend als stil en vastberaden. Waar plagiaat en de verkoop van bachelorproeven schering en inslag waren, koos zij voor eerlijk veldonderzoek. Ze wilde begrijpen, meten, aantonen. Haar eerste bachelorproef ging over de invloed van het lokale kruid kamay op de voeding van vee. Het onderwerp was geworteld in haar leefwereld: kamay groeit in de bergen rond haar dorp en wordt al generaties lang door herders gebruikt.

Samen met haar moeder, haar officieuze onderzoeksassistente, bracht Zahra geld bijeen voor een weegschaal, meetmateriaal en het kruid zelf, dat in de winter moeilijk te vinden is. Het onderzoeksobject was een van de schapen van de familie. Van zonsopgang tot zonsondergang woog, voedde en noteerde ze nauwgezet.

De begeleiding bleef ondermaats. De communicatie met de promotor was moeizaam, soms vijandig. Toen Zahra vroeg naar de wetenschappelijke benaming van kamay, kreeg ze als antwoord: 'Wij kennen jullie Hazara's al niet, laat staan jullie planten.'

In onze film probeerden we de familie te begrijpen: hun bestaan, hun verdriet, hun strijd tegen de universiteit en de systemen die hen in onzekerheid achterlieten. Hun tempo was dat van de bergen: traag, stil, maar vol kracht.

De eerste versie van haar bachelorproef werd nauwelijks bekeken. Later werd haar gevraagd vers kamay mee te brengen. Pas na maanden wachten kwam dat kruid in Kabul aan. Zahra spoelde het stof van de bergen en de snelweg weg en hing het buiten haar slaapzaalraam te drogen. Eén winderige nacht volstond om het te laten verdwijnen.

Ze moest herbeginnen. Dit keer koos ze voor een studie naar kippenvoeding. Opnieuw botste ze op weerstand. Onderzoek buiten de campus werd geweigerd, een andere begeleider aanvragen was "onwenselijk". Pas na aandringen kreeg ze toestemming om een verlaten container te gebruiken. Nadat ze jarenlang opgehoopt afval had verwijderd, schilderde ze die wit. Ze kocht drieëndertig eendagskuikens en verzorgde ze achtenveertig dagen lang, zonder enige hulp.

Tegen het einde van haar studie stond Zahra op de campus en in haar dorp bekend om haar volharding. Er volgden meerdere jobaanbiedingen. Het afstuderen kwam dichterbij. Haar moeder begon plannen te maken voor een feest en stuurde appels en vlees naar Kabul om uit te delen aan haar klasgenoten.

Oneindig ver, pijnlijk dichtbij

Toen kwam het telefoontje, vroeg in de ochtend. Zahra's stem klonk alsof ze de hele nacht had gehuild. Ze wilde met iedereen spreken. Aan het einde vroeg ze haar moeder om vergeving. Daarna verbrak ze de verbinding. Ze nam de telefoon niet meer op.

Volgens de familie had Zahra de dag voordien rattengif gekocht. Medestudenten vonden haar in de badkamer van de slaapzaal. Toen zij haar naar het ziekenhuis wilden brengen, hielden bewakers en personeel hen tegen. Ze eisten haar studentenkaart - die op dat moment onvindbaar was - en stelden dat eerst op de politie moest worden gewacht. Zo ging kostbare tijd verloren.

In het ziekenhuis kreeg Zahra medicatie en werd ze weggestuurd. De volgende dag overleed ze in een kleine kliniek in het westen van Kabul.

De verontwaardiging was kort. Er kwam geen verder onderzoek. Zahra werd vergeten. In onze film probeerden we de familie te begrijpen: hun bestaan, hun verdriet, hun strijd tegen de universiteit en de systemen die hen in onzekerheid achterlieten. Hun tempo was dat van de bergen: traag, stil, maar vol kracht.

In juli 2021 filmde we hen voor het laatst. Op de terugweg zagen we vluchtende families uit Bamyan. Geruchten over de opmars van de Taliban bleken snel waar. We stopten de opnames.

Kort daarop verliet de familie het dorp. In de maanden die volgden, hielpen we hen naar Duitsland vluchten. Het was een zenuwslopende tijd, vol onzekerheid en slapeloze nachten. Zonder de steun van vrienden uit de filmwereld was het nooit gelukt. Begin 2022 bevonden alle teamleden en de Khawari's zich in ballingschap, verspreid over Europa.

Kamay is geen onderzoek naar schuld, maar een film over het leven nadien. Ik groeide op met verhalen over overleven, verhalen van lichamen die doorstonden wat de geschiedenis probeerde uit te wissen. Lang voordat ik Hawa ontmoette, voordat ik een camera vastnam of de naam Zahra hoorde, bepaalden die verhalen hoe ik naar mijn land leerde kijken.

Toen ik begon te werken aan *Kamay*, wist ik niet dat de film me zou terugvoeren naar de bergen van Centraal-Afghanistan, naar een geschiedenis die ik had geërfd maar nooit werkelijk onder ogen had gezien. Ik begreep dat deze film geen poging kon zijn om uit te leggen, maar om aanwezig te blijven: bij mensen, bij stilte, bij wat zich niet laat samenvatten.

Terwijl ik dit schrijf vanuit Brussel, voelt het lege huis van Zahra's familie tegelijk oneindig ver weg en pijnlijk dichtbij. Het laatste beeld van de film blijft hangen in de stilte van dat huis. Het stelt een vraag die groter is dan één familie of één dood: welke geschiedenissen zijn we bereid te zien en welke stiltes laten we voortbestaan? *

Ilyas Yourish richtte in 2018 Kamay Film op om verhalen uit zijn vaderland Afghanistan te vertellen. Voordien werkte hij aan onderzoeksprojecten over extremisme, radicalisering, vrouwenrechten en machtsverhoudingen in conflictgebieden. Nadat de Taliban in 2021 aan de macht waren gekomen, ging hij gedwongen in ballingschap. Sindsdien woont en werkt hij in België. Kamay is zijn eerste documentaire. De film kwam tot stand met een bijdrage van regisseur Shahrokh Bikaran.

Ga mee op avontuur en maak het verschil!

20 september - 10 oktober 2026

Meer info

W-SM
We Social Movements

Woordkunstenaar Hind Eljadid

**‘Je krijgt zo’n
mensenrechtenprijs
niet omdat het goed
gaat in de wereld’**

In januari 2024 botste woordkunstenaar Hind Eljadid op een Mechels podium op de grenzen van vrije meningsuiting toen ze zich uitsprak tegen de genocide in Gaza. Het leverde haar de Prijs voor de Mensenrechten op. Die prijs is een grote eer, zegt ze er zelf over, maar heeft ook een keerzijde.

De agenda van woordkunstenaar Hind Eljadid kraakt. In maart verwacht de uitgeverij de eerste versie van het nieuwe boek dat de schrijfster-met-een-deadline en moeder van drie kinderen samen met haar zus Zahra maakt.

Nog geen uur voor ons gesprek loopt een bericht binnen: EPO, de progressieve uitgeverij van de Eljadids, is slachtoffer geworden van nachtelijk vandalisme aan hun pand in de Antwerpse Wolstraat. Een ongepolijste bedreiging: een mes in de deur en op de gevel de boodschap *'last warning'*, laatste waarschuwing. Het vrije woord krijgt knauwen, ook in Vlaanderen.

In januari 2024 maakte Eljadid gebruik van een podium om de genocide in Gaza aan te klagen. Op het openingsfeest van het Belgische EU-voorzitterschap in Mechelen riep ze op tot solidariteit met het Palestijnse volk. Daarop werd ze gearresteerd en zat ze zes uur in de cel. In november 2025 kreeg ze naar aanleiding van die actie de tweejaarlijkse Prijs voor Mensenrechten, uitgereikt door de Belgische Liga voor Mensenrechten. 'We erkennen de moed en daadkracht van Hind Eljadid voor het gebruik van haar stem om onrecht aan te klagen. Ongeacht de gevolgen', aldus de jury.

'Ik was echt heel blij en vereerd met die prijs, het voelde als een enorme erkenning', vertelt ze. 'Ik zat op een moment in mijn leven waarop ik afgepeigerd was.'

'Maar tegelijk voelde het wat dubbel. Ten eerste krijg je zo'n prijs niet omdat het goed gaat met de wereld, maar omdat je je uitsprekt in een

samenleving die almaar meer nood heeft aan verandering. Er komen meer gaten in de sociale systemen, en de mensenrechten in de globale geopolitieke context brokkelen af. Ten tweede zijn er massaal veel mensen die zo'n prijs verdienen. Ik heb in Mechelen het podium gebruikt dat ik kreeg. Maar zoveel activisten achter de schermen hebben dat tot in de puntjes gecoördineerd, hebben volop gemobiliseerd om daar met voldoende Palestijnse vlaggen aanwezig te zijn. Ik heb die prijs dus niet alleen gekregen, maar samen met hen.'

'Zodra we stoppen met praten, worden onrechtvaardige zaken onaantastbaar, bestaan ze niet meer. Publiek verzet legt zaken op tafel, zet opnieuw aan tot gesprek, hoe ongemakkelijk ook.'

Nood aan gesprek

Eljadids woordkunst geldt als maatschappijkritisch: ze spreekt zich uit tegen armoede en ongelijkheid. Ze groeide op in een achterstandswijk in Antwerpen-Noord, in kinderarmoede, met een zieke moeder. Ze moest heel snel zelfstandig worden en voor zichzelf zorgen.

Zit opkomen tegen onrecht in haar DNA? 'Omdat ik niet van hokjesdenken houd, zal je me niet horen zeggen dat verzet mij in de genen zit. Wel heb ik al van kleins af aan een sterk gevoel ontwikkeld om op te komen voor rechtvaardigheid. Dat heeft vermoedelijk te maken met het onrecht dat ik als kind meemaakte, en met de nood die ik voelde dat iemand voor mij zou opkomen. Vanuit dat gemis heb ik mezelf wellicht verplicht om de hand uit te steken naar anderen, om hen mee uit de miserie te trekken.'

Toch zou de schrijfster zichzelf niet meteen een activiste noemen. 'Dat hebben anderen voor mij gedaan. Het moment dat je je stem laat horen over ongelijkheid, krijg je het stempel van activist. En dat wordt niet per se geapprecieerd. Eenmaal in dat hokje geduwd lijkt ook je werk er niet meer van los te komen.'

'Begrijp me niet verkeerd: ik ben uiteraard voor activisme en strijdbaarheid', voegt ze eraan toe. 'Hoe doorbreek je anders het stilzwijgen en de schijnbare consensus in de samenleving dat het goed gaat, ook al is dat niet zo? Zodra we stoppen met praten, worden onrechtvaardige zaken onaantastbaar, bestaan ze niet meer. Publiek verzet legt zaken op tafel, zet opnieuw aan tot gesprek, hoe ongemakkelijk ook.'

Eljadid wijst op de moed van protesterende jongeren, overal ter wereld. 'Ik volgde de anticorruptieprotesten van de gen Z'ers in Nepal in het najaar van 2025, dankzij een Nepalese vriendin die me up-to-date hield over hun volharding, ondanks de repressie.' →

Ook bij de Marokkaanse jongeren die de straten op gingen vorig najaar zag ze die onverzettelijkheid. ‘Het maakt me trots en tegelijk triest. Er zijn mensen overleden, er zijn gewonden gevallen en honderden mensen zitten nog altijd in de cel.’ Het brak haar hart als voetbal-fanate, vertelt ze. ‘Ik ben wild van voetbal. Ik heb zo genoten toen het Marokkaans nationaal voetbalteam aan zet was in de Afrika Cup 2025. Ik wilde dus niet liever dan voor Marokko supporteren vanuit mijn zetel in Brussel. Tegelijk besepte ik hoe dubbel het was. Want het waren de Marokkaanse voetbalstadia, waar de Afrika Cup plaatsvond, die de verontwaardiging opwekten bij de gen Z’ers. Hun woede was gericht tegen het geld dat naar de stadia van de Africa Cup ging, terwijl de broodnodige centen voor gezondheidszorg, onderwijs, tewerkstellingsprojecten totaal achterwege blijven.’

Gelaagd racisme

Als moeder wil ze zich meer dan ooit verzetten tegen racisme en uitsluiting in onze samenleving. ‘Het meerlagige bestaan ervan raakt me ontzettend. Hoe donkerder je huidskleur is, hoe vaker je in aanraking komt met discriminatie, racisme en uitsluiting. Dat zuig ik niet uit mijn duim, dat zeggen studies

over colorisme (*discriminatie omwille van je donkere, niet-westerse uiterlijk, red.*). Wel, mijn kinderen zijn veel donkerder dan ik en hebben al op jonge leeftijd racisme ervaren. Ik praat er met hen over, probeer hen ook uit te leggen welk deel van de geschiedenis ongevraagd op hun schouders rust.’

‘Ook mijn partner weet wat discriminatie is, puur omdat ze gay is. Maar omdat ze niet van kleur is, heeft ze meer privileges dan ik. We gebruiken háár naam om de deuren naar huishuur en dergelijke sneller open te krijgen. Zelf zie ik er dan weer redelijk westers uit. Alleen al door mijn tatoeages en piercings kijken mensen anders naar mij dan naar mijn zus, die een hoofddoek draagt. Die heeft dan weer privileges boven mijn kinderen met een donkere huidskleur.’

‘Ik ben geen academisch experte in armoede, maar ik ken de impact ervan op een kinderleven. Ik probeer op mijn manier bij te dragen.’

Hoe inclusief ervaart ze als queer persoon van kleur de cultuurwereld? ‘Als we de socioculturele wereld globaal onder één grote paraplu zetten, denk ik dat het we het vaak moeilijk hebben om in eigen boezem te kijken. We denken dat we links, verdraagzaam, gedekolonneerd, open, inclusief bezig zijn. Maar er is bijvoorbeeld in de lgbtq+-gemeenschap best veel racisme tegenover mensen van kleur. Niet voor niets worden er alternatieve prides georganiseerd door mensen van kleur.’

‘Wat ik ook merk, is hoe we nog te vaak blinde vlekken hebben als we het hebben over de inclusieve samenleving. We vergeten nog te vaak grote groepen mensen, zoals mensen met een beperking. Met het jaarlijkse slamkampioenschap Slam Alaikum in De Centrale in Gent proberen we daar nu wel aan te werken. We nodigen een Vlaamse gebarentolk uit, waardoor bezoekers met een auditieve beperking kunnen deelnemen.’

Nieuw, autofictief boek

Met *In de Kantlijn*, verwacht in september, zijn de zussen Eljadid aan hun derde gezamenlijke boek toe. Ook dit boek zal een mengvorm zijn van illustraties, proza en poëzie. Het belooft een rauw coming-of-ageboek te worden, waarin armoede het kaderverhaal vormt. ‘Het idee voor het boek komt van mijn zus. Toen Zahra het idee en de titel op de tafel legde, was ik meteen verkocht. Het verhaal speelt zich af in de jaren ’90, de periode waarin mijn zus en ik opgroeiden. Het is een fictieboek dat geënt is op onze eigen ervaringen. We hebben als kind gewoon heel veel gezien en hadden nog zoveel te vertellen dat we in ons vorige boek *Kruimeldief* niet of maar kort hebben aangeraakt. *Kruimeldief* was het verhaal van onze moeder. De harde omstandigheden die we zelf voelden, hebben we bijna poëtisch benaderd. Nu gaan we daar dieper, doorleefd en zonder omwegen op in.’

In België is de armoede dankzij de sociale bescherming gedaald tot 10,8 procent van de bevolking, aldus de Armoedebarmeter van 2025. Dat is goed nieuws, maar tegelijk stijgt kinderarmoede. Bovendien knipt de huidige

Belgische regering in de sociale zekerheid, onder meer door de werkloosheidsuitkeringen te beperken in de tijd, waardoor de risicofactor op armoede stijgt. 'Ik kan er niet omheen dat armoede mij altijd zal raken,' zegt Eljadid, 'als schrijfster én als individu.'

'Dat armoede nog altijd zo'n grote ingang vindt in onze welvarende Belgische samenleving, is ontzettend. Ik ben geen academisch experte in armoede, maar ik ken de impact ervan op een kinderleven. Ik probeer op mijn manier bij te dragen, door te getuigen in panelgesprekken. Maar ik sta er ook op dat mijn evenementen, als het kan voor de organisator, gratis zijn. Cultuur was heel belangrijk voor mij toen ik kind was, maar vaak was het te duur en had ik geen toegang.'

Thuiskomen in talen

De liefde voor cultuur, creativiteit en taal kreeg Eljadid van haar moeder mee. 'Mijn moeder toonde ons de weg naar de boekenkast thuis, stimuleerde ons om creatief bezig te zijn. Wonderlijk genoeg kozen Zahra en ik allebei ons eigen instrument: zij het potlood, ik de pen. Voor mij was die liefde voor taal heel snel duidelijk: ik schreef liedjes en gedichten, schreef toneeltjes, dwong mijn zus om mee te spelen. We hadden allebei onze droomwereldjes. Mijn zus zat liever aan haar bureautje te tekenen, ik ontsnapte aan de realiteit via boeken, door te schrijven. Boeken en schrijven deden me naar andere werelden reizen, het hielp me overleven.'

Hind performt en schrijft in de Nederlandse taal. 'Het Nederlands is de taal waarin ik expressief en creatief kan losgaan. Maar ik kan ook thuiskomen in de klanken van het Arabisch, ook al ken ik die taal niet.' Er werd thuis wel Arabisch gesproken, door haar Arabische stiefvader en zijn broer die om de hoek woonde. De zussen Eljadid volgden ook Arabische lessen in de zondagse Koranschool.

Maar haar Arabisch is beperkt, en dat vindt de schrijfster verschrikkelijk. 'Een tijdje geleden werden enkele strofes van mijn gedichten vertaald naar het Arabisch. Een kalligraaf was ermee aan de slag gegaan. Toen ik zo'n prachtige poster thuis kreeg, wist ik wat er

stond maar ik kon het niet echt lezen, ik kon het niet vastgrijpen. Terwijl ik me kan wentelen in die klanken, voel ik me in die taal ook uitgesloten. Is dat gek?'

Welke taal mondiaal de meeste woorden kent, is stof voor discussie. Het Nederlands zou volgens de Taalunie meer dan 1 miljoen woorden hebben, het Arabisch zou dan weer meer dan 12 miljoen woorden bevatten. 'Hoe dan ook, Nederlands is een prachtige kleine taal, een taal met een beperkter woordenvolume. Die beperking vind ik net zo boeiend voor poëzie: je kan er zoveel lagen en dubbele betekenissen in leggen.'

Dat ze de taal van haar Marokkaanse familie niet spreekt, is een gemis. 'Ik

denk dat dat voortkomt uit een verlangen naar volledigheid en toebehoren. Als ik bij mijn familie in Marokko of bij Arabische vrienden ben, kan ik drie vierde van het gesprek niet goed volgen. Met mijn oma, de moeder van mijn vader, communiceer ik letterlijk met handen en voeten. Dat is schattig en het is onze unieke manier van praten, maar er ontbreekt iets. Een deel van mijn identiteit bevat die taal, maar het is lang niet volledig.' Dan onderbreekt ze zichzelf. 'Maar wat zit ik te zeiken? Moest ik het echt allemaal zo erg vinden, dan had ik allang Arabische lessen gevolgd. Ik ben door die identiteitsprocessen gegaan en heb geleerd genoeg te nemen met wie ik ben.' *

Andrée Blouin, de vrouw van wie de Belgen bang waren

Tekst: Elien Spillebeen

Wie de impact van de kolonisatie beter wil begrijpen, moet die zien door de ogen van de Afrikaanse activiste en politica Andrée Blouin. Als kind moest ze boeten voor ‘de zonden van haar ouders’, en ze zag haar zoontje sterven omdat het niet wit genoeg was.

‘Sommige woorden en formuleringen weerspiegelen de tijd waarin het boek ontstond’, staat te lezen op de flap van *Afrika, mijn land*, de pas naar het Nederlands vertaalde autobiografie van Andrée Blouin (1921-1986). Maar laat die waarschuwing je niet afschrikken. Net omdat het een tijdsdocument is, moet dit boek op je leeslijst belanden.

Veertig jaar na haar dood bieden de memoires van Andrée Blouin ons een unieke inkijk in de pan-Afrikaanse strijd van de jaren '50 en '60. Het leven en de strijd van deze vrouw bleef tot nu toe onderbelicht. Haar memoires werden voor het eerst uitgebracht in 1983, maar zijn nu pas in het Nederlands te lezen. Rijkelijk laat, of misschien net op tijd.

Kindergevangenis

Andrée Blouin wordt geboren in wat dan nog de Franse kolonie Oubangui-Chari is (vandaag de Centraal-Afrikaanse Republiek). Haar Franse vader had haar bij de geboorte niet erkend, maar heeft wel de macht om de driejarige Andrée naar een weeshuis voor kinderen van gemengde afkomst te brengen, tegen de wil van haar zwarte moeder in.

Haar jeugd brengt ze door in wat ze beschrijft als een ‘kindergevangenis’ in Brazzaville (toen Frans-Congo), geleid door de zusters van de orde van Sint-Jozef van Cluny. Ze ondergaat er dagelijkse vernederingen en ontberingen, ‘als straf voor de zonde van haar ouders’. Het laat diepe wonden na bij Blouin. En het zal veel tijd vergen om zich te bevrijden van het beeld van minderwaardigheid dat haar hardhandig wordt ingeprent.

Gestorven omdat hij niet wit was

In 1944 sterft haar tweejarige zoon op tragische wijze. ‘Het politiseerde me, zoals niets anders ooit had gekund’, schrijft Blouin daarover. Het verlies, dat vermeden kon worden, zorgt voor een keerpunt in haar leven.

De peuter is ernstig verzwakt door malaria wanneer Blouin te horen krijgt dat hij geen recht heeft op levensreddende kinine, een medicijn dat enkel Europese patiënten toekomt. Blouin trekt nog naar de burgemeester-administrateur van Bangui, smekend om een uitzondering voor een kind met een Franse vader en grootvader. ‘Kinine is alleen voor witten. Jij bent zwart. Dat maakt uw zoon ook zwart’, krijgt ze te horen.

Een maand later verliest de kleine jongen de strijd tegen malaria. De witte buurjongen en speelkameraad van haar zoon krijgt in diezelfde week wél de nodige behandeling en overleeft de strijd tegen dezelfde ziekte.

Haar man heeft weinig begrip voor de pijn om de racistische dood van haar kind. Het huwelijk houdt niet stand. Blouin hertrouwt en belandt zo in Guinee.

De zwarte passionaria

Blouin woont in Guinee wanneer Sekou Touré er in 1958 campagne voert tegen het Franse voorstel om na de onafhankelijkheid deel te blijven uitmaken van de Franse Gemeenschap. Ze gooit haar leven om en stapt in de pan-Afrikaanse beweging van Touré. Al snel zal ze een belangrijke rol spelen in de onafhankelijkheidsstrijd

in Guinee, Congo-Brazzaville, de Centraal-Afrikaanse Republiek én ook Belgisch Congo.

Zo trekt ze aan de vooravond van de Congolese onafhankelijkheid door het land met Pierre Mulele en zijn Parti Solidaire Africain. Ze mobiliseert vooral de Congolese vrouwen, wat leidt tot de grootste vrouwenbeweging van het land.

Het levert Blouin in de Europese pers de bijnaam 'de zwarte *pasionaria*' op, naar de activiste die in de Spaanse burgeroorlog haar politieke strijd aan die van vrouwenrechten verbond. Maar de Belgische geheime dienst omschrijft Blouin als een gevaarlijke courtisane die snel het land uit moet. Later sturen ze die mening bij en is ze 'des te gevaarlijker omdat ze geld en seks veracht. Ze is oprecht en onvermoeibaar. Een fanatica.'

Niet enkel Congolese leiders zoals Patrice Lumumba en Antoine Gizenga moeten worden geëlimineerd, kon Blouin lezen in een gelekt veiligheidsrapport aan de vooravond van de onafhankelijkheid. Ook zijzelf moet vertrekken of hetzelfde lot ondergaan. Meermaals ontsnapt Blouin aan een aanslag op haar leven.

Na de onafhankelijkheid wordt Blouin chef protocol van 's lands eerste regering, onder leiding van Lumumba. Maar die regering wordt meteen door België ondermijnd. Lumumba wordt opgepakt en Blouin het land uitgezet. Haar man en kinderen blijven als gijzelaars achter, om haar stilzwijgen te garanderen. Met Belgische medeplichtigheid wordt Lumumba, amper zes maanden na de onafhankelijkheid, vermoord.

Gered van een tweede dood

'Vergeten worden is de tweede dood', schrijft Blouins dochter in de epiloog van het boek. Tijdens haar strijd voor vrije, soevereine Afrikaanse naties wordt haar moeder door pers en politiek opgejaagd. Maar op haar begrafenis in 1986 is nog slechts een kleine groep activisten van de oude garde aanwezig. De pers wijdt, op een klein overlijdensbericht na, geen aandacht aan haar dood.

Haar dochter herinnert zich de ijver waarmee Blouin haar memoires neerpende. Pas in 1983 werd de autobiografie in het Engels gepubliceerd, mee onderschreven door haar eindredactrice, Jean MacKellar. Wanneer Andrée Blouin drie jaar later, op 65-jarige leeftijd, overlijdt aan kanker, komen de volledige rechten bij MacKellar terecht.

Tientallen jaren kost het haar dochter om de rechten terug te krijgen, maar met succes. Vorig jaar kon de autobiografie opnieuw in het Engels worden uitgebracht, en uitgeverij EPO vertaalde die ook naar het Nederlands. Andrée Blouin heeft een hoge prijs betaald voor haar engagement. Door te vechten voor de rechten van deze autobiografie zet haar dochter de strijd van haar moeder voort. ★

Afrika, mijn land. Autobiografie van een zwarte *pasionaria*, Andrée Blouin.

Uitgegeven door EPO, 2025. 340 blz. Uit het Engels vertaald door Hanna Vandercammen

‘Aan de vooravond van de onafhankelijkheid trekt Blouin door Congo. Ze mobiliseert vooral de Congolese vrouwen, wat leidt tot de grootste vrouwenbeweging van het land.’

Op zoek naar stilte in het hoofd

Tekst: Winny Ang
Illustratie: Marie Van Praag

Voor mij zit een jongen van zeventien jaar. Zijn gedachten bereiken me traag. Woorden komen aarzelend, soms in een plotse stroom. Hij spreekt brokkelig Nederlands. Een tolk wil hij niet. We proberen het zo, met gebaren, beelden, muziek. De gesprekken lopen over weken en maanden, in fragmenten.

Hij vertelt over zijn familie. Over oorlog, aanwezig in zijn eerste herinneringen. Over zijn kleine broertje en *halwa*, hun lievelingsdessert — een zoet gerecht met veel suiker en boter. Wanneer ik voorzichtig vraag naar zijn ouders, valt er een lange stilte. Ik voel zijn ongerustheid groeien met het tikken van de tijd.

Zijn vlucht naar hier is één uit de boekjes. Onderweg zag hij mensen neervallen in de bergen. Doorgaan was de enige optie, omkijken geen mogelijkheid. Zijn kindertijd ligt ver achter hem. Angst, honger en uitputting wisselen elkaar af met korte momenten van opluchting.

We drinken samen thee. 'Het ruikt hier anders,' zegt hij, 'alles smaakt anders. Het is hier veilig en rustig.' Tegelijk is het leven zwaar. Een nieuwe taal leren vraagt veel energie. Hij mist zijn familie en weet dat ze in gevaar is.

Dat glibberige gevoel sluipt in zijn lijf. Stilte is soms moeilijk te verdragen. Hij zoekt zijn plaats in dit land, wil erbij horen zonder zijn afkomst te verliezen. Wanneer hoor ik erbij? Welk deel van mezelf toon ik? Wie wil ik worden?

Migratie schudt je identiteit door elkaar, zeker als je zeventien bent, ver van je gezin en het bekende leven. Soms wordt hij heel kwaad — een van de redenen waarom hij hier zit.

Hij heeft hier mensen die hij vertrouwt. 'Het is als familie,' zegt hij. 'Ze helpen me leven.' Dagelijks bidden geeft hem houvast. 'Je kan overall bidden, zolang het maar stil wordt in je hoofd.'

Wat kan ik hem bieden? Het zijn kleine momenten van gedeelde tijd.

Er is hier, er is nu.

Soms raak ik zelf verstrikt in een machteloos gevoel. Zijn verblijfsprocedure blijft onzeker. Tegenstrijdige gevoelens schuren: verder willen gaan met leven, vastzitten in wat er gebeurd is. Opgelopen kwetsuren waarvan we soms een glimp opvangen, wanneer hij het deksel in een zeldzaam moment opheft. Soms omdat hij het wil, soms omdat het niet anders kan.

Ik reik hem een beeld aan. Een kracht, een verder bouwen ondanks maar ook dankzij de duisternis. We voelen samen de eenzaamheid, (ver)dwalingen en een kiem van hoop.

Er is toen, er is later.

Dat houden we vast. ★

Winny Ang is kinder- en jeugdpsychiater, gespecialiseerd in culturele psychiatrie. Samen met illustrator **Marie Van Praag** maakte ze het boek *Oneindig Ver* (2023, De Eenhoorn). Ze broeden nu op een nieuw bomenboek.

Broederlijk Delen

TOT IEDEREEN MEE IS

HET IS NÚ TIJD VOOR ACTIE

De toekomst hebben we samen in de hand.

Doneer op
BE12 0000 0000 9292

Of doe mee op
broederlijkdelen.be

MOOOV

23 april
— 4 mei

Beringen

Brugge

Lier

Turnhout

Zuid-West-Vlaanderen

filmfestival

mooov.be

De Standaard

knack

MO*

beringen

BRUGGE

